

L $\frac{90-3}{98}$ /

L
9/11)

Raksti par jauno valsti

Ministru prezidenta Dr. K. Ulmaņa trīs runas
un Kultūras fonda godalgotie ievadraksti

1 9 3 5
p a g a l i m s

SEKOJOT TAUTAS VADOŅA
K * ULMANA

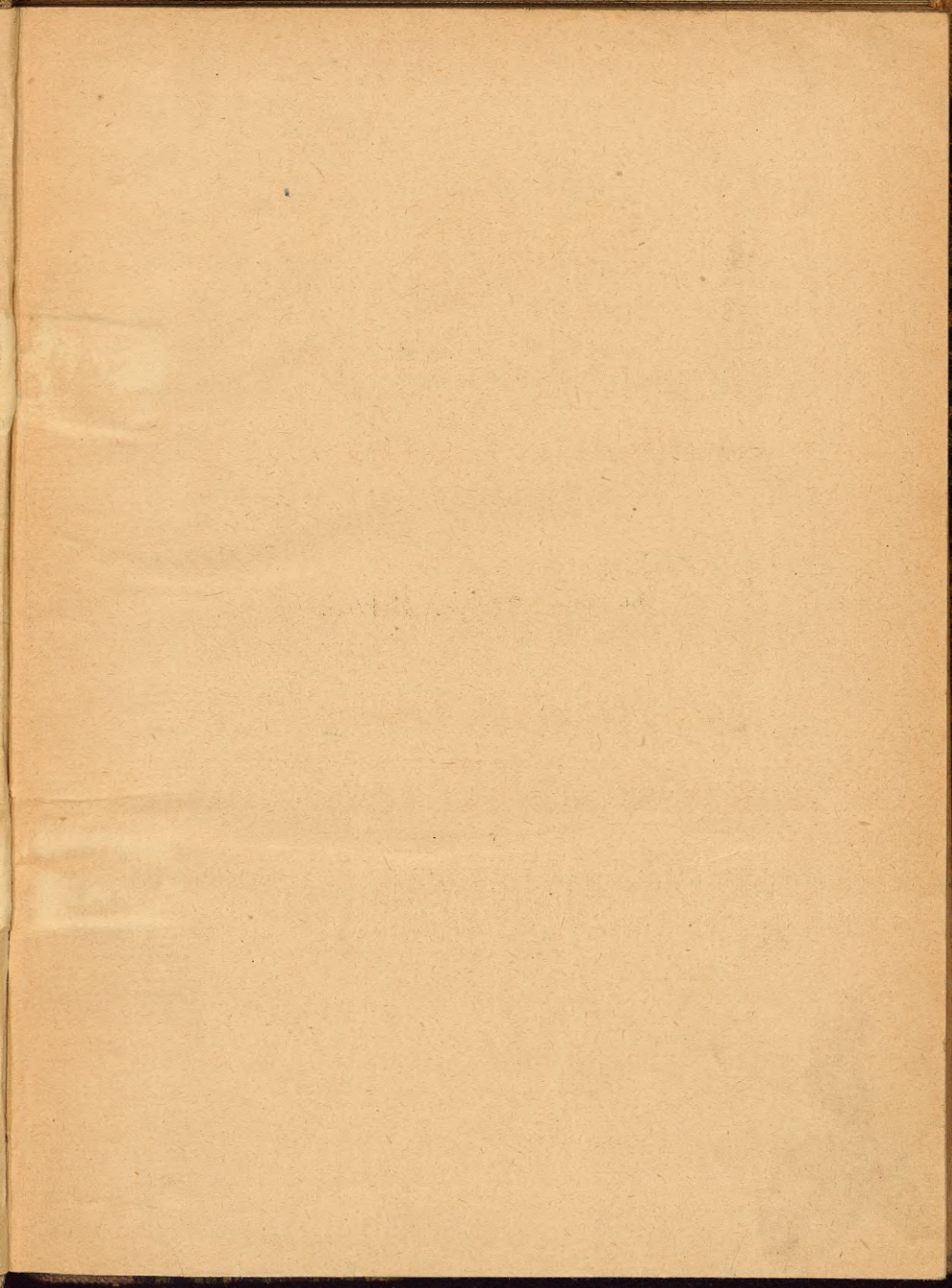
28. I. 1935

DRAUDZĪGAJAM AICINĀJUMAM

Ausekļa valsts 6-kl. pamatskolai

DĀVINĀJIS

S. L. M. SABIEDRISKI-KULTURĀLAIS
DEPARTAMENTS.

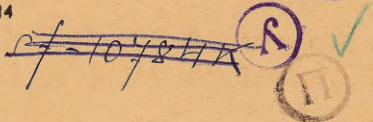
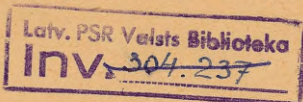

03206117145

Grāmatpiest. Akc. Sab.

«ROTA»

Rīgā, Kr. Barona ielā 14

Ministru prezidenta Dr. K. Ulmaņa runa radiofonā 1934. g. 18. maijā.

«Mana tauta, tautieši, tautietes! Jau šodien mēs varam teikt, ka 15. maijs ievada svarīgu posmu Latvijas neatkarības vēsturē. Šī diena apzīmē lielāko lūzumu latvju tautas gaitās kopš 1918. gada 18. novembra, kad tauta ieguva savu valsti. Šoreiz tauta ieguva pati sevi, pati sevi tauta šoreiz ieguva. Mēs atkal esam vienoti vienas zemes dēli un meitas.

15. maijs liek pamatu jaunai nākotnei, par kuŗas iespējamību daudzi šaubījās, bet kuŗas nepieciešamību visi atzina.

15. maijs liecina, ka ticība un ilgas bija stiprākas par šaubām un svārstīšanos, bet 15. maijs ir tikai diena, ir tikai ārējā pazīme, ka ir lauzts vecais naida un nesaticības gars, kas draudēja iznīcināt latvju tautas veselīgās attīstības pamatus un pazudināt viņas neatkarības cīņu sasniegumus.

Viena diena tomēr nevar grozīt to, kas attīstījies 16 gados, nevar iznīcināt to ēku, kas būvēta uz 18. novembra pamatiem, jebšu ēkas celšanas gaita nevar mūs vairs apmierināt. Vai 15. maijā noticis kāds brīnumš? Vai reālā dzīve pazīst brīnumus? Katrā ziņā šī diena ir nesusi vislielāko un viskrāš-

ņāko — atausis jauns gars, modies atkal tas gars, kas savā laikā palīdzēja likt mūsu valsts pamatus un kas palīdzēs tagad celt mūsu valsts ēku tā, kā tas atbilst šī jaunā un tomēr vecā gara gribai. Latvju tautas gars ir atmodies, tautas gars ir atmodies. Latvju tautas griba ir izpaudusies, latvju tautas gribai turpmāk jānotiek.

Lai stipra paliek tautas griba, tautas ticība un pašāvēība Latvijas nākotnei, to mēs novēlējām tautai liktenīgajā stundā, kad izšķīramies par vecās kārtības pārtraukšanu, ķēroties pie ārkārtējiem līdzekļiem, lai novērstu postu un jukas. Tai brīdī mēs ticējām, ka mēs izpildam tautas gribu, bet šodien mēs zinām, ka mūsu ticība bij pareiza. Lai šī ticība un savstarpēja uzticība starp mums visiem ne tikai neizzustu, bet jo tālāk, jo vairāk augtu un nostiprinātos, — tas lai būtu mūsu pirmais kopējais un savstarpējais novēlējums.

Pilsoņi un pilsones, latvju dēli un meitas! Tūkstošiem, desmit- un simtstūkstošiem jūs ar darbiem un vārdiem esat apliecinājuši, ka jūs piekrītat valdības rīcībai vēsturiskajā 15. maijā. Par to jums visiem paldies! Bet arī tiem, kas bez vārdiem klusībā sāvā sirdī ir lolojuši tautas mīlestību un dedzīgi vēlējušies savu ilgu piepildīšanos, arī tiem vislielākais paldies! No šīm klusām, bet karstām ilgām izaugusi mūsu kopējā stiprā griba, kas vienīgā spēja mums iedvest drosmi un pašāvēību, lai pārvērstu darbos mūsu ticību.

Bet tūlīņ, sākot no pirmās dienas, atgādināsim katrs sevīm un viens otram, ka šī griba nedrīkst pagurt, ka arī šai gribai nav jābūt vienas dienas gribai, bet tāpat kā 1918. un 1919. gadā tai jābūt ilgstošai, augošai, nesvārstīgai un nelaužamai gribai, jo tikai tā mums palīdzēs iet tālāk pa to ceļu, uz kura esam nostājušies.

Tāpat kā ticība nav bez gribas, tā arī nav gribas bez pastāvības un paļāvības uz nākotni.

15. maijs bija tautas diena. Kad pēc liktenīgās nakts agrā rītā jauna saule atkal atspīdēja pār Latviju, tauta bija atmodusies kā no smaga sapņa un, aptvērusi notikušo, tā uzgavilēja, uzgavilēja sev, savai jaunradītai brīvībai. Bez satricinājumiem, bez traucējumiem viss bija noritējis un ikdienišķā dzīve turpinājās. Un tomēr visos bija jauns noskaņojums, jauna sajūta, svētku sajūta un prieks, kas auga un pieņēmas stiprumā un plašumā. Karogota bija visa Latvija. Spārnoti bija visi, liksmīgas bija sirdis un tautas dēli mirdzošām acīm un lepnumu sirdīs sargāja atgūto, sargāja mieru un kārtību.

Tā bija tautas diena, svētku diena. Šodien jau ir darba diena, jo jaunā valdība vakar ir stājusies darbā un viņa sajūt un zin, ka tauta tagad prasa darbu; darbu, kādam tic, kādu grib tauta, uz ko paļaujas tauta; darbu, kādam pati tauta tagad radījusi jaunus, labvēlīgākus apstākļus.

Valdība nevēlas nekā cita, kā strādāt šo darbu un vadīt valsts lietas tā, kā to prasa tautas intereses.

Mūsu priekšā grūts darbs, — tā mēs teicām liktenīgajā stundā; darbs, kas sakrājies netikvien pēdējās nedēļās vai mēnešos, bet darbs, kas gaida darītājus jau gadiem: mums jāceļ Latvijas valsts! Mēs izcīnījām Latviju, mēs dzīvojam Latvijā, mēs strādājam savu darbu, bet mēs maz spējam strādāt tā, lai patiesi celtu un uzceltu savu valsti. Un taču šī valsts ir tas pamats, uz kuŗa mēs dzīvojam, bez valsts mēs neesam nekas. Savā latvju valstī mēs augsim un iesim pretīm pilnībai. Tādēļ valdībai jānostāda pirmā vietā rūpes par tautu un valsti, par valsts saimniecību, par valsts drošību un par kārtību valstī. Tautas un valsts lietas līdz šim izšķīra partijas, izšķīra savās egoistiskās interesēs, dažkārt negausīgās interesēs. Maz bija to, kam pirmā vietā stāvēja visa tauta un valsts.

Tagad tas būs citādi. Valdības locekļi nav vairs partiju vīri. Tie visi ir savu arodu lielpratēji un visi bez izņēmuma pierādījuši savu prasmī, savus piedzīvojumus ilggadīgā darbā. Visi pieredzējuši mūsu brīvības cīņās. Lielākā daļa kā tieši kauju dalībnieki un Lāčplēša ordenis grezno daudzu valdības locekļu krūtīs. Tie zin, par kādu cenu Latvijas patstāvība ir iekāpota un tie apzinās, ka tautas iegūvums jāsargā visiem spēkiem un pašai izliedzību. Bet valdībai vien būs grūti sekmīgi veikt smagos atbildības pilnos uzdevumus. Tādēļ pirmā dienā mēs atkārtojam savu aicinājumu visiem, kam Latvija patiesi dārga, pielikt savu palīdzīgu roku, bet sevišķi,

mūsu nākotnes nesējai, jaunatnei; jaunatnei — mūsu nākotnes ķīlai un drošumam. Katrs savā darbā, bet visi valsts darbā! Visi palīgā valdībai! Tāds ir mūsu aicinājums. Ne neauglīgu noliegšanu, bet padomu; ne uzbrukumus, bet apzinīgu līdzdarbību; ne ārēju skaļumu, bet neatlaidību; ne savstarpēju apkaņošanu, bet vienotu domu! Ja tā mēs rīkosimies, tad 15. maija lēmums nesīs svētītus augļus, tad drīz vien mēs visi sajūtosim, ka darbs veicas; tad arī valdība jutīs nepieciešamo atbalsi un atbalstu savai rīcībai. Lai neviens tomēr nenododas sapnī, ka ar burvja ziņļa mājienu izzudīs uzreiz visas grūtības un raizes. Tādu būs bezgala daudz. Visi neatrisinātie jautājumi, kas krājās pēdējos mēnešus, un gadus, ir vēl tādā stāvoklī, kādā tie bija pirms dažām dienām, un viņiem pievienosies daudzi jauni, par kuriem partiju sastādītām valdībām nebija daudz rūpju, bet kuriem nedrīkst atstāt novārtā tautas valdība.

Nav mūsu dienās brīnumdarītāji, bet vienu gan es visas valdības vārdā varu apliecināt, — ka mēs pieliksim darbā visus spēkus, lai ātri un taisnīgi izšķirtu mums uzliktos uzdevumus un ka mēs tos veiksim taisni tādēļ, ka neskatoties uz veciem uzdevumiem, mēs pieejam pie viņiem ar jaunu garu, ar to garu, ko radījis 15. maijs, — ar tautas garu.

Pirmās dienās daudzi vēl uzdursies uz neērtībām, uz šķēršļiem un šķietamām pretešķībām, jo valsts dzīvē un pilsoņu sadzīvē 16 gados radītās for-

mas un attiecības nav noslaukāmas dažās dienās. Bet atkal es atgādinu: ticību, gribu, pašāvību un drosmi.

Un tad vēl viena lieta: mums nav jāaizmirst, ka katra liela pārmaiņa valsts un tautas dzīvē nes sev līdz bez maziem neizbēgamiem asumiem, ko atkal viegli var izlīdzināt, arī pārmaiņas to cilvēku stāvoklī, kas pretojas notikumam gaitai, jo kur tauta ir lēmusi, tur nedrīkst būt pretestības. Bet līdz ar to rodas neapmierinātie, kas centīsies — gan velīgi! — kaitēt jaunai kārtībai visiem viņu spēkos esošiem līdzekļiem. To valdība apzinas un to apzinādamās ir sagatavota šo pretestību salauzt, salauzt šo pretestību! Bet katra apzinīga pilsoņa pienākums ir ar vislielāko modrību sekot visām parādībām, kas var kaitēt valsts interesēm un apdraudēt valsts drošību, un pēc labākās sirdsapziņas censties novērst šādas parādības. Bet ja viņu spēkos tas nestāvētu, tad valdība nāks palīgā. Tāpat valdība griežas pie visas sabiedrības un preses ar uzaicinājumu, uzturēt modru to garu, kas padarīja iespējamu 15. maiju un radīja 15. un 16. maija darbus. Varu apļiecināt, ka valdība ir tālu no jebkādiem izrēķināšanās nodomiem un ka par politisku pārlicību vai piederību pagātnei, nevienam nebūs jācieš, ja vien viņa darbi nav bijuši un nebūs kaitīgi tautai un valsts interesēm.

Valdība tāpat nesaudzīgi apkaņos arī ikkatru

mēģinājumu atjaunot partiju politikas garu un partiju cīņu paņēmienus.

Neatkarīgi no saviem tiešiem uzdevumiem, valdība nekavējoties stāsies pie satversmes reformas sagatavošanas, jo viņa saprot tautas gribu šai virzienā, lai pēc iespējas drīz nodrošinātu ilgstošā veidā 15. maija ieguvumus.

Visu šo darbu veikt valdība uzskata kā savu svētu pienākumu un to darīs ar visu rūpību un tālredzību, lai valsts iekārta un izbūve viņas jaunās vadošās līnijās būtu nospraustas nosvērtākā garā, nekā tas notika neatkarības pirmo gadu steidzībā. To darīsim arī ar pilnu drošmi un neatlaidību. Mēs neesam nekādi reakcionāri vai atpakaļgājēji. Tādi apzīmējumi, kādus esam par nožēlošanu dzirdējuši jau pašās pirmās dienās, tagad skan smieklīgi, jo tie tikai pierāda, ka veca, sveša domāšana sēž vēl dažās galvās, — galvās, kas pie jaunās iekārtas radīšanas mums neder, kas pieder galīgi mirušai pagātni. Mēs esam tie, kas iet uz priekšu, kuŗu ceļš ved tikai uz priekšu.

Mūsu skats ir vērsts nākotnē, uz nākotnes darbiem, uz darbiem, kas tiks strādāti jaunā garā. Lai mēs visi prastu pārveidot savu domu gaitu, lai mēs visi pārbaudām sevi uz katra soļa, vai mūsu domās un rīcībā nav vēl atliekas no vakardienas. Un jo ātrāk tās izzudīs, jo ātrāk mēs tiksīm pie sava mērķa — nodrošināt vienotu latvju tautu, vienotu latvju tautu nodrošināt.

Ja mēs turpmāk piedzīvosim grūtības un mums ne vienmēr būs viegli tās pārvarēt, tad atbildība būs visa pie mums pašiem. Mūsu ir visa atbildība.

Mēs esam kungi paši savā dzimtajā zemē un nesam arī visu atbildību paši, t. i., ne mēs — valdība, ne mēs — atsevišķi darbinieki, bet mēs — visa tauta.

Jūs, aizsargi, karavīri un kārtības sargi, kas droši stāvējuši savās vietās liktenīgajā brīdī, jūs, jaunie un vecie, kas nodevušies valdības rīcībā, jūs visi pilsoņi un pilsones, kas savās domās esiet ar mums, jūs visi, kas savu mierīgo darbu strādādami ceļat tautu un valsti, kas savus pienākumus dzīvē pildīdami esiet viena liela saime savā dzimtajā zemē izaugusi, ar dzimto zemi sieti un saistīti uz dzīvību un nāvi.

Zemnieki un pilsētnieki, strādnieki un ierēdņi! Bez jūsu palīdzības darbos un domās un visos soļos nevar būt tautas atmodas, nevar būt gaišas nākotnes.

15. maijs lai ir mūsu simbols — vienībai. Vienībai un spēkam. Visi par Latviju! Visi par tautu un valsti! Dievs, svētī Latviju, mūsu Latviju!»

**Ministru prezidenta Dr. K. Ulmaņa runa
„Atdzimšanas dziesmas“ svētkus
atklājot.**

Šinī klusā un svinīgā brīdī es gribu runāt par spēkiem, uz kuņiem balstās un no kuņiem dzīvinošu iedvesmi smeļas mūsu darbs, kuņi vieglo mūsu rūpes, kuņi gaišākus padara mūsu panākumus. Jo runāšana šinī vietā par pašu darbu, rūpēm un arī panākumiem — lai cik pilnas būtu mūsu sirdis un prāti aizņemti ar šādām domām — nespētu nozīmē pacelt, nespētu pilnīgāku un svinīgāku padarīt mūsu šī vakara sapulcēšanos, šī vakara vārdus un dziesmas, kuņas dzirdēsīm mēs, kuņas dzirdēs visā mūsu zemē un ārzemēs.

Šis vakars taisni lai mums būtu par zīmi tam, ka darbs, rūpes un panākumi vien nevar piepildīt un nedrīkst piepildīt nedz cilvēka, nedz arī tautas dzīvi. Šis vakars lai mums atgādina, ka ir lietas, kas ir tikpat nepieciešamas kā darbs, rūpes un panākumi, kas piešķir šam darbam svētību, liek šais rūpēs iespīdēt cerības stariem un panākumiem sola mirdzošas neaizmirstības vaiņagu.

Ja kāds no mums dara savu darbu, tad taču arvien viņš sev jautās — kas ir mana darba mērķis?

Kurp mani ved šis darbs? Tā arī šodien mēs sev jautāsim un ļausim atbildēt tiem, kas uz mums runās no šīs skatuves — kas ir mūsu darba mērķis? Bet arī — kas mudina mūs uz darbu, kas skubina mūs darināt, radīt, veidot un veikt?

Un rūpes, ko mēs it visi tik labi pazīstam, lielas un mazas, un jo tuvāk tās skaņ mūs pašus, jo lielākas tās mums šķiet — ko mēs sev jautājam, jūtot šīs rūpes? Vai nejautājam sev — no kurienes nāk šīs rūpes, kādēļ jums un man par kaut ko jā rūpējas, vai nevarētu iztikt bez rūpēm, vai citiem arī ir tādas rūpes un kā viņi tās pārcieš!

Centīsimies saskatīt un uzminēt šī vakara likteņu spēlē — kā tā ir no viņas darinātājiem saukta — atbildi uz šiem jautājumiem. Un panākumi? Ko piedomājām gadījumā, kad mums šķiet panākumi sasniegti esam? Mēs vērtējam tos, mēs tos novietojam mūsu dzīves svarīgo acumirkļu rindā, mēs cenšamies tos salīdzināt ar agrākiem panākumiem, mēs smeļamies spēkus jaunam darbam, spēku pārvarēt neveiksmes, sparū gūt jaunus panākumus. Ja darbs ir tikai darbs, rūpes tikai rūpes, panākumi tikai panākumi, tad tomēr vēl ir par maz — to iegaumēsim, noskatoties šī vakara uzvedumu, un tādēļ es vēl reiz jūs aicinu viņa risinājumā meklēt to, kas vēl tikai piešķir darbam, rūpēm un panākumiem iekšējo saturu, piešķir to katram dzīves cīņas izpaudumam, piešķir cēlumu mūsu domām un darbiem, kas pacīlātībā liek pukstēt mūsu sirdīm; atrast šinī uzvedu-

mā to, kas uztur mūsos dievišķo garu, nekad nedziesošo un mūžīgo, ja arī viņa nesēji ir mirstīgi.

Un jo spēcīgāks paliek šis gars, ja viņš var dzīvot daudzos cilvēkos vienā reizē un sasaistīt viņus kopā, viņus nest uz priekšu un uz augšu.

Tādēļ visos laikos cilvēki ir meklējuši pēc gara apvienošanas līdzekļiem, pēc idejām, ap kurām varētu pulcināt daudz domu biedru un kopējā saskaņotā sajūtā ļaut izpausties ar visu savu spēcīgumu šim vienotam, dzīvam, mūžīgam garam.

Daudzas cēlas un diženas idejas ir saviļņojušas un aizrāvušas cilvēku jūtas un prātus. Es še gribu vārdā saukt idejas, kas visos vēstures laikos ir bijušas spējīgas apvienot cilvēkus kopējā izjūtā un kopējos centienos. Un kas būdamas universālas idejas, ir tomēr tādas, ko katrs savā ikdienišķā dzīvē sajūt un saprot.

Tā ir ideja par tautu un ideja par valsti.

Nevienam no mums šie vārdi nav tukšas skaņas — katrs šajos vārdos ieliek pilnīgi konkrētu saturu, un kas tas brīnišķīgākais — arī tie, kas pieder pie dažādām tautībām, tomēr saprot šo ideju nozīmi.

Tauta — tā ir ideja par kopējām asinīm, par kopēju zemi, par kopējām parašām, par kopēju vēsturi, par kopēju godu.

Un valsts — valsts ideja ir tautas pilngadības zīme un liecība, kad sajūta par kopējām saitēm ir palikusi jau tik stipra, ka viņa noved pie nojaustas

un vēlāk arī pie apzinātas gribas uzturēt, nodrošināt, aizsargāt tautas kopsajūtu, padarīt to mūžīgu.

Šīs abas idejas meklēsim šī vakara izrādē. Šīs idejas mums dos arī atbildi uz jautājumiem par mūsu darbu, mūsu rūpēm, mūsu panākumiem. Ja tie norisināsies tautas un valsts idejas apgaroti, tad viņi nebūs veltīgi, tad viņiem piemītīs saturs, tad viņos izpaudīsies mīlestība, kas tos padara par nozīmīgiem un paliekošiem.

Bet idejas ir savādi jēdzieni, viņas viegli var aizplivuroties, pāriet no tiešamības pasaules tikai domās un iedomās. Idejas var zaudēt dzīvību, palikt par tukšiem vārdiem.

Tādēļ mums arvien jābūt modriem un gataviem sevi pārbaudīt, vai patiesi mūsu darbus un rūpes iedvesmo idejas un panākumus apstaro idejas, vai mēs katrā brīdī varam apzināties, ka tautas un valsts ideja mūs vada. Tas jāmācās, neatlaidīgi jāmācās. Un labākais skolotājs še ir vēsture. Jūs visi, kas te esat sanākuši, klausāties skolotājas - vēstures balsī, cieniet, augstu cieniet savas tautas un valsts vēsturi, bet lai labāki saprastu savu vēsturi, cieniet arī citu tautu un valstu vēsturi un cenšaties atrast visur apvienojošo tēvu zemes mīlestību, kas ir augstākā mīlestība virs zemes, kas izaug no karstas, allaž dzīvas un neatslābstošas apziņas par tautas un valsts ideju.

Tad lai nu runā uz mums visiem vēstures tēli,

vēstures notikumi, vēstures simboli, kuŗos iemiesota ticība un uzticība idejām par tautu un valsti.

Redziet un mācaities, cik viņas ir spēcīgas! Tūkstošiem gadu tautas ideja saturēja kopā latviešus, deva tiem spēku, veda tos uz priekšu, līdz kamēr mums bija lemts pārkāpt sliekšni no tautas kopdzīves uz patstāvīgas, neatkarīgas valsts dzīvi.

Šai apziņā var smelties nesatricināmu pārliecību par mūsu valsts drošo nākotni, kas tūkstoš gadu karstās ilgās un ciešanās dzima un dzīvos tūkstoš gadu un mūžīgi.

Ar šo apskaidroto apziņu aiziesim šovakar visi, kas te esam sanākuši, un nesīsim šo apziņu savas tautas brāļiem un māsām. Jūs citu, bet draudzīgo tautu un valšķu pārstāvji, saņemiet mūsu sveicienus, brīvās latvju tautas sveicienus, un aiznesiet tos saviem brāļiem un māsām.

Esiet visi liecinieki tam, ka arī šis vakars par jaunu vēl jo vairāk mūsu tautā nostiprinās apņēmību un gatavību ziedot visu savai valstij. Savai valstij, kas dod iespēju likt tautas spēkam un garam uzliesmot visā spožumā, dod mums iespēju vest mūsu tautu uz pilnību, to pilnību, kuŗu tautas saņiedz tikai patstāvīgā dzīvē, dod mums iespēju iet pa mūsu tautas misijas piepildīšanas ceļu. Jo zināsim un atminēsim — ja mūsu tautai ir bijuši uzde-

vumi pagātnē, tad tādi un vēl lielāki būs mums nākotnē.

Lai krāšņa un svētīta ir šī nākotne — tautas un valsts idejas apgarotā nākotne.

Dievs, svētī Latviju!

**Ministru prezidenta Dr. agr. et oec. h. c.
K. Ulmaņa akadēmiskā runa L. Ū. lauksaimniecības fakultātē.**

Mani pirmie vārdi lai būtu apliecinājums, ka godu, ko man parādījušas lauksaimniecības un tautsaimniecības fakultātes un līdz ar to Latvijas universitāte, es uzņemu ar dziļas pateicības jūtām, bet arī ar ciešu ticību, ka tas ir mūsu akadēmiskās saimes plašāki iztulkojams vērtējums tai saimnieciskipolitiskai pārliecībai, kas iedvesmo valdības rīcību un programmu, kas pēc manas dziļākās saprašanas vislabāki atbilst mūsu tautas centieniem pēc labklājības, pēc paliekošiem panākumiem valsts saimnieciskā izveidošanā un pēc paliekošiem panākumiem sabiedriskā uzbūvē un sadzīvē.

Tas ir mans ticības apliecinājums, kas mani pamudināja savai šī vakara runai izvēlēties par tematu lauksaimniecības oikonomisko un politisko nozīmi, kuŗas novērtējumā es saskatu vienprātību starp mums, saskatu to tai lēmumā, ko pieņēmušas divas fakultātes, atzīdamas mani par cienīgu nest viņu goda doktora nosaukumu.

Lauksaimniecība ir mūsu tautas pamats, ir mūsu valsts sociālās un saimnieciskās struktūras mu-

gurkauls, darīsim tādēļ visu, lai viņa par tādu arī paliktu, lai mums nekad nezustu šis pamats zem kājām un mēs apzinātos arvien lauksaimniecības izšķirošo nozīmi mūsu valsts veselīgai sociālai un saimnieciskai attīstībai.

Tās pārdomas, kuŗās es šovakar gribu ar jums dalīties, attiecas gan uz lauksaimniecību vispārējā nozīmē, bet viņās var viegli uztvert slēdzienus un konstatējumus, kas visā konkrētībā piemērojami arī mūsu valsts apstākļiem un kuŗus ievērot arī mums nākas uz katra soļa. Par dažām elementārām patiesībām daudzi no mums ir cīnījušies gadiem ilgi, cīnījušies pret vienaldzību, pret maldīgām mācībām, pret doktrinarismu un visvairāk pret egoistiskām un paviršām politiskām tezēm, kas viss kopā kavēja mūsu valsti celt lauksaimniecību tai vietā un uz to līmeni, kas viņai objektīvi pienākas. Šai cīņā, kas gāja ap citur vispār atzītām lietām un ap neapstrīdamām patiesībām, mūsu pretinieki nav vadījušies no lietderības, taisnības un bezpartejiskuma un tādēļ viņā cietušas, kā katrā iekšējā cīņā, ko ved aiz personīgiem vai partejības motīviem, tautas un valsts dzīves intereses un vajadzības. Tam nu ir gals.

Tā valdība, kuŗas darbība sākās 15. maijā, nav vairs spiesta laipot ne politiskos, ne saimnieciskos jautājumos: viņas uzskati un programma ir vienkārši un skaidri, un jūs variet būt droši, ka to, ko viņa atzīst par pareizu, viņa arī pēc labākām spējām un

labākās saprašanas izvedīs dzīvē. Akadēmiskās saimes piekrišana un atbalsts mums ir neatsverami, un es no visas sirds priecājos, ka tie mums ir, un līdz ar to es novēlu visai alma mater, kas ir aicināta būt par mūsu ideju un gaismas nesēju, degt kā gaišai lāpai, kas ap sevi pulcina visus, kam dārga Latvijas valsts un mūsu tauta, un tos sūtīt atpakaļ pie saviem vecākiem un draugiem, pie darba biedriem un līdzpilsoņiem ar vēstījumu par jauno garu, kas vieno un apvieno mūs visus.

«Lauksaimniecība ir tiklab cilvēces visizplatītākā un fundamentālākā, kā arī viņas visstabilākā nodarbošanās» — šos vārdus mēs lasām Tautu savienības pārskatā par pasaules saimniecību 1933./34. gadā. Atzinums, kas dots bez ierobežojumiem, nepārprotami viendomīgi, no autoritātīvākās starptautiskās iestādes. Atzinums, kas dots laikmetā, kad plašas pārmaiņas ir pilnā gaitā un kad cilvēku sadzīves formu novērtējumā mēs esam atturīgāki kā jebkad — vienalga, vai tas zīmējas uz tautsaimniecību, sociālo politiku, valsts filozofiju, starptautiskām attiecībām. Taisni tāpēc sarežģītā laikmetā, kurā mēs visi dzīvojam, tik noteikts spriedums ir divkārt svarīgs un ievēribas cienīgs. Viņš liecina par to, ka lauksaimniecībā ir kaut kas ārkārtīgi stiprs un spēcīgs, kas pārdzīvo visus laikmetus un to svārstības; viņš arī iedrošina visus tai pārliecībā, ka lauksaimniecībā atrodams mūžīgs spēku avots, oikonomiskās un politiskās stabilitātes rezerves. Mēs visi

zinām, ka 20. gadu simtenis ienesa nožēlojamu regresu lauksaimniecības lomas oikonomiskā un politiskā novērtējumā. Divējādi bija šis parādības cēloņi — tehnikas un zinātnes attīstība gāja tik milzīgiem soļiem, ka cilvēki savā pārdrošībā negribēja apstāties pie dabas sprautām robežām, gribēja radīt dzīvi bioloģiskā un ķīmiskā laborātorijā un ar fizikas palīdzību atvietot Dieva sauli un Lietu. Tas no vienas puses. No otras, filozofiskais individuālisms ar nepārvaramu loģiku noveda pie tautsaimnieciskām un socioloģiskām mācībām, kas pamatojas uz kaili materiāliem apsvērumiem un ar gudriem vārdiem par vērtību apgrozības ritumu, rentābilitātes koeficientiem, pieprasījumu un piedāvājumu teoriju, racionālo saimniecību centās pierādīt lauksaimniecības inferioro lomu cilvēces progresā.

Tā 19. gadu simteņa gaitā mēs novērojam, kā attīstās divas ļoti bīstamas tendences — lauksaimniecības pārmērīga tehnizācija un līdz ar to depersonalizācija un lauksaimniecības atspiešana sociāli oikonomiska pabērna lomā, kas bija saistīta ar zemnieku proletārizāciju un ar galīgu nevērību iepretim lauksaimniecības elementārām vajadzībām.

Atcerēsimies, ka arī pie mums vēl nesenā pagātnē ar neslēptu nicināšanu runāja par nožēlojamo 2—3 proc. rentābilitāti lauksaimniecībā, par lēno reakcionāro zemnieku, par nepieciešamību lauksaimniecību mēchanizēt, par dzīves nespējīgām jaunsaimeniecībām.

Ne toreiz, ne tagad par tādām aplamībām pat smaidīt nevar, jo lietot tamlīdzīgas paviršas frāzes par to, ko mēs nosaucam par «fundamentālāko un stabilāko nodarbošanos», ir apgrēcība, kas nav piedodama.

Iedomāsimies uz mirkli, ko visu aptver lauksaimniecība. Sākot ar dienišķo maizi, ko mēs pieminam savā lūgšanā, pāri apgērbam, gan no vilnas, kokvilnas, liniem vai zīda, uz lopbarību, kartupeļiem un cukuru un viņas rūpniecībām, uz ādām, taukiem, eļļām, vīniem un augļiem, uz tabaku, kafiju, tēju stiepjas lauksaimniecības ražojumu neizmēlama rinda. Kā pirms tūkstošiem gadu, tā arī šobaltdien un tūkstošiem gadu uz priekšu ne paēst, ne apgērbties mēs bez lauksaimniecības nespējam. Vai tad nav jānoskatās ar nožēlošanu uz tiem, kas visu to grib mēchanizēt, racionālizēt, industriālizēt, atvietot un galu galā noliegt? Betona mājās var dzīvot, uz tērauda krēsliem sēdēt, dzelzs gultā gulēt, bet vai mēs tādēļ būtu jau gājuši uz priekšu kultūrā?

Lauksaimniecība deva 1930. g. līdz 1933. g. 77,8% no visas pasaules pirmvielu produkcijas, no kuriem 65,3% krīt uz barības vielām un 12,5% uz rūpniecības jēlvieļām. Tā tad lauksaimniecība netikvien baro visu pasauli, bet arī dod trešo daļu no visām rūpniecības izejvielām. Lauksaimniecības produkcija vērtības ziņā reprezentē lielāko daļu no cilvēku darba. Lauksaimniecības ražojumu apmai-

ņa pret rūpniecības ražojumiem ir pasaules tirdzniecības un transporta pamāts, un lauksaimniecības ražojumu kvantums ir noteicošais faktors rūpniecības attīstības maksimālai robežai.

Tai pašā laikā mēs redzam pēdējo gadu statistiskā pierādījumu mūsu otram apgalvojumam, proti, ka lauksaimniecība ir arī cilvēces visstabilākā nodarbošanās.

Ja mēs pieņemam 1929. gada produkciju par 100, tad dabonam priekš 1935. gada sekojošus indeksus: barības vielu ražošanā 100, jēlvielu ražošanā 79 un rūpniecības ražošanā 77.

Citiem vārdiem, lauksaimniecības produkcijas galvenā nozare noturējās uz tā sauktā priekškrizes līmeņa, bet jēlvielu ražošanā, kur — kā es agrāk norādīju — lauksaimniecībai piekrīt tikai viena trešdaļa, tā varējusi tikai pa daļai ietekmēt indeksu, lai gan arī šai ražošanas sektorā viņa bijusi stabilitātes elements. Vēl skaidrāk tas saredzams, ja salīdzina produkcijas indeksa vietā tirdzniecības kvantuma indeksus. Tad atkal, izejot no 1929. gada kā no 100, mēs iegūstam 1933. gadā: barības vielu tirdzniecībai 85,5, jēlvielu tirdzniecībai 86,5 un rūpniecības ražojumu tirdzniecībai 59.

Te ar vēl pārliecinošāku spēku izvirzās lauksaimniecības stabilitāte pasaules saimniecībā, un sevišķi jēlvielu sektorā, mēs salīdzinājumā ar produkcijas indeksiem redzam, ka tās ir bijušas lauksaimniecības jēlvielas, kas uzturējušas tirdzniecību uz

samērā augsta līmeņa, kamēr rūpniecības ražojumu tirdzniecība nokritusi gandrīz uz pusi.

Bet vēl otru slēdzienu varam taisīt no abu pievesto indeksu rindu salīdzinājuma, proti, ka rūpniecības ražojumi ir lielākos apmēros palikuši iekšzemes tirgos, nekā lauksaimniecības ražojumi, citiem vārdiem, ka lauksaimniecība ir bijusi tā, kurai mums pirmā vietā jāpateicas par pasaules tirdzniecības uzturēšanu.

Ja mēs salīdzinām 1927. g. pasaules saimnieciskās konferences pirmo rezolūciju lauksaimniecības jautājumos, kas skan šādi:

«Konference uzskata lauksaimniecības ražošanas pacelšanu par vītālu saimniecisku jautājumu un, to ievērojot, lauksaimniecība būtu jānostāda uz līdzīgiem pamatiem ar rūpniecību, nodrošinot visiem lauksaimniecībā nodarbinātiem apmierinošu dzīves standartu un normālus ienākumus no viņu darba un viņu kapitāla.

No svara ir, lai šo nepieciešamību saprastu sabiedriskā doma, kas ne vienmēr apzinās lauksaimniecības patieso stāvokli un pārāk bieži to uzskata par otrās šķiras nodarbošanos.»

Ja mēs salīdzinām šo rezolūciju, kas palika par piem desiratum, ar tagadējiem uzskatiem par lauksaimniecības nozīmi, tad varam būt apmierināti ar notikušām pārmaiņām, jo vēl šogad Tautu savienības pilnsapulce atzina, ka lauksaimniecības valstīm

pieder izšķirotā loma pasaules atveidošanās darbā un ka lauksaimniecības valstu interešu ievērošana var norādīt uz dažām metodēm starptautiskās preču apmaiņas atdzīvināšanai.

No vispārējām piezīmēm par lauksaimniecības oikonomisko nozīmi izriet, ka šī cilvēces darbības nozare ir tik plaša, daudzpusīga un tik dažādām un daudzkārtējām saitēm saistīta ar cilvēces eksistenci, ka arī par viņas izcilus politisko nozīmi nevar būt nekādu šaubu. Tomēr mēs zinām vēl daudzas citas nozares, kam arīdzan piekrīt ļoti svarīga oikonomiska un politiska loma — es nosaukšu piemēram kugniecību, tirdzniecību-rūpniecību man jau nācās pieminēt pie apskata par lauksaimniecības oikonomisko nozīmi — kalnrūpniecību — ogle un nafta — ar viņu derivātiem. Lai raksturotu lauksaimniecības oikonomisko nozīmi, pietika ar materiāliem salīdzinājumiem. Tagad mums jācenšas dēfinēt lauksaimniecības socioloģiskās īpatnības, kas attaisno viņas nosaukumu par «fundamentālāko cilvēces nodarbošanos» un līdz ar to ir atbildīgas par viņas politisko nozīmi.

Pie visiem lauksaimniecības kvalificējumiem mēs varam pieskaitīt arī vēl to, ka lauksaimniecība ir cilvēka visvecākā nodarbošanās. Lauksaimniecība ir cilvēces kultūras pamats, un par kādas tautas vēsturi mēs ar pilnām tiesībām varam runāt tikai no tā brīža, kad šī tauta atmet klejojošo dzīves formu, apmetas uz pastāvīgu dzīvi noteiktā vietā un līdz ar

to rada savas materiālās dzīves paliekošo pamatu — lauksaimniecību.

Zemes apstrādāšanas veidi, zemes augļu sagatavošana cilvēku barībai, ir kultūras pakāpes mērķa. Dabas ciklu novērošana ir mītoloģiju un reliģiju pamats.

Zemnieka dzīves veids, viņa tikumi un parašas ir civilizācijas pirmsākums, ir tiesību pirmsākums, sabiedriskās struktūras pirmsākums.

Zemniecība un lauku iedzīvotāji ir bijuši un paliek cilvēces lielais enerģijas rezervuārs, kas aizsargā tautas no izdilšanas un izmiršanas, fiziskā un garīgā, materiālā un sociālā ziņā.

Šos apgalvojumus varētu pierādīt ar neskaitāmiem piemēriem no cilvēces, tautu un valstu vēstures, bet tam šoreiz jāizpaliek, jo mūsu skats šodien vērsts uz neseno pagātņi, ko daudzi no mums ir līdzpiedzīvojuši un līdzpārdzīvojuši, un uz nākotni, kurā mums visiem būs jādzīvo.

Lauksaimniecības politiskā nozīme šī vārda tiešā pielietojumā meklējama lauksaimniecības ražošanas apstākļos. Lauksaimnieks ir tas, kurš no vienas puses visvairāk atkarīgs no spēkiem, kas nav padoti viņa ietekmei un kontrolei. No otras puses, taisni lauksaimniecībā vislielāko lomu spēlē atsevišķa cilvēka personīgās īpašības — viņa spēks, veselība, darbīgums, pacietība, uzņēmība, prāts, izturība. Un tad vēl viens ārkārtīgi svarīgs apstāklis —

zemnieks ir saistīts ar savu darbu uz mūžu, tiklab šī darba vietas, kā viņa rakstura nozīmē.

Tādēļ zemnieks visos laikos arvien ir bijis tas, kas stāvējis par mieru un satiecību, bet arī tas, kas visciešāk turējies pie savas zemes, to aizstāvējis ar visiem spēkiem un par to bijis gatavs savas asinis izliet un savu dzīvību ziedot.

Lauksaimniecība nav bijusi tikai saimnieciskās, bet arī sociālās un politiskās stabilitātes pamats. Lauksaimnieki bija tie, kuŗos izauga nemanot, bet neizravējami stipri tas, ko mēs saucam par ikdienas varonību, kas ir mūžīga gatavība iet grūtā, nevienādā cīņā ar dabu, iet cīņā bez ārējā skaļuma, ielikt cīņā visu savu personību, negaidot ne spožu atzinību, ne arī bagātīgu atlīdzību, gatavība ierobežoties un uzpurēties.

Bet vēl tālāk: būdams pastāvīgi sakaros ar dabas spēkiem, kuŗus viņš dziļi izpratis un radis pastāvīgi novērot ar vērīgu aci un plašu skatu, zemnieks tomēr aizvienam apzinājies, ka par šiem spēkiem viņš nav kungs, ka tos vada un rīko nezināma, spēcīga, ārpus cilvēka stāvoša vara, kuŗai cilvēkam jāpadodas un kuŗai tam jāpateicas par visu, kas viņa rokās labi izdodas.

Nav mans nodoms ideālizēt zemnieka kārtu — arī viņā mēs sastopam labus un ļaunus cilvēkus, darbīgus un kūtrus, ticīgus, māņticīgus un neticīgus — bet tomēr lauksaimniecības darba un ražošanas apstākļi ir sevišķi labvēlīgi pozitīva cilvēka tipa

izveidošanai, kurā apvienojas individuālistiskas psi-ches labās īpašības ar indivīdu kopības sajūtu, kas ierobežo nevēlamas tieksmes cilvēka dabā, kas ieaudzina viņā labu tiesu dabīgas reliģiskas izjūtas, morāli un tradīcijas. Tas ir tas «lēnais, reakcionārais» zemnieks, kuŗu daudzi moderni sociāloikonomiskie teorētiķi uzskatījuši par iznīcināmu tipu, pielīdzinot to vergam un tumsoņam. Viskrasāki to izsaka marksisma teorētiķi, kas taisni tādēļ ražošanas līdzekļiem pieskaita arī zemi, kas jānacionālīzē, nolaupt zemniekam organisko saiti ar viņa zemi, izraujot viņu ar saknēm no viņa dzīves pamata un padarot viņu par proletārizācijas un lauksaimniecības industriālīzācijas elementu, bez personības, bez asinīm, bez dzīva gara. «Lūk, kur ir» — tā saka viens no izcilus marksisma teorētiķiem — «Mūsu agrārlikuma lielā revolūcionārā nozīme: mēs iznīcinājām absolūtu renti, atcēlām privātīpašumu uz zemi un izvedām zemes nācionālīzāciju.»

Marksismam ir liela vēsturiska nozīme, ko neviens no mums negribēs noliegt. Viņš ienesa jaunas domas tautsaimniecības doktrinā, sociālā oikonomikā, politiskā filozofijā. Marksisms attīstīja oikonomisko liberālismu līdz viņa pēdējai pakāpei, lai līdz ar to tam dotu nāves triecienu, jo katrai teorijai ir savs optimālais un, beidzot, maksimālais pielietošanas laikmets, pēc kuŗa sasniegšanas viņa atmirst. Tādēļ mēs nevarām atzīt par paliekošu kaut kādu saimnieciskas attīstības pakāpi, ko pēc savas, lai arī

cik pārlicinošas, bet tomēr tikai pārejoši pareizas loģikas mums grib uzspiest kāda teorētiska mācība. Mūsu ceļš ved uz priekšu. Marksisms mūs ir daudz mācījis, mēs to iegaumēsim, bet mēs ejam tālāk. Dzīve neapstājas mūsu gribētā punktā.

Un lauksaimniecība paliks cilvēces fundamentālākā nodarbošanās, neatkarīgi no visām mācībām. Vēl šodien 60 procentu no Eiropas valstu aktīviem iedzīvotājiem nodarbojas ar lauksaimniecību, un, ja vēršam skatu uz citiem kontinentiem, kur agrārvalstu starpā jāmin Ķīna, Indija, Japāna, tad ir skaidrs, ar cik milzīgām cilvēku masām mums te jārēķinājas. Saimnieciski varenākās pasaules valstis vēl nedaudz gadu atpakaļ savu praktisko, oikonomisko politiku pamatoja uz agrākām mācībām par industriālizācijas priekšrocībām tautsaimnieciskas attīstības paātrināšanai.

Bet šodien tas ir jau citādi. Klasiskās rūpniecības valstis atcerējušās zemnieku, to atbalsta un pat rada jaunu zemniecību, izved agrāro kolonizāciju, agrāro aizsardzības sistēmu un aptur iedzīvotāju urbanizāciju.

Mēs varam būt apmierināti, ka šai ziņā mēs esam no savas neatkarīgās valsts pirmā pastāvēšanas momenta noteikti gājuši pa agrārreformas ceļu, ko toreiz daudzi kritizēja un kuņas dzīvesspēju daudzi apšaubīja, bet kuņa tomēr vēlāk noderējusi par piemēru dažai labai lielākai un vecākai valstij pie viņas agrāriekārtas pārstrādāšanas.

Kādēļ piepēši Vācija, Anglija un citas rūpniecības valstis ir sākušas vest pastiprinātas agrārīzācijas politiku, kas cenšas dažos gadījumos pat pēc lauksaimniecības autarķijas?

Tīri materiāli aprēķini nebija šeit vienīgi izšķiroši. Vajadzēja nākt divām atziņām, iekams rūpniecības valstis sāka stūrēt jauno kursu: pirmkārt tika saprasts, ka valsts pārmērīga industriālizācija palēnām iznīcina tautas dzīvo spēku, ved uz tautas deģenerāciju, pazeminot veselības līmeni un ienesot bīstamas svārstības demografiskā un sociālā noskaņojumā. Šī parādība ir devusi iemeslu runāt par «ātro nodilšanu, ko var izsaukt katra pārmērīga rūpniecības pieaugšana».

Otrkārt, rūpniecības strādniecība izauga sociālos apstākļos, kas deva pateicīgu pamatu negatīvām sabiedriski - politiskām mācībām, radot pārprasto šķiru jēdzienu un šķiru cīņas teoriju. Urbanizācijas rezultātā rūpniecības strādniecība pamazām pierada arī pie citādām prasībām, tā nonāca zem pilsētu dzīves un kultūras ietekmes, piemērojās citādam dzīves ritumam un ar abpusīgi griezīgo kompaktas masas spēku un kohesiju enerģiskāki iestājās par savām dibinātām sociālojkoniskām prasībām.

Pie tā nāca klāt bezdarba ietekme, kas pieņēma sevišķi draudošus apmērus pēckaŗa gados — saimnieciska liberālisma un neizbēgama konsekvence — saimnieciska internacionālisma izsauktais sociālojkoniskais un politiskais internacionālisms.

Visu šo apstākļu analīze, bet vēl vairāk — viņu praktiskās sociālās un politiskās sekas pamudināja rūpniecības valšķu valdības meklēt pēc sociālo un politisko stabilitāti stiprinošiem faktoriem — un nebija grūti tos meklēt vispirms tautsaimniecības pastiprinātā agrārizācijā.

Man pietiek nosaukt emigrācijas problēmu, Lielbritānijas impērijas agrārpolitiku, Donavas valšķu agrārjautājumus — lai dotu jēdzienu par to, kāda milzīga nozīme pasaules politikā piekrīt lauksaimniecības jautājumiem. Man pietiek norādīt uz lauksaimniecības ražojumu tirgus pārorganizēšanu Vācijā un Anglijā, lai varētu saprast, kādas milzīgas pārmaiņas pasaules saimnieciskā struktūrā ienes lauksaimniecības jautājumi.

Liksim, piemēram, vērā, ka 1933.-34. gadā pirmo reizi modernās tautsaimniecības vēsturē Eiropas tā saukto labību importējošo valšķu labības produkcija pārsniedz pasaules labību eksportējošo valšķu produkciju. Četru galveno eksportētāju valšķu — Kanādas, Ziemeļamerikas Savienoto Valšķu, Argentīnas un Austrālijas — kviešu raža no 34¹/₂ milj. tonnu 1928.-29. gadā nokrita uz 33 milj. tonnu 1933.-34. gadā, kamēr Eiropas importējošo valšķu (t. i. visu 4 Donavas valšķu atskaitot) kviešu raža tai pašā laikā pieauga no 26,6 miljoniem tonnu uz 34,2 milj. tonnu. Kādas sociālas un politiskas pārmaiņas raksturo šie skaitļi? Mūsu zeme šai statistiskā ienēm interesantu vietu tai ziņā, ka pie mums

kviešu sējumu platība uzrāda lielāko relatīvo pieaugumu Eiropā.

Es atļaušos ievadīt sava apskata noslēgumu ar vārdiem, ko rakstījis viens no jaunās paaudzes sociologiem 1933. gadā: «Šodien, kad ciešas savstarpējas saites starp visām kultūras dzīves nozarēm iekļauj katru atsevišķu jautājumu dzīvā kopumā, politika ir pēdējā instance, uz kuŗu viss novirzās.»

Nepietiek ar to, ka mēs apzināmies lauksaimniecības ārkārtīgi lielo oikonomisko un politisko nozīmi, mēs nedrīkstam aizmirst, ka bez šīs izplatītākās, fundamentālākās un stabilākās nodarbošanās ir vēl daudz un dažādas cilvēces darbības izpausmes veidi. Runājot par lauksaimniecību, mēs it dabīgi nevarējām viņu atšķirt no citiem cilvēces darbības procesiem, mums viņai jāierāda pienācīga vieta vispārējā cilvēciskās sadzīves sistēmā. Lai to mēs spētu darīt, mums ir jāizvēlas politiska pieeja pie mūsu uzdevuma, jo tikai tad mēs ievērtēsim lauksaimniecības nozīmi tik konkrēti, ka mūsu pārliecībā varēsim ielikt praktisku saturu.

Galvenā problēma šobrīd ir cīņa par tirgiem, aiz kuŗas stāv vesela sistēma saimniecisku, politisku un sociālu apsvērumu. Katra valsts organizējas iekšienē cik labi prazdama un spēdama, bet noslēgties sevī neviens nevar. Tādēļ blakus viengabalainai iekšējai saimnieciskai un sociālai politikai, katrai valstij jā rūpējas pēc lietderīgiem, organiskiem un izdevīgiem sakariem ar ārvalstīm. Ja viņa savā iek-

šienē pratīs radīt saimniecisko un sociālo līdzsvaru, tad jo vieglāk viņai būs uzturēt normālas, un viņas vajadzībām atbilstošas attiecības ar ārvalstīm.

To visu panākt ir politikas uzdevums. Politika ir tautas un valsts centienu aktīvais izpaudums. Politika nedrīkst tikt taisīta zināma individa, grupas, partijas, šķiras interesēs. Politika jātaisa visas tautas un visas valsts interesēs.

Būdamā lauksaimniecības valsts — mēs izmantosim šī stāvokļa priekšrocības, bet tikai tais robežās, kādas ierādītas lauksaimniecībai, izejot no mūsu valsts sociāli - oikonomiskās struktūras. Nekriļsim galējībā, noliegt mums dabas, vēstures, ģeogrāfiskā stāvokļa, saimnieciskās un kultūras attīstības nospraustos uzdevumus kuģniecībā, rūpniecībā, tirdzniecībā, satiksmē. Centīsimies atrast līdzsvaru starp šiem darbības veidiem, līdzsvaru starp viņos nodarbinātām iedzīvotāju grupām un šo grupu vajadzībām un interesēm; vārdu sakot — taisīsim valsts politiku, kuŗā arī lauksaimniecība ieņems viņai piederošo vietu kā fundamentālākā, visizplatītākā, stabilākā nodarbošanās.

Būtu maldīgi domāt, ka dziļi iesakņojušos saimniecisko materiālismu, ar kuŗu vēl sirgst visa pasaule, un arī mēs vēl sirgstam — varētu pārvarēt ar «jauna gara» sludināšanu un ar garīgiem ieročiem vien. Tāpat kā katrā pārmaiņā, gan jaunam garam jābūt stipram sirdīs, bet mums arī jāpazīst

vecie cīņas ieroči. Pret materiālisma uzkundzību jācīnās materiāliem ieročiem.

Tos kalt un lietot es jūs aicinu. Mēs stāvam uz paaudžu slieģšņa un jaunie starp mums piedzīvos laikus, kad mēs līdz ar šī slieģšņa pārkāpšanu būsīm pārkāpuši arī jaunā laikmeta robežu. Lai mūsu tauta un mūsu valsts būtu jo stipri un vispusīgi sagatavota saviem nākotnes uzdevumiem — pie tā strādāsim visi, visiem spēkiem, visu sirdi, visu dvēseli.▶

1864
The following is a list of the names of the persons who have been admitted to the membership of the Society since the last meeting of the Executive Committee, held on the 15th of December, 1863.

Admitted on the 15th of December, 1863.

Admitted on the 1st of January, 1864.

Admitted on the 15th of January, 1864.

Admitted on the 1st of February, 1864.

Admitted on the 15th of February, 1864.

Admitted on the 1st of March, 1864.

Admitted on the 15th of March, 1864.

Admitted on the 1st of April, 1864.

Admitted on the 15th of April, 1864.

Admitted on the 1st of May, 1864.

Admitted on the 15th of May, 1864.

Admitted on the 1st of June, 1864.

Admitted on the 15th of June, 1864.

Admitted on the 1st of July, 1864.

Admitted on the 15th of July, 1864.

Admitted on the 1st of August, 1864.

Admitted on the 15th of August, 1864.

Admitted on the 1st of September, 1864.

Admitted on the 15th of September, 1864.

Admitted on the 1st of October, 1864.

Admitted on the 15th of October, 1864.

Admitted on the 1st of November, 1864.

Admitted on the 15th of November, 1864.

Admitted on the 1st of December, 1864.

Admitted on the 15th of December, 1864.

Kultūras fonda godalgotie ievadraksti

Aleksandrs Grīns.

Daudzinātie 700 gadi.

Starp nedaudzajām negatīvām mūsu tautas rakstura īpašībām pati krasākā ir sevis niecināšana šī vārda plašākā nozīmē, savāda patika vai dziņa atēlot savās un citu — sevišķi sveštautiešu — acīs latvju tautu un arī viņas pagātni sliktāku, nekā tas patiesībā ir, resp. bija. Šī dziņa ir kaut kas vidējs starp slikti saprastu, pārspīlētu smalkjūtību, panaivu žēlināšanas alku un nacionāla pašlepnuma trūkumu, kuŗš diezgan dīvainā kārtā var būt — un parasti arī ir — savienots ar ļoti labām domām par sevi pašu.

Mēs te gribam runāt par latvju tautas pagātnes vērošanu nepareizā perspektīvē. Par daudzinātiem 700 verdzības gadiem, šo labi domāto, bet naivo pasaciņu, kuŗu mēs slāstam sev jau tepat 70 gadus. — Ticam tai stāstam viņu arī citiem, paši neapjēdami, ka ar to liekam nepelnītā nievā savus atkarības laika senčus, zaimojam seno līdumnieku un kaŗotāju cilšu piemiņu. — Nievājam sevi pašus, mazinām savu draugu acīs viņu ticību Latvijas valsts mūžīgumam, jo — ko gan tie var lielu gaidīt nākotnē no nācijas, kas pati apgalvo — gan propagandas brošū-

rās, gan savu uzticības vīru runās, — ka esot dzīvojuši vissmagākā verdzībā veselus septiņus gadsimteņus? Ko labu lai sagaida vecās nācijās no jaunās, ja viņa ienāk to sabiedrībā un stādās priekšā kā «tauta, kas divdesmit cilvēku mūžus bijusi verdzene»? Tik ilgā vergošanas laikā vajag neizbēgami deģenerēties visveselīgākai un spējīgākai tautai; tāds slogs nav panesams nekādiem fiziskiem, ne gara spēkiem. — Tiem neizbēgami jāsaņemst, jāiesāk izvirst un panīkt. Septiņus gadu simtus vergojušai tautai nevar būt palicis vēl tik daudz spara, lai šī bezgala garā vaidu laika galā kā fēnikss paceltos no pelniem, atdzimtu kauju laukos latvju valsts, kuŗas kaŗotāji viņu izcīnījuši savai tautai, pret ienaidnieku ieroču un vīru skaita pārspēku. —

Ja sākam ciešāki un pasaciņu neaizmiglotām acīm skatīties savas tautas un zemes pagātnē, tad izrādās, ka pagājušie gadu simti atmirdz pavisam citā gaismā, un arvienu šaurākas savēlkās īstā vergošanas laika robežas. —

Ar vieglu prātu mēs esam līdz šim sajaukuši vienkopus divas dažādas lietas, politisku atkarību un dzimtbūšanu, pēdējai dodami verdzības vārdu un to attiecinādami uz visiem pēdējiem septiņiem savas zemes vēstures gadu simteņiem. —

Latvju ciltīm nokļūstot bīskapu un ordeņa atkarībā, latvietis vēl nevienā savas tagadējās zemes novadā netapa dzimtcilvēks. Viņš bija brīvs vīrs, kas nēsāja zobenu, šo brīvā vīra personas apliecību

vidus laikos; nesa to godam; un tais kaujās, kuras izcīnīja Māras valsts pret saviem kaimiņiem, leišiem un krieviem, ir godam vēzti arī latvju leimaņu un bajāru zobeni. Mums arī ir sava daļa pie Pletenbergas slavenajām uzvarām, kas apturēja uz 50 gadiem krievu spiešanos uz jūras pusi. — Latvietis pirmajos divos gadsimtos pēc savas politiskās patstāvības zaudēšanas nevien nebija vergs: tam pašam bija savi vergi, — kaimiņu zemēs ietās kara gaitās saņemtie gūstekņi. — Kur tas dzirdēts, ka vergiem būtu vergi?

Par verdzību iesauktās dzimtbūšanas sākums Latvijā meklējams 15. gadusimtenī. Pareizāk sākot viņa beigās, jo pēc prof. R. Vipera atzinuma tāds gads mūsu vēsturē būtu 1494. gads, kad bīskapu zemes slēdz konvenciju par aizbēgušo zemnieku izdošanu. Šī konvencija liecina, ka sācis iesakņoties uzskats uz zemnieku, kā saistītu pie zemes, sava novada kunga apakšnieku. Pirmā kārtā tas attiecas tikai uz saimniekiem, kam jāatbild par nodevām un klaušām. Gājēji vēl ilgu laiku var brīvi staigāt no novada uz novadu. Brīvnieku — leimaņu, bajāru skaits lielajos 16. g. s. karos gan samazinās, bet vēl zviedru laikos Vidzemē ir draudzes, kur brīvzemnieku skaits nav mazāks par atkarīgo saimnieku skaitu. Zemgalē lielais vairums un Kurzemē laba tiesa zemnieku ir hercoga ļaudis, kurus nemāc muižnieku jūgs. Par tiem abu šo provinču novadiem, kas nekad nav nonākuši privātās rokās, var

sacīt, ka viņu iemītnieki nekad nav bijuši dzimtlau-
dis, resp. vergi, šī vārda visizplatītākā tulkojumā.

Kā redzam, arī 17. g. s. dzimtbūšana vēl nebūt
nespiež visas latvju tautas plecus, kaut gan ticētāji
700 verdzības gadu pasacīpai šo jūgu gatavi uzvelt
savu senču pleciem jau 13. g. s. sākumā. — Šis jūgs
gan ir kļuvis jau ļoti smags Latgalē un Kurzemes
muižnieku novados. Tak Kurzemes pilsētās zeļ
latvju cunftes, Rīgā tiem pašiem savas brālības.
1658.—60. g. simti latvju brīvzemnieku un tūkstoši
hercoga Jēkaba muižu zemnieku paši no sava prāta
ceļas uz kauju, aizstāvēdami savu zemi un savu la-
bo lielkungu pret zviedru okupantiem. — Vergi gan
nekad nemēdz sacelties pret savu verdzinātāju ie-
naidniekiem, drīzāk jau apsveic tos. —

Īsts verdzībai līdzīgas dzimtbūšanas laiks mūsu
tautas lielajai daļai sākās ar Vidzemes nokļūšanu
krievu varā. Tai seko pēc nepilniem 100 gadiem
Kurzeme un Zemgale, kur daļa hecoga muižu pāriet
privātipašnieku rokās. Latgalē jau 17. g. s. sākumā
nodibinājies smags dzimtbūšanas laiks.

19. g. s. sākumā lielā tautas daļa atgūst perso-
nīgo brīvību, gan tikai bez zemes; latgaļi top brīvi
gadus 40 vēlāk. — Cik īsti garš tad nu iznāk dau-
dzinātais verdzības laiks, cik īsi saņūk tik bieži mi-
nētie septiņi gadu simteņi?

Nemilēsim savus bijušos apspiedējus un kalpi-
nātājus. Bet neskatīsimies arī uz savu pagātņi vie-
nīgi ar «Mūsu senču» brīvdabas izrāžu apmeklētāju

acīm. Un neniecināsim savus priekštečus, nedosim bez izņēmuma vergu vārdu visiem saviem senčiem, no kuŗu vidus arī alkarības laikos ir nākuši nevien labi arāji, bet arī labi jūrnieki, tālu zemju kolonisti un vareni kaŗotāji. Starp viņiem vēl pirms 200 g. nav trūcis zemnieku vīru, kas varējuši aizdot nau-
du pašiem Zviedrijas ķēņiņiem.

Pašlepnuma nevienai tautai nevar būt par daudz. Audzēsīm lielāku savu latvisko pašlepnumu. Un beigsīm reiz vaidēt par 700 verdzības gadiem, tāpat, kā uz vadoņa aicinājumu vairs nelietojam, zīmēdamies uz latvjiem un Latviju, šos kaitīgās pazemības pilnos vārdus: maza tauta un maza valsts.

(Iespiests laikrakstā «Rīts» 1934. g.
23. septembrā numurā.)

Aleksandrs Grīns.

15. maija nozīme mūsu ārējā politikā.

Liels cilvēku vairums spēj novērtēt lielus vēsturiskus notikumus nevis tūlīņ pēc šo notikumu norises, bet vēlāk, kad jau pagājis zināms laika posms. Tā tas ir bijis vienmēr un visur. Šis masu psiholoģijas likums visā pilnībā zīmējas arī uz mūsu valsts atdzimšanas dienu, uz 15. maiju. Šīs dienas notikumu suminājumi, adresēti nācijas vadonim, vēl joprojām un tūkstošiem ik dienas nāk un nāk no visām latvju zemes malām. Tā nav nosebošanās, ko radījis apsveres spēju trūkums, bet liecība, ka Latvijai atnākušā ja un ā laika gars arvien dziļāk pārņem visus nācijas slāņus, savilņodams, sajūsminādams un aizraudams savā varenajā plūdumā arī tās aprindas, kurām tūlīņ vēl it kā nebija pa ceļam ar tautas atmodas saucējiem. —

15. maijs ir atbrīvojis mūsu valsts kuģi no parlamentārisma un partiju pārmērību balasta, un Latvijas pirmā stūrmaņa drošās rokas vadīts, šis kuģis tagad izpeld ārā no partiju intrigu klintīm un dažādiem, tīri emocionālu un tāpēc veselam prātam nereti pretēju sajūtu radītiem sēkļiem, dodamies brīvos un tīros dziļjūras ūdeņos.

Ko šī atsvabināšanās diena nozīmē Latvijas valsts iekšējā dzīvē, to tagad jau noskārst visa mūsu nācija. Bet tikpat liela nozīme ir 15. maijam kā dienai, kuŗā Latvijas ārpolitika kļuva tāpat atbrīvota no dēmagogijas važām, partiju tuvredzības un savtīguma pinekļiem, un neatbildīgu privātpolitiķu iespaids. Jo ārpolitika ir un pieder pie tām delikātām un komplicētām lietām, kuŗās atsevišķu un izcilu, tautas labā ģēnija izredzētu cilvēku tālredzība, skaidrais un vēsais prāts, stāvokļa pareiza izpratne un lielās taktiķa spējas sver un spēj daudz vairāk, nekā demokrātiska balsošana, histēriskas mītiņu runas, ugunīgi ievadraksti un kommisiju vīru gudrība. Arvien tā ir bijis, ka ārējā politika jebkuŗā valstī risinās vislabāk un visgludāk, jo mazāks ir šais lietās līdzlēmēju skaits. Bet jāatzīmē, ka tas nedrīkst notikt «tukšā telpā», bet kā dzīvs atspoguļojums tautas noskaņojumam. Tādēļ — ne slepenā, bet atbildīgā diplomātija. — Arī tās valstis, kuŗas pirmajos pēckaŗa gados lūkoja savā diplomātijā meklēt jaunus, demokrātijas fanātiķiem tīkamākus ceļus, tagad atgriežas pie vēstures pārbaudītām un sankcionētām metodēm. Nācijas pašas labā te atkal tiek dota rīcības brīvība vadītājiem — vīriem, ko pati tauta stādījusi savas valsts priekšgalā.

Runājot par jaunās Latvijas turpmāko ārpolitiku un tās vadošām līnijām, mums jāuzsver, ka ir gluži nedibinātas tās gaidas, it kā šī politika varētu pieņemt zināmas ārējas orientācijas nokrāsu. —

Tautas vienībā atdzimušai un šai vienībā jaunus spēkus smēlušai Latvijas valstij būs un paliks absolūti patstāvīga un no visām svešām ietekmēm neatkarīga ārējā politika. — Mēs netaisāties atdoties kādas lielākas valsts kuģa gaitas radītam vilņojumam, vai uzmeklēt kāda citu valšķu bloka ārēji rāmākus ūdeņus. Mēs gribam orientēties paši uz sevi, jo uzskatām izvairīšanos no ārējiem iespaidiem par savu pienākumu pret tām neatkarīgās latvju nācijas paaudzēm, kuŗas nāks un dzīvos šai valstī pēc mums. Šai nozīmē, — ja kāds vēlas lakoniskāku dēfinējumu, — mums būs latviska orientācija.

Šī latviskā jaunās Latvijas orientācija tomēr nenozīmē, ka mūsu ārpolitikā spēlēs kādu lomu dažu, līdz šim iespaidīgu aprindu paradums — stājoties pie ārējo problēmu apskates, jau iepriekš steigties sadalīt citas nācijas latvju tautas tradicionālos ienaidniekos un tikpat tradicionālos draugos. Ja arī kādas kaimiņvalsts iespaidīgās aprindās dažkārt ir cilāti pret mums vērsti agresīvi plāni, tad tomēr viņu realizēšanas mēģinājumi jau tuvākā nākotnē nav sagaidāmi. Mēs esam pārliecināti, ka vismaz tuvākajos gados šie plāni paliks viņu autoru galvās un propagandas brošūrās, un ar to mums pagaidām pilnīgi pietiek. — Starptautiskā politika ir un paliek tik mainīga lieta, ka viņas attālākās norises patlaban nav iespējams ne pārrudzēt, ne arī taisīt no tām kaut kādus ārkārtēju soļu vajadzības secināju-

mus. Savās ārējās attiecībās mēs tāpēc varam un drīkstam rēķināties tikai ar reālām, jau esošām, vai patlaban iespējamām kombinācijām, neizslēdzot, protams, vislielāko modrību, zīmējoties uz nākotnes notikumu norisi. Mēs te nedrīkstam ļaut spēlēt kādu lomu tādām sajūtām, kā naids un mīlestība: šīs abas cilvēcīgās lietas bieži vien iet pāri vesela saprāta robežām un tāpēc neder par ārējās politikas ceļa rādītājām. Šo politiku nedrīkst iespaidot arī tā sauktā tautas asiņu balss, panaivi spriedelējumi par zināmiem 700 vai atkal 200 gadiem, pasaules uzskatu nesaskaņas etc. — Sekot tādām lietām arī politikā nozīmē krist atavismā, spriest un rīkoties pēc tumša zemapziņas mantojuma, ko atstājušas iepriekšējās paaudzes, dzīvodamas citā vēstures laikmetā un pavisam citos apstākļos. Jo mazāk jebkuŗa nācija ļaujas iespaidoties no šī tālās pagātnes mantojuma, jo labāk tagadnē priekš šīs tautas un viņas valsts. Tagadnes politiku nedrīkst ietekmēt labums vai ļaunums, kas tālā vai netālā pagātnē mums nodarīts. Tieši šai ziņā mēs esam agrāk daudz grēkojuši, sākot no atbildīgiem politiķiem un beidzot ar bulvārpreses žurnālistiem un viņu artiķeļu lasītājiem. —

Vēstures piedzīvojumi māca, ka visilgāki un visizdevīgāki viņu slēdzēju pusēm bijuši tie starptautiskie līgumi, kuŗus parakstījušas iedzīvotāju skaita un teritorijas ziņā, un tad arī spēka ziņā apmēram vienāda lieluma valstis; sevišķi vēl tad, ja

viņas atrodas līdzīgos politiski - ģeografiskos apstākļos, no kuriem galvenā kārtā arī ļaujas iespaidoties šo apstākļu sfairā esošo tautu dzīves un valšķu vēstures gājums. — Arī Baltijas jauno valšķu stāvoklis pie jūras, kuŗas ūdeņos un krastos bieži krustojušies tuvāko lielvalšķu interešu un iekārojumu ceļi, ir tāds, ka diktē mums meklēt kopdarbības ceļus ar mūsu tiešajiem kaimiņiem. — Baltijas valšķu savienības izveidošana ir visu laiku bijusi visas mūsu tautas un tā tad arī ārējās politikas vadītāju gribas neatlaidīgs vēlējums. Nav šaubu, ka jaunā Latvija, K. U l m a ņ a vadīta pa tautas saprašanās ceļu, uzskatīs Baltijas valšķu savienību par vienu no savas ārpolitikas galvenajiem mērķiem. —

Interesešu kopība un šīs kopības dziļa atziņa ir pats reālākais valšķu kopdarbības pamats, kuŗam piemīt tās teicamās laba cementa īpašības, ka viņš paliek stiprāks ar katru gadu. Vispār, valšķu kopdarbības ēka tikai tad pastāv ilgu laiku, ja viņas cēlēji vadījušies no vēsā prāta apsvērumiem, atstādamī jūtu ēmocijām to lomu, kas viņām piekrīt, skubinot uz darbu un radot šim darbam labvēlīgu atmosfairu.

Mēs esam viena no vecākajām Eiropas tautām, ar daudzus gadu simteņus vecām etnografiskām robežām, kuŗas tagad sakrīt ar Latvijas valsts robežām. Jau tas vien pierāda mūsu miermīlību un necenšanos pēc zemēm, kas citu tautu apdzīvotas. Tāpēc arī nekādi iredentas jautājumi priekš mums ne-

eksistē; Latvija ir iedzīvotāju tautības ziņā viengabalaina valsts, kādēļ jaunajai valdībai nav meklējami strīdi, bet viņas galvenais pienākums ir — sekmēt Eiropas mieru, cik tas mūsu spēkiem iespējams. —

Starp aktuelākiem starptautiskās politikas jautājumiem, kas sekmē šādu miera nostiprināšanu, pirmā vietā patlaban izvirzījies drošības vairošanas jautājums. Šai ziņā nav taupījusi pūļu jau Tautu savienība, bet viņas līdzšinējie sasniegumi vēl neatbilst tās pielietotai enerģijai un labai gribai. Sakarā ar to, pēdējā laikā uzpeldējuši vairāki jauni atsevišķu valšķu ierosinājumi, no kuriem daži tiecas ietilpināt savos projektos arī Baltijas jaunās valstis, diemžēl, dažreiz bez iepriekšējas sazināšanās ar tām un bez viņu viedokļa aptaujas. — Palikdama arī turpmāk nelokami uzticīga saviem Tautu savienības locekles pienākumiem un no tiem izrietošām saistībām, Latvija apsveiks un atbalstīs visus citu valšķu mēģinājumus palielināt drošības sajūtu Eiropas tautās, ja šie mēģinājumi būs reālas dabas, nelūkos mūs padarīt par citu vienošanās objektu, bet būs dibināti uz visu ieinteresēto valšķu līdztiesības principa pamatiem, un necentīsies vairot pašu ierosinātāju drošību uz citu patstāvības rēķina, kaut arī aplinkus ceļā un netiešā veidā. —

Diplomātija ir kaŗa, kā neatkarības sargāšanas līdzekļa māsa, ar to starpību, ka kaŗa ieroči pēc viņu cīņu beigām aiziet arsenālos dusēt, bet diplomā-

tijas vestā cīņa valsts eksistences labā nebeidzas. Tāpat kā kara mākslā, arī diplomātijā var saskatīt stratēģiju un taktiku, un katrai no tām savi pienākumi un uzdevumi. Diplomātijas stratēģijas uzdevums, līdzīgi kara stratēģijai, ir — valsts neatkarības nodrošināšana. Šis viņas uzdevums ir un paliek, kamēr vien pastāv pati valsts. Toties diplomātijas taktika var mainīties un arī mainās, skatoties pēc apstākļu mainīšanās. Ārpolitikas vadītājam tāpēc tikpat nepieciešama rīcības brīvība, kā armijas komandierim kaujas laikā.

15. maijs ir devis šo rīcības brīvību mūsu nācijas vadonim arī ārējā politikā un viņas taktikas vajadzīgo grozījumu turpmākajā izvēlē. Latvju nācija, kas mūžam neaizmirsīs, ka viņas tagadējais vadonis ir bijis Latvijas valsts nodibinātājs, tagad sagaida no viņa arī ārpolitikā to pašu tālredzīgo skatu un drošo roku, ar kādu tas ķēries pie valsts iekšējās pārveidošanas uz jauniem, latviskajam garam atbilstošiem un Latvijas patstāvības mūžīgumam liktiem pamatiem.

(Iespiests «Brīvās Zemes» 1934. g.
3. jūlija numurā.)

J. Akurāters.

Lai top latviskā Latvija.

Šinīs dienās ir noticis tas, ko garā sen sapņojuši Latvijas iecerētāji un par ko cīnījušies nacionālie kareivji lielajās brīvības cīņās: parādās latviskā Latvija! Daudzi priecājas, ka ir darīts gals partiju skaldošai politikai; daudzi līksmo par internacionālo spēku sagraušanu. Bet notikumu patiesā būtība ir lielāka un dziļāka. Tā ir vēl izprotāma. Šīs dienas atgādina valsts pasludināšanas brīžus un de jure atzīšanu. Toreiz vienotā tauta izcīnīja sev ārēju brīvību un ticēja arī nācijas iekšējās neatkarības iespējai. Par nožēlošanu, parlamentārisms, kas izaudzināja partiju neaprobežoto varu, aizkavēja labos nodomus. Savtīgie pašlabuma meklētāji, kā ļauns vadātājs, piesitās tautai un noveda to gandrīz bezdibenī. Un visa mūsu brīvība un nākotne būtu neglābjami nogrimuši patvarību un korupciju purvā, ja nebūtu nākušas pārmaiņas. Latvijas Lāčplēši, kas savus zobenus bija nolikuši mierā, pamodās, redzēdami to lielo postu, kas draud tautai. Latvijas vēsturē vairs nevar izdzēst šī darba nozīmi. Viņiem netrūka drosmes visbaigākā brīdī pacelt atkal zobenu un uzsaukt: diezgan viņināt tautu uz posta ceļiem! Un viss tumšais pulks, ar sveštautiešu, soci-

ālistu, kommuṅistu un koruptantu sejām, sabruka pilnīgā nevarībā, jo tautā nebija neviena, kas gribētu viņus aizstāvēt.

Dažu dienu, pat stundu laikā mēs redzējām ne-parastus notikumus. Uz galvas pilsētas ielām, kur citādi staigāja tikai veikalnieki, partiju lideri un internacionālisti, parādījās lauku aizsargu sejas, un vienā naktī svešautieši izmācījās to, ko nebija varējuši paveikt 15 gados: viņi jau zināja rakstīt latviskus pilsētu vārdus: Liepāja un Jelgava. Ir tikai jānožēlo, ka viņi kaut ko vēl nav izpratuši. Ir jānožēlo, ka līdz ar latvisko karogu uzlidošanu pie namiem, pavasaŗa vējos nenobruka uz Rīgas ielām arī viss pārējais, kas tur rēgojās svešās valodās. Ja Latvijas svešautiešu pilsoņi vēl tagad nebūtu izpratuši, ko notikumi nozīmē, tad viņi ir jau notiesāti. Bet ne Latvija viņus tiesājusi. Viņi paši sevi ir notiesājuši ar savu tuvredzību. Tam, kas grib Latviju saukt par savu tēviju, ir jāsaprot, ka 15. maijs īstenībā nozīmē tautas atmodu uz lielo vienību bez šķirām, partijām un tautībām. Un vai tam, kas to nav izpratis un vēl negrib izprast. Nākotnē tam vajadzēs šo īsredzību nožēlot. Lai tādi nedomā, ka viņus varēs aizstāvēt visvarenie deputāti. Tagad ir modusies tauta un Latvijas likteņus noteiks tautas vienotā griba. Tas ir tāds spēks, kas pakļauj sev visu.

Kas tad valdīja par mums līdz šim? Partijas. Saeimā bija ceturtda daļa sociālistu - internacionāli-

stu, kuņiem Latvija bija svešs vārds; ceturtā daļā bija sveštautieši, kuņi līdz pat pēdējam laikam pārtika no privilēģijām un draudiem pret mūsu tautu. Viņiem piepalīdzēja sīko partiju veikalnieki, — tādā kārtā nekas nebija panākams ne likumdošanas, ne arī administrācijas darbā. Šis mēchanizētais parlamentārisms vadīja mūsu dzīvi, un jaunā tautas brīvība piecpadsmit gadus bija viņa varā. Minoritātes labprāt pakalpoja sociālistiem un sociālisti minoritātēm. Mūsu sociāldēmokrāti, kuņi vārdos teicās esam lieli «tautas draugi», darbos nemitīgi nodeva latviešu valodas, latviešu darba tautas un latviešu kultūras intereses cittautiešiem. Nācionālo pilsoņu prasības mūsu skolu, valodas, tautības lietās sociālistu un sveštautiešu bloks uzņēma ar izsmieklu. Mēs, latvju rakstnieki un žurnālisti, esam piecpadsmit gadus nemitīgi presē prasījuši mūsu tautas cieņas, suverenitātes un nācionālisma nostiprināšanu. Par mums tikai smējās kā par naiviem sapņotājiem. Tā mūsu vissvētākās prasības kļuva teorija un sapņi, — jauka teorija, kuņu neviens nespēja izvest dzīvē, jo mūsu saeimas bija nevarīgas kaut ko panākt par labu tautas vienībai un tautas gara dzīvei. Arvien tur uzvarēja jau minētais bloks, un visi ļaunie spēki ņirgādamies kalpoja devīzei: skaldi un valdi. Tiešām, nožēlojamāku politisku dzīvi vairs nevar vest neviena valsts, kā to veda Latvija pēdējos gados. Tā bija valsts izlaušanās un nācijas cieņas izsmiešana augstākā mērā.

Partijas it kā sacentās savā starpā ar ietiepību, solījumiem un savas varas apziņu. Partijas nepielaida pat domas, ka kaut kas varētu viņu varu ierobežot. Līdz pat pēdējam momentam deputāti neredzēja, ka tauta no viņiem novērsusies. Bet viņi arī neredzēja to postā stāvokli, kādā tie tautu un valsti bija noveduši.

Bet tautas vadoņi — ar Kārli Ulmani un ģenerāli Balodi priekšgalā — vienā naktī darīja galu šai kļūmīgai varai. Viņu rīcība bija līdzīga veikla ķirurga rīcībai, kas ar drošu roku glābj no briesmām cilvēka dzīvību. Šoreiz viņi glāba vairāk. Viņi glāba latvju tautas brīvību un nākotni un tādēļ arī saņēma suminājumus no visplašākām tautas aprindām.

Un nu esam nonākuši pie skaidrības. Partiju vairs nav. Tā tad tautas vienība ir iespējama. Līdz šim mums bija teorētiska latviešu Latvija. Tagad var sākties viņas praktiskā piepildīšanās. Mums līdz šim bija tikai nodomi un sapņi. Tagad var sākties viņu piepildīšanās dzīvē. No nenoteiktības un neskaidrības — patiesa, reāla latviešu Latvijas atmoda. Tas ir tagadējo lielo pārmaiņu īstais kods.

Lielākais ieguvums ir tas, ka visas tautas daļas un šķiras saplūst atkal vienā veselā tautas organismā. Tā, kā tas bija senatnē, kā tas bija nācionālās atmodas laikā, latvju strēlnieku varoņdarbu laikā un valsts pasludināšanas brīdī. Tauta atgūst sa-

vus spēkus. Tautas ķermenis jūtas atkal kopā — viņš var sākt dzīvot.

Jaunā iekārta nav šķiru iekārta. Nepareizi domāt, ka tā nāktu par labu tikai zināmām grupām. Taisni darba tautai latviskā Latvija ir visvairāk nepieciešama. Internacionālajā Latvijā, kādu gribēja redzēt sociāldemokrāti, latvju strādniekam nebija nekādu priekšrocību. Cik bieži viņam bija jāredz, ka šīs priekšrocības tiek dotas svešautiešiem. Pret to mūsu strādnieku vadoņi bija akli un kurli.

Jaunajā Latvijā nebūs arī apgabalu separātisma un tautas skaldīšanas. Ir jānodod vēsturei arī tā sauktais «Latgales jautājums» un jāizbeidzas naida politikai tautu daļās. Nav vairs priekšrocību nevienā valsts daļā. Nav vairs politiskas Latgales vai Zemgales, ir tikai viena apvienota Latvija un viena tauta. Ar to tautas ķermenis iegūst lielu spēku, bet tautas gars — lielus ideālus. Tautas vienība zemes robežās un arī garīgā dzīvē — tas ir lielo pārgrozību mērķis. Bet darbs jādara tūlīt un neatlaidīgi. Vēsture māca, ka lielās pārvērtībās nedrīkst pieļaut vilcināšanos. Tik, cik iegūts sākumā, tik paliek. Jaunajai valdībai ir ne tikai vara, bet arī tautas uzticība. Un tas ir augstākais, ko kāda valdība var gūt. Iegūtais ir jātver ar stingru roku, lai to paturētu uz mūžu mūžiem. Latviešu Latvijas atdzimšanas stunda ir klāt. Latvijai jātop latviskai uz mūžiem. Lai viņa top!

(Iespiests «Jaunāko Ziņu» 1934. g.
26. maija numurā.)

Artūrs Kroders.

Jaunā ideoloģija.

Kad Latvijas valsts ir guvusi savu īsteno saturu, kad pirmo reiz kopš mūsu sirmās, brīvās senatnes mūsu zemē ir radīta latviešu tautas vara un kad ir pavērtas visas iespējas mūsu valsts un tautas dzīves jaunradošai izveidošanai, tad neatvairāma top vajadzība pēc mēroga, ar kuŗu vērtēt kā latviešu nacionālās politikas tekošās gaitas, tā vēl jo vairāk šīs politikas nākotnes centienus un mērķus.

Aiz mums tagad paliek laiks, kad nebija šī mēroga, kad nebija arī nacionālās politikas un kad savā starpā asā kaŗā bija partijas un grupas ar vienpusīgām, daudzreiz gluži egoistīgām interesēm un nolūkiem. Tādēļ arī šis laiks mūsu zemi bija aizvedis līdz robežai, aiz kuŗas ir nenovēršamais sabrukums. Un pretim šim laikam gaiši staro citas dienas, kuŗu darba saturu vadīja skaidri mērķi.

Tauta bez mērķiem, bez nākotnes ideāliem ir ļaužu bars, kam agri vai vēlu jāklūst par citas, sevi apzinošas tautas rīcības objektu.

Jaunās Latvijas darbs ir jādibina uz noteiktiem mērķiem. Jaunai Latvijai ir nepieciešama sava jauna ideoloģija. Jo ideoloģija jau ir nākotnes mēr-

ķu un no šiem mērķiem izrietošo praktisko uzdevumu sistēma. Bet ideoloģija jābūvē nevien no šīs dienas uzdevumu un nākotnes mērķu viedokļa, tā jābūvē vēsturiski. Tā domājot, nacionālo ideoloģiju varam formulēt kā nācijas vēsturiskās, kultūrālās, sociālpolītiskās un starptautiskās situācijas saredzēšanu un izpratni un no šīs izpratnes izrietošo ideju kopumu par nācijas nākotnes mērķiem un viņas uzdevumiem nacionālā kultūras radīšanā, nācijas gara un tikumu kopšanā (darba, tēvzemes mīlestības, pienākuma, uzpurēšanās tikumi), nācijas dzīves konkrēto formu veidošanā (valsts), nācijas vienības nodibināšanā (cilšu apvienošana un sociālais solidarisms) un nācijas sociālo attiecību un saimniecības kārtošanā.

Tas nozīmē, ka vispirms mums jāšaredz mūsu tautas vēsture, viņas tagadējais stāvoklis starp citām tautām, attiecības starp pašas tautas locekļiem, jāšaredz tautas kultūras stāvoklis un viņas spējas kultūras jaunradīšanā. Kad šī nācijas situācija, šīs nācijas stāvoklis ir saredzēts un izprasts, tad nāk nacionālās ideoloģijas galvenais un svarīgākais uzdevums: tad jāuzstāda tautas nākotnes mērķi un visa konkrētā darbība jāšaskaņo ar šiem mērķiem, lai ikviens mūsu darbs, ikkatra ideja, kas darbā rodas, būtu solis tuvāk šiem tautas nākotnes mērķiem. Tā rodas vesela nacionālās politikas uzdevumu sistēma, kam lemts latviešu tautu pacelt augstākā kultūrālā vērtībā, aizsardzības spēkā un

saimnieciski - sociālā stiprumā, līdz ar ko pilnīgāka, dziļāka, vērtīgāka un arī materiāli stiprāka kļūst ikvienas latviešu ģimenes, ikviena latvieša dzīve.

Viena uzdevuma veikšana pēc otra, viens padarīts darbs pēc otra, diena pēc dienas, gads pēc gada, un latviešu tauta augš savā labklājībā un vērtībā.

Jaunai ideoloģijai jāklūst par mūsu darbību virzošo, kontrolējošo, vērtējošo spēku. Jo skaidrāka ikvienam no mums kļūs šī ideoloģija, jo pilnvērtīgāks, jo bagātāks savā saturā būs mūsu darbs un tuvāk būs nācīgas mērķim.

Kā lai formulējam nācīgas mērķus? Šķiet, būsim atminējuši šo mērķu saturu ar šādu formulējumu:

Saderībā ar kaimiņiem un citām tautām savā patstāvīgā, latviešu valdītā valstī dzīvojoša latviešu tauta, ar taisnīgi izkārtotām sociālām attiecībām un politisko iekārtu, kas nodrošina tautas vienību un viņas saimniecisko labklājību; ar augstu, īpatnēju nacionālu kultūru, kas latviešu tautas garīgo vērtību citu tautu vidū dara vienmēr lielāku un kas nodrošina dzimtenes mīlestības, varonības, darba, ģimenes kopšanas, pienākumu pildīšanas u. c. sociāli augstvērtīgo tikumu valdību tautas dzīvē, latviešu tautu darot ētiski vienmēr labāku un savā spēkā varēnāku starp citām tautām.

Kā redziet, plaša un valdzinoši bagātīga ir uzdevumu bezgalība kā attiecībā uz mūsu nācīgas si-

tuācijas izpratni, tā vēl jo valdzinošāka attiecībā uz nākotnes mērķu uzstādīšanu un uz tiem konkrētiem darbiem, kam lemts šos mērķus piepildīt.

Te ir problēmas par mūsu vēsturi, par mūsu tautas dabīgo stāvokli un īpašībām, par latviešu zemi kā par latviešu pajumti un baņotāju, zemi kā sociālās samierības devēju un par zemi kā par latviešu tautas saimniecības pamatu; problēmas par nācijas skaidro seju, par viņas tīrām asinīm, kas ir jautājums par mūsu nacionālā gara, mūsu kultūras īpatnējo spēku, kas aug no mūsu burtniecības, mūsu valodas, mākslas, rakstniecības un zinātnes dzidrajiem avotiem, kuņus nevar saprast cilvēki, ar svešām, nelatviskām asinīm, jo šādi cilvēki nekad nevar būt latviskās kultūras radītāji, tādēļ, ka viņiem nekad neatvērsies nacionālās jaunradīšanas dziļie un noslēpumainie avoti, kuņos krājušās gadu simtos, gadu tūkstošos latviskās domas, jūtas un ilgas. Te arī problēmas par Latviju kā latvisku valsti, izprotot nāciju kā neatkārtojamu, tikai vienā veidā pastāvošu faktu, kas no saviem dziļumiem rada neskaitāmas bagātības, lai citas tautas mūs redz mūsu latviskā skaidrībā un lai ikvienam no mums ir liesmaina griba panākt, ka Latvija — «tautu dižā kronī mirdzēt mirdzētu.» Te ir arī problēmas par Latviju kā sociālas taisnības, kā saimnieciskas labklājības valsti, kur darbs valda kā sociālo tikumu pamats, darbs kā pienākums, kā cilvēka eksistences devējs un darbs kā pašapziņas, kā lepnuma audzinātājs, kas augstu

ceļ ikkatra latvieša un visas mūsu tautas vērtību un svaru. Vēl te ir problēmas par Latviju kā valsti pie Baltijas jūras, kam liktenis lēmis būt tiltam starp rītiem un vakariem, mūsu tautai uzliekot lielo pienākumu tikt skaidrībā kā ar austrumu, tā rietumu garu un centieniem. Sakarā ar šīm problēmām rodas simti un tūkstoši jautājumi, uzdevumi, centieni.

Visu to izprast, visam tam dot skaidru jēgu ir nacionālās ideoloģijas uzdevums. Lūk, kādēļ jautājums par jauno ideoloģiju atjaunotā Latvijā ir viens no svarīgākiem. Un valsts svētku dienā mums vajaga to atzīt, lai tūdaļ pēc svētkiem, kad iesim atkal savās ikdienas gaitās, nacionālās ideoloģijas problēmas kļūtu par mūsu dzīves nepieciešamu vajadzību un par mūsu nākošo dienu darba un interešu saturu.

(Iespiests «Tēvijas Sargā» 1934. g. 16. novembra numurā.)

Artūrs Kroders.

Viņi to nevar izpirkt.

Kāda bezprātīga iedoma: visus cilvēkus proletārizēt. Ko tas nozīmē — proletārizēt? Tas nozīmē visus padarīt par nabagiem, kuņiem it nekā nav, vai, kā sociāldemokratu pielūgtais elku dievs Kārlis Markss teica, «kuņiem nav nekā ko zaudēt». Stāvokli, no kuņa ikviens cilvēks ar daudz maz veselīgu dzīvības sajūtu visiem spēkiem censtos izvairīties, sociāldemokrati uzstādīja kā strādnieku mērķi, kuŗu sasniedzot tad pavērtos pašas virszemes paradīzes vārti. Fabrikas attīstīsies arvien milzīgākos apmēros, mašīnas atņems darbu cilvēka rokām, uz ielām tiks izsviesti miljoniem cilvēku; amatniecība pilnīgi izputēs, jo fabriku mašīnas izkonkurēs amatnieku ražojumus; grandiozās mašīnas ievēdīs arī lauksaimniecībā un uz laukiem augs milzīgā bezdarbnieku armija, kuŗa vienā jaukā dienā sacelsies, tā būs sociālā revolūcija, pēc kuŗas tad sāksies cilvēces laimes laiks. Ja tādu teoriju izdomājis no pilsetas advokāta ģimenes nākušais žīdu filozofijas doktors, tad varētu tikai pabrīnēties par šī cilvēka bezprātīgo, diezgan cietsirdīgo un pat ļaunprātīgo fantāziju. Bet ja to pieņem vesela partija un uz tādām pamatiem dibina strādnieku kustību, tad tā ir noziegšanās pret strādnieku dzīvības interesēm.

Vispārīga nabadzība, milzīgas bezdarbnieku

masas, kuņas tad saceltos ārprātīgā dumpī un satriektu drupās visu kultūru, — daudz maz tikai iedomājoties šo vārdu saturā, atklājas tiešām šausmīga cilvēces bojā iešanas aina. Un sociāldemokrātu partija visus spēkus pielikusi, lai ātrāk panāktu šī ļaunā iznīcības priekā izdomātā posta piepildīšanos. Var tikai brīnēties par to, kādā tumsā un neziņā dzīvojuši strādnieki, kuņiem tēloja šo bojā iešanas ainu, pēc kuņas tad kādreiz, nezināmā un pat cilvēku paaudzēs neparedzamā nākotnē notiktu pārdabisks brīnums un no šī posta un iznīcības, no cilvēku sakaitēšanas līdz visniknākam naidam, paceltos laimīga cilvēce. Var brīnēties par strādnieku garīgo nespēcību saprast šādu murgu nejēdzību, bet nav nemaz jābrīnas par to, kas un kādēļ šos murgus izdomājuši un tik rūpīgi izplatījuši tautā.

Sociāldemokrātisko politisko partiju nav ne izdomājuši, ne dibinājuši strādnieki, to ir dibinājuši pilsētu pilsonības godkārīgākie, varas kārākie ļaudis. Visgaišākais piemērs ir pirms Hitlera apvērsuma bijušais stāvoklis Vācijā. Strādnieki dibināja savas aroda organizācijas, kuņas sākumā nebija pat sociālistiskas. Pilsoniskās intelliģences godkārīgākie elementi dibināja sociāldemokrātisko partiju. Un starp šo partiju un aroda organizācijām visu laiku bija nepārtraukti strīdi. Strādnieku arodnieki radīja Marksa mācības revīzijas kustību un, šķiet, ar laiku paši strādnieki būtu pārvarējuši sociāldemokrātiskās partijas politiku, tikai, droši vien, daudz

ilgākā laikā, nekā to izdarīja nacionālsociālistu apvērsums.

Tā tas ir visās zemēs un tā tas bija arī pie mums. Vienkārši fakti mums viegli pierādīs, ka visa sociāldemokrātu frakcija saeimā, visi slimo kasu, Rīgas pilsētas valdes ierēdņi gandrīz bez izņēmuma nebija strādnieki, bet advokāti, nebeiguši studenti, literāti, skolotāji un citi intellīgento profesiju pārstāvji. Sociāldemokrātu partija bija tikai un vienīgi zināmas intellīgences grupas līdzeklis apmierināt savu varas, goda un slavas kārību, kuņai pievienojās vistrakākā mantkārbība, kas pēdējos gados izvērtās par vistiprāko dzenuli uzturēt, vairot un stiprināt sociāldemokrātu partiju kā šīs mantkārbības apmierināšanas vislabāko līdzekli. Plašākā apcerējumā šo neapšaubāmo patiesību varētu pierādīt neskaitāmiem piemēriem, bet, droši vien, katram no mums pašam būs zināmi daudzi piemēri, kas sacīto apstiprina. Nacionālā intellīgence cieta trūkumu, kāvās ar smagām grūtībām, bet sociāldemokratiskās (un vispārī kreisās) intellīgence dzīvoja pat pārspīlētā bagātībā. Un tikai tādēļ, ka ilgu gadus tautas plašas aprindas bija pārņēmis garīgs apstulbums un šīs aprindas, sevišķi strādnieki, kā apreibuši, kā apmāti, nespēja saprast tik bezgala vienkāršu patiesību, ka nabadzība nevar būt mērķis un ka šodien strādnieku ģimeņi ar saviem bērniem un piederīgiem nav jācieš tikai tādēļ, ka viņam ar gudru ziņu tēlo paradīzi kādā nezināmā, miglainā nākotnē. Tomēr strādnieki

ir ticējuši šiem murgiem un pa to laiku sociāldemokrātiskā intelligences ir dzīvojusi tiešām kā nieres pa taukiem, kaut šīs intelligences goda un mantkārība ir jau samaksāta ar veselu valšķu nabadzību un postu, jo arī Latvija ir nesusi ārkārtīgi smagus upurus uz šo murgu altāra.

Nabadzīgs strādnieks nevar tikt pie zināšanām, pie kultūras, bet viņā var gan iedēstīt kustonisku naidu. Un to sociāldemokrāti darījuši ar tiešām apbrīnojamu veiklību un pārbagātiem panākumiem. Lai mazturīgākos ļaudis nerastos tieksme pēc nodrošināta darba un nodrošinātas maizes, tad īpašums tika nolādēts (tikai ne tas, ko ieguva paši sociāldemokrāti), zemnieku pataisīja par kādu tumsoni un briesmīgai iznīkšanai nolemtu cilvēku. Agrārreformas laikā visniknāk sociāldemokrāti cīnījās pret zemes atdošanu dzimtīpašumā. Kādēļ? Tādēļ, ka cilvēks ar īpašumu vairs nav nabags, tad viņam ir darbs un darbā rodas skaidras domas, kuŗas drīzi vien redzētu, ka māņi un murgi (par kādu virszemes paradīzi) ir vājš ģimenes ienākumu un bērnu apgādāšanas un skološanas līdzeklis.

Lai strādnieks līdz galam paliktu nabags, tad viņam atņēma arī vienkāršo, skaidro un katram cilvēkam saprotamo patiesību, ka tikai līdz ar savas tautas kultūras un materiālās labklājības augšanu var labi klāties arī katram atsevišķam cilvēkam. Nabadzīgā zemē arī katrs viņas iedzīvotājs būs nabags, bet bagālā zemē visiem būs labi. Visi mēs

esam lasījuši vai dzirdējuši par pirmskaŗa un pirmo pēckaŗa Ameriku, kur vienkārši aizceļotāji kļuva bagāti tādēļ, ka Amerika bija pasakaini bagāta zeme, Bet strādniekiem iestāstīja, ka tauta, nācija ir visbriesmīgākais proletāriāta ienaidnieks un nācijas vietā strādniekiem deva — internācionālismu, vārdu, kuŗa satura neviens strādnieks nesaprata, bet, šiem murgiem padodamies, atgriezta muguru tautas, nācijas kopīgam darbam, kas vairo nacionālās bagātības, šo katra cilvēka labklājības pamatu.

Tas ir sociāldēmkratu vislielākais un nepiedo-damākais grēks, kuŗu izpirkt viņi nevar nekad. Lat-vijas valsts vadība bija uzticēta 100 deputātiem, no kuŗiem 83 bija latvieši, bet latviešu varas, latviskas likumdošanas, latviskas nacionālās politikas nebija. Bagātības bija jāizlaiž no latviešu rokām, valsts va-dības vara tāpat bija jāatdod tikai tādēļ, ka par so-ciāldēmkratiem gan balsoja latvieši, bet savu varu sociāldēmkрати vērsa taisni pret latviešu nacionālām interesēm, kaut kāda ērma, kāda bezveidīga māņu tēla, kādas tur internācionāles dēļ. Lūk, mūsu līdz-šinējā posta visgalvenais cēlonis.

Tādēļ valsts pārgrozības darbs tagad vērsīsies arī pret šo veco māņu radīto stāvokli zemē, lai būtu iespējama strādāšana skaidras, reālas, visiem sajūta-mas latviešu tautas labklājības labā. Un kas to jaunā darbā visvairāk iemantos, tie būs pirmā kārtā strādnieki, darba ļaudis.

(Iespjests «Latvijas Kareivī» 1934. g.
9. jūnija numurā.)

Artūrs Kroders.

Tie kas aicināti piepildīt . . .

(Daži vārdi sakarā ar pagastu vecāko svētceļojumu
uz Brāļu kapiem.)

Kamēr latviešu tauta dzīvo šajā zemē, — kas jau gadu tūkstošus ir mūsu tēvu zeme, — pirmo reizi Latvijas galvas pilsēta dzirdēja vienotās latvju zemes kopēju saļus. 517 pagastu vecāko (līdzīviņiem Rīgā iebraukuši arī visu apriņķu vecākie) sanāksme Rīgā ir liels un svarīgs latviešu nacionālpolitikas notikums. Jo pagastu vecākie atveda galvas pilsētā visas mūsu zemes domas, cerības un sapņus, arī rūpes un vajadzības. Lai viņi nav runājuši, bet redzot šo zemes pārstāvju sanāksmi, redzot viņu svētceļojumu, vērīgi ielūkojoties viņu sejās, mēs jūtam, mēs nojaužam, ko domā zeme, kas viņai rūp un kā viņa ilgojas. Un mūsu prāti atveņas tāliem nākotnes mērķiem, jo mēs vaigā redzam to spēku, kas var un kas grib šos mērķus piepildīt. Bet mūsu prāti atveņas arī, lai skaidri saredzētu mūsu tēvzemi, kāda viņa dus savu četru zvaigžņu mirdzumā. Mūsu domas aizklīst līdz Vidzemes siliem un kalniem, tās aizklīst līdz Latgales klusiem un laipnas sirsnības pielietiem laukiem, līdz Zemgales rāmi plūstošiem klajumiem

un līdz dzintarjūras apjostai Kurzemei. Mēs redzam zemes arājus, redzam visnabadzīgāko, dzīves grūtību visvairāk piemeklēto tautieti, mēs redzam ikvienu latvieti mūsu 517 pagastos. Un skaidras kļūst atziņas par to, kādai jābūt latviešu nacionālai politikai, kādam jābūt šīs politikas saturam, jau šodien un rīt, un nākotnē, arī vistālākā nākotnē.

Jo latviešu tauta savā īstenā saturā mīt tur, no kuņienes Rīgā sabraukuši mūsu pagastu vecākie, šie vīri, kas aicināti piepildīt tos mērķus, kas brīvības kara tik skaidri mirdzēja uz kara vīru zobeniem, un kas kā vienīgais neatkarīgās Latvijas konkrētais saturs šķita visiem, kas atbrīvošanas cīņu laikā strādāja ar latvieša sirdsapziņu un ar apņemšanos nekādus upurus nežēlot tēvzemes labā.

Un kad pagastu vecākie iegāja Brāļu kapos, kara vīru sagaidīti un sveikti, tas bija brīdis, kas visu mūsu vēsturi saauda ciešā un dzīvā saitē. Pie svētās uguns, kas neizdziest, kā mūžam latviešu brīvība nedzīs, pulcējās latviešu zemes pārstāvji — apriņķu un pagastu vecākie. Bet lejā dus aizgājušie latviešu valsts izkaŗotāji. Un starp abām šīm saimēm stāv brīvības kara virspavēlnieks ģenerālis Balodis, cieši savās uzticamās rokās turēdams saiti starp saviem aizgājušiem kauju ērgļiem un starp vīriem, kas Brāļu kapos atnesuši visas zemes domas un ilgas.

Likās, ka mātes-Latvijas rokā augstu gaisā pacēlās viņas turētais Latvijas karogs, kas plandīja pāri

savas dzīvības atdevušo rindām un tiem, kam lemts viņu ticību attaisnot un dārgos upurus gandarīt.

Tur, Brāļu kapos, 1934. gada 18. decembrī, simti Latvijas zemes kopēju zvērēja uzticību šajā mūžam svētā vietā dusošo ideāliem.

Jo pie Brāļu kapu vārtiem katram ir līdz dvēseles dziļumiem jāsaņūm mūsu tēvzemes liktenis, un apskaidroti jāredz tas vienīgais ceļš, kas nesīs labklājību un svētību mūsu tēvu tēvu dārgai zemei, kas latviešu tautai ir vienīgā vieta zem saules, kur viņa var savu laimi kalt.

Un šis ceļš ir nešķeltas, bet vienotas latviešu tautas kopdarbības un satiecības ceļš, kas mums visiem teic, ka tikai plaukstošā, bagātā Latvijā svētīta būs arī katra latvieša dzīve.

Lūk, kamdēļ pagastu vecāko sanāksme Rīgā un viņu svētceļojums uz Brāļu kapiem ir latviešu nacionālās politikas vēsturiskā diena. Jo tur bija sanākusi visa zeme nešķelta, vienota. Un tāda viņa bija sanākusi pirmo reiz, kamēr latvieši dzīvo šajā zemē. Tie nebija partiju vīri, tie nebija šauru prasību atnesēji uz Rīgu, tie nenāca taisīt labvēlīgus rezultātus kādās gaidāmās vēlēšanās. Tie bija vienotās zemes pārstāvji, kas atnākuši ar rūpēm par visu sava pagasta ļaužu labklājību. Un kad viņi pārbrauks atpakaļ savos pagastos, viņi tur strādās patiesi kā visas latviešu tautas laimes kalēji. Viņi neredzēs partijas, grupas, kliķes un vienpusīgas intereses, bet ar tīru

sirdsapziņu saredzēs visus latviešus, un domās un gādās par visiem.

Nemaz nerunājot par to, ka tāds tagad ir Latvijas valsts valdības ceļš, bet arī viņi paši, mūsu pagastu vecākie, ir šīs jaunās valsts idejas atzinēji. Tādēļ svētīts būs viņu darbs. Un Brāļu kapu mūžīgais miers, kas glabā tik bezgala daudzas sirdis, kas reiz liesmaini kvēloja, tik daudzas skaistas domas, kas bija atdotas latviešu gaišai nākotnei, šis miers pagastu vecāko sirdīs un prātos ielēja garu, kas viņus nekad vairs neatstās. Tas vadīs ikkatru soli viņu rūpēs par katru latvieti, par vienotās latviešu tautas labklājību.

(Iespiests «Latvijas Kareivja» 1934. g. 19. decembra numurā).

O. Nonācs.

Vēsturiskas paralēles.

15. maijs nestāv vientuļš Latvijas vēsturē — 15. novembris ir viņa tuvinieks. 1918. g. 15. novembris un 1934. g. 15. maijs ir vēsturiski dati, kuŗi kā pēc savām ārējām pazīmēm, tā arī vēl vairāk pēc sava iekšējā satura stipri līdzinas viens otram.

Abos gadījumos no chaosa ir radīta valsts. 1918. g. novembrī kara un bada nomocīta un okupācijas varas galīgi pie zemes piespiestā tauta atradās agonijai līdzīgā stāvoklī. Vācu armijas sakaušana rietumu frontē ārējos žņaugus gan atraisīja svabadākus, bet 15 nepārtrauktus mēnešus — Kurzemē pat veselus 3 gadus un 4 mēnešus — hermētiskā noslēgtībā un savstarpējā nošķirtībā turētās tautas daļas, vai, pareizāki sakot, viņas atklātības darbinieki nebij spējīgi saprasties jautājumā par valstisku patstāvību. Divas puses nedēļām ilgi stīvējās par formu, ne par būtību. Rīga jau bija galīgi zaudējusi cerību uz saprašanos un vērsa savas acis uz Valku kā uz lielākās pilsoniskās partijas valdes sēdekli, no kuŗienes gaidīja noteikšanu. Zemniecības, tieši lauku pārstāvjiem bija jāsaka galīgais vārds, dodot saviem sarunu vedējiem pilnvaru izbeigt šo tūlošanos un spert iz-

šķirošo soli uz saprašanos. Šis solis nebij gluži viegls, jo viņš nozīmēja gan ne atkāpšanos no principa — tomēr zināmu formēlu piekāpšanos un koncesijas došanu pretējai pusei, bet toreizējā ārkārtēji kritiskā situācija to prasīja. Zemnieku savienība Valkā savas valdes un padomes 15. novembra sēdē, kurā situācijas aukstasinīga apcere brīžiem pārgāja karstās debatēs un, otrādi, karstām debatēm sekoja visu apstākļu mierīga pārbaude, noslēgumā pilnvaroja savus pārstāvjus sarunu vešanai Rīgā, uzdodot viņiem panākt vienošanos par Tautas padomes nodibināšanu. Tanī pašā vakarā delegāti devās ceļā. 17. un 18. novembris Rīgā jau bija tikai šī 15. novembra Valkas lēmuma pildītāji, resp. viņa oficiāli sankcionētāji.

Tāpat līdz 1934. gada 15. maijam Latvijā valdīja politisks chaos; partiju patvaļība, kļuvusi par vienīgo noteicēju mūsu zemē, Latviju jau bija novedusi politiskā agonijā. 15. maija pārvērtību akts pateica — līdz šejieni un ne tālāk! 16. maijs jau bija tikai 15. maija izšķirošā lēmuma izvedējs dzīvē.

Ja nebūtu noticis 15. novembra lūzums, tad ir liels jautājums, kad un vai jēl pavisam būtu proklamēta neatkarīgā Latvija. Jo ir taču zināms, ka Maskavā ir bijis pieņemts lēmums par iešanu uz Rīgu jau tūlīn pēc vācu frontes sabrukšanas un vācu okupācijas varas sagrīlošanās. Katra vēl ilgāka mīņšanās uz vietas varēja būt liktenīga. Un kas tad notiktu Latvijas zemē, ja lieliniekiem iebrūkot un

visu zemi okupējot latviešiem nebūtu nekāda organizēta nacionālās valsts priekšstata, ja mums nebūtu nekāda, kaut arī tikai idejiskā ziņā saturoša centra, ap kuŗu varētu organizēties atbrīvošanas cīņai! Nebūtu pat iespējams apelēt pie sabiedroto un vispāri pie citu tautu sirdsapziņas.

Tāpat, ko pieredzētu Latvija jau mūsu vistuvākās dienās, ja nebūtu izdevies ģeniālais politiskais šacha vilciens 15. maijā! Visa sabiedrība taču gaidīja pārmaiņu, tikai neviens nezināja, kas un kā sāks. Tādā atmosfairā avantūriskas tieksmes degtin dega un kaut kuŗā stūrī varēja iet vaļā. Kas zina, par ko izvērstos viens vienīgs šāviens, kuŗš būtu prasījis upurus!

Tā piecpadsmit ar pus gadus atpakaļ, kā tagad 15. datums mums glāba situāciju. Ja to izdarījušas vienas un tās pašas vadošās personas, ja pilsoņi viņu mājienam tik apzinīgi ir sekojuši, kā tas tiešām ir noticis visjaunākā gadījumā, tad tas nekādi nav izskaidrojams ar nejaušību vai laimīgu apstākļu sagādīšanos. Tas rāda, ka mūsu tauta, viņas apzinīgie pilsoņi un mūsu tautas vadoņi nav objekts notikumu varā, bet ir darbīgais faktors — subjekts, kuŗš pats šos notikumus un viņu norisi virza un veido, kā to katreiz nosaka valsts un tautas dzīvības intereses. Tā ir tā iepriecinošā mācība, kādu no šīm vēsturiskām parallēlēm smēlamies.

(Iespiests «Jaunāko Ziņu» 1934. g.

16. jūnija numurā.)

O. Nonācs.

Pēc lielās pārvērtības.

Kopš lielā notikuma valstī jau pagājusi nedēļa, kurā ikviens diena ir nesusi daudz jauna, kas pietiekoši skaidri iezīmē jaunās Latvijas kursu.

Vispirms — jaunās valdības sastādīšana 24 stundās. Šis darbs līdz šim parasti bija prasījis vairākas nedēļas, ja pat vairākus mēnešus. Bet šī darba iznākums — citkārt un tagad uzrāda vēl lielāku starpību. Partiju skroderiem tagad atkal jāatgriežas pie adatas, partiju akušeriem jāatkāpjas ārstu pieņemamos kabinetos — tie nevarēs pretendēt ne uz satiksmes ceļu, ne uz lielās politikas vadību; tāpat kā partiju jaunekļiem — nebeigūļiem atkal jāķeras pie apnikušā likumzinātņu kursa, eksāmenu nobeigšanai, — par ģenerālprokurora posteņa ieņemšanu viņiem vairs nav ko sapņot. Jaunais kabinets ir sastādīts pēc lietderības un pārbaudītas lietpratības.

Paši pirmie darbu jautājumi, ar kuriem jaunā valdība ir nodarbojusies un kā tie pašdaļai jau izšķirti, vai kā paredzēta viņu izšķiršana — maizes cenu pazemināšana, streiku izbeigšana vienošanās ceļā, muižu centru sadalīšana brīvības cīnītā-

jiem, bezdarbnieku lietderīga nodarbināšana, algu samazināšana slimo kasu uzticības personām par labu ārstējamajiem, visu krīzes nodokļu atlaišana strādniekiem un zemākiem ierēdņiem — visu šo jautājumu nostādīšana pirmā kārtā rēgulējamo rindā liecina par skaidri apzinātu mērķi. Sociālā taisnība te ir vadošā līnija. Uz kara stāvokļa noteikumu pamata izdarītā pilsētu domju darbības pārtraukšana, slimo kasu pilnvarnieku sapulču institūta likvidēšana, tāpat kā nodomātā centrālās zemes ierīcības komitejas un zemes vērtēšanas virskomisijas sastāvu samazināšana uz pusi vai pat uz vienu trešdaļu notiek darba ražīguma pacelšanas un atbildības koncentrēšanas nolūkā. Taisni atbildības trūkums bija tas, no kā pie vecā režīma cieta visas darba nozares. Tagad jāsāk pierast pie šīs atbildības — personīgas vai izpildu organu, kuŗu priekšgalā ir vadoša autoritātīva vara: ir jāpieradinās pie pienākuma apziņas, kādu uzliek katrs vispārības labā darāms darbs.

Saeimas funkcijas ar valdības deklarāciju ir uzliktas ministru kabinetam, kuŗā likumprojektu un valdības rīkojumu faktisko sagatavošanu izdarīs mazais kabinets, kuŗam noteikts stabils sastāvs. Ko agrāk darīja 100, tagad paveiks 4, resp. 10 cilvēki. Ir paredzams, ka visi ierosinātie likumu un valdības noteikumu projekti, šai lietpratīgā iestādē bez partiju iespaidiem sagatavoti, rēgulāri nāks kabinetā un bez liekas kavēšanās ieraudzīs dienas gaismu.

Kaŗa stāvoklim radītām vai viņam piemērotām iestādēm, kā vērojam, nav sevišķas vajadzības lauzt kādu pretestību, ievirzot dzīvi jaunajās normās. Šo normu nepieciešamību atzīst pati sabiedrība un visas iedzīvotāju masas. Nedēļas laikā ir nācis priekšā, piemēram, viens vienīgs laikraksta sodīšanas gadījums par kādas nepareizas ziņas sniegšanu. Tādos apstākļos ir atzīts par iespējamu kaŗastāvokļa noteikumus jau pašā sākumā jūtami mīkstināt, nosakot, ka visbargākie no šiem noteikumu pantiem nevis ir jāpielieto katrā gadījumā, bet tie var tikt piemēroti vienojoties Kaŗa un Iekšlietu ministriem.

Bailes no terrora augšā aprādītos apstākļos atkrīt pašas no sevis. Bet vai nebūs nevajadzīgi jācieš vecā režīma citkārtējiem aizstāvētājiem, kuŗus notikumi tik spēji pārsteidza? Atbildi uz to dod ministru prezidenta rādiioruna: «Varu apliecināt, ka valdība ir tālu no jebkādiem izrēķināšanās nodomiem un par politisku pārlicību vai piederību pagātnē nevienam nebūs jācieš, ja vien viņa darbi nav bijuši un nebūs kaitīgi tautas un valsts interesēm».

Noziedzības un pārkāpumi pie jaunā stāvokļa nav vairojušies, bet gan noteikti ir — mazinājušies. To atzīst visas iestādes, kuŗu pienākums gādāt par kārtību un iedzīvotāju drošību. Tam ir psiholoģisks izskaidrojums. Pirkšana un pārdošana «augstajā namā», kas tur notika «tautas suverēnitātes vārdā» ar tautas svētākām tiesībām, darīja

ārkārtīgi demorālizējošu iespaidu uz visu sabiedrību, uz masām. Pilnīgs tikumu un ētisko jēdzienu sajukums smagi nomāca vispirmā kārtā jaunatni, kuŗa no bezcerību stāvokļa meklēja izeju pašnāvībā. Ka par notikušo pārmaiņu valstī tagad pateicas visa zeme, bet visskaļāki uzgavilē taisni jaunatne, tā ir zīme, ka viņa atkal saskata savā priekšā skaidrus mērķus un viņā rodas prieks dzīvot un censties.

Presē kā uz mājienu noplok nepārredzamais kriminālistikas un pikantēriju purvs. Valdībai jau ir padomā rīkojums neķītrās literatūras nejēdzīgo sērgu izdzīt arī no ielu kioskiem. Vecā politiskā režīma morāliski sagandētā atmosfaira pamazām tīrās, atgūdamā svaigu gaisu. Un tas ir svarīgs priekšnoteikums katrai radošai darbībai valsts iestādēs, sabiedrībā un priekš katra atsevišķa cilvēka. Ja šie priekšnoteikumi ir radīti, ja priekšā ir redzami gaiši apvāršņi, tad rodas prieks ar cerībām ķerties pie darba un neatlaidīga griba pārvarēt pat visgrūtākos šķēršļus.

Valdībai priekšā stāv grūtais uzdevums, atrisināt smagos saimnieciskās dzīves jaunitājumus, kas jau kopš gadiem pieciem ir sarežģījušies arvien vairāk un vairāk, padarīdami visu mūsu dzīvi arvien neērtāku, jā, pat jau gluži neiespējamu.

Rīcības konsekvence prasīs revidēt vēl saeimas pieņemto valsts budžetu, kuŗš vēlēšanu gadā partiju prasības apmierinot, atkal ir sa-

kāpis mākoņos. Šī budžeta sašaurināšana līdz minimālām iedzīvotāju maksātspēju robežām, no valsts interešu, bet ne no citkārtējo partiju viedokļa izejot, nebūs sevišķi grūti izdarāma. Daudz grūtāki jau būs atrast līdzekļus un paņēmienus iedzīvotāju un visas valsts ražošanas spēju un, galvenais, valsts saimnieciskās dzīves ienesības pacelšanā.

Tas ir jaunās valdības grūtākais uzdevums. Bet šis uzdevums atvieglosies un ļausies atrisināties, kad aiz valdības stāvēs visas tautas nedalīta uzticība un visu pilsoņu vienota griba katram pēc savām spējām nākt talkā šai lielajā valsts atjaunošanas darbā — celt jauno Latviju.

(Iespiests «Latviešu Balss» 1934. g.
24. maija numurā.)

O. Nonācs.

Darbaklausība ārzemēs.

Pēckara laikā līdztekus kara klausības jēdzienam aizvien biežāk nākas sastapties ar līdzīgi skanošu apzīmējumu — darba klausība. Karaklausībai kā noteiktam institūtam blakus nostājas līdzīgs iestādījums, kuŗš no atsevišķiem mēģinājumiem zināmās valstīs sāk rast sev sekotājus aizvien plašākos apmēros citās zemēs.

Šim pasākumam par cēloni bija pasaules kara lielie postījumi. Lai saglābtu galīgi izpostītās zemes un valstis, nāca uz domām saistīt darbā piespiedu kārtā ne tikai atsevišķas iedzīvotāju grupas, bet it visus pilsoņus. Bez šiem tīri materiālas praktiskas dabas aprēķiniem bija arī psiholoģiski pamudinājumi — pieradināt cilvēkus pie darba. Ilgajos kara gados lielas iedzīvotāju masas bija no praktiskā darba pavisam atradušas. Armijai, kuŗa ilgus gadus bija stāvējusi zem ieročiem, atgriešanās viņas citkārtējā pirmskara darbā vairs nebija nemaz iespējama — veselas rūpniecības nozares bija pilnīgi izpostītas, vajadzēja rast citādu praktiskās nodarbošanās iespēju. Tā radās doma par darbaklausību.

Pirmā zeme, kuŗā darbaklausības ideja tika realizēta, bija — Bulgārija. Smagais 1919. gada 27. novembra Neijī miera līgums, ar kuŗu Bulgārijai

nācās zaudēt daļu no savas teritorijas, un lielie kara postījumi toreizējo ministru prezidentu un zemnieku vadoni Stambuļinski pamudināja enerģiski ķerties pie darbaklausības institūta ieviešanas. Tiešais pamudinājums ķerties pie šīs idejas realizēšanas bija — neiespējami sliktie ceļi, par kuŗu savešanu kārtībā ar parastiem paņēmieniem nebija ko domāt. 1920. gadā Stambuļinskis iesniedza parlamentā likumprojektu par darbaklausību — «Trudova povinnost». Šai darbaklausībai bija uzlikti šādi uzdevumi: jaunatnes stingra audzināšana un disciplinēšana, pieradināšana pie cieša fiziska darba, valsts un sabiedrisko darbu ražīguma pacelšana, nacionālo un sociālo uzdevumu kopējas veikšanas izpratne. Tā tad, darbaklausības pamatos bija likta doma — ar kopējiem spēkiem celt Bulgāriju no kara gruvešiem.

Likumu pieņēma un 1921. gadā iesauca pirmos desmit tūkstoš vīrus darbaklausības pildīšanai. Kad Antante pret šo likumu cēla iebildumus it kā par Neijī miera līguma nosacījumu pārkāpšanu, lielāko daļu iesaukto nācās atlaist. Sevišķai izmeklēšanas komisijai tika uzdots lietu pārbaudīt un komisijas atzinums bija Bulgārijai labvēlīgs. Uz šī komisijas atzinuma pamata Bulgārijā ieveda darbaklausību uz agrāk pieņemtiem noteikumiem, kuŗi tikai mazā mērā tika grozīti.

Arī Šveicē nacionālpadome 1922. gadā pieņēma likumu par darbaklausību. Nokalpotais laiks darbaklausībā tiek atrēķināts no karaklausības laika.

Darbaklausības idejas izauklētāji un praktiskie realizētāji Vācijā ir — nacionālsociālisti. Karš Vāciju bija novedis pie pilnīga iekšēja sabrukuma. No kara sekām sevišķi smagi cieta Vācijas jaunatne, kuŗa vārda pilnā nozīmē bija izmesta uz ielas. Me-klējot pēc izejas no šausmīgā stāvokļa, to domāja atrodam — darbaklausībā. Pirmie nacionālsociālistu mēģinājumi likumdošanas ceļā panākt darbaklausības ieviešanu atdūrās uz sociāldemokratu un komunistu pretestību, kuŗi šajā solī saskatīja vienīgi darba algas nosīšanas mēģinājumu vai jaunu «spaidu darbu» veidu. Tomēr arī sociāldemokrāti maz pa mazām bija spiesti pie darbaklausības domām pierast, kad redzēja, ka arī viņu jaunatne atstāja partijas rindas, pāriedama pretinieku lēģerī.

Pirmie praktiskie mēģinājumi darba nometņu ierīkošanai notiek 1931. g., pie kam tiek izmantoti Bulgārijas piedzīvojumi šai laukā. Jau 1932. gadā jaunatnes pieplūdums darba nometnēs ir tik liels, ka visas lielākās politiskās organizācijas, kuŗas agrāk pret darba dienestu izturējās kritiski vai pat pilnīgi noraidoši, izšķīrās arī pašas par darba organizāciju dibināšanu, kaut arī vienīgi tajā nolūkā, lai atturētu savas rindas no iziršanas.

Nacionālsociālistu nākšana pie politiskās varas nozīmēja arī darbaklausības idejas uzvaru visā frontē. Nacionālsociālistiskā Vācijā darbaklausību uzskata par vienu no vissvarīgākiem nākotnes valsts uzbūves faktoriem. Vācijā noteikti lauž sev ceļu

uzskats, ka katram vācietim — vienalga, bagāts vai nabags, mācīts vīrs vai fabrikas strādnieks — ir jāiet cauri praktiska darba skola, jo kas par citiem grib pavēlēt, tam papriekšu ir jāmacās paklausīt.

Darba nometņu organizācijai Vācijā bez tīri praktiskā veicamā darba ir uzlikta liela politiski - kultūrāla misija — pārveidot pilsētu un lauku seju nacionālsociālisma idejai vēlamā virzienā. Šis darbs notiek ar sevišķu izlasi izmeklētu un rūpīgi sagatavotu darba nometņu vadītāju uzraudzībā. Darbaklausības dienests šimbrīžam obligātorisks ir vienīgi studentiem pirms iestāšanās augstskolā, bet pārējiem pilsoņiem viņš ir brīvprātīgs. (Nometnēs uzņem no 17—25 gadu vecumam, nepārtraukts dienesta laiks — seši mēneši.) Tomēr cik lielus apmērus šī kustība Vācijā ir pieņēmusi, rāda tas, ka jau 2¹/₂ miljona jaunatnes ir iestājušies darba nometnēs. Tā ir pārvērtusies par plašu tautas kustību ar militāru raksturu.

Lielnieciskās Krievijas darba organizācija kā pēc savas uzbūves, tā arī pēc saviem mērķiem apskatāmā plāksnē nemaz nav ierindojama. Padomju Krievijā atkrīt tie motīvi un mērķi, kādi ir laika ziņā ierobežotai darbaklausībai citās zemēs — Padomju Krievijā viss darba process ir laika ziņā neaprobežots, nepārtraukts darba dienests. Še mums ir darīšana ar darba organizācijas uzbūvi, kuŗa pati par sevi jau atņem darba darītājam privātās iniciatīves un darba atalgojuma ierosinošo iespaidu. Ja

ņem šīs zemes īpatnējo pretstatu — fašistisko Itāliju, tad uzreizi kļūst redzama komūnistiskās sociālizācijas eksperimenta nevarība. Kroniskais saimnieciskais sastrēgums un par visām lietām darba mazražīgums kā nebrīva darba sekas vienā un straujais saimnieciskais uzplaukums, kā labi noorganizēta, uz brīvas sacensības nostādīta darba rezultāts otrā ir šo divu kontrastējošo darba organizācijas sistēmu salīdzinošā mēraukla.

Dārbaklausības institūta nolūkos, kā to, piemēram, augšā pievestā Bulgārijas likuma motivācija rāda, nav vienīgi kara izpostīto materiālo vērtību atjaunošanas vai tamlīdzīgu vērtību jaunradīšana, bet viņam ir daudz tālākejoši mērķi, proti — kara laika psihozes un pēckara vaļības un izlaidības stipri samaitātas, cilvēka dabas pilnīga pārradīšana. Neatkarīgi no tiem blakus nolūkiem, kādi var būt darbaklausības institūtam dažās zemēs, piemēram, stingri militarizētām darba nometnēm Vācijā, kur šie blakus nolūki var būt pat dominējošie, šis jaunais paņēmieni darba problēmas atrisināšanā ir visai interesanta mūsdienu parādība, kuŗa pilnīgi gaŗām neiet nevienai zemei, kaut gan ikvienā zemē meklē un atrod vietējiem apstākļiem piemērotus atrisinājuma veidus.

Uz kādiem principiem šis pārradīšanas process norisinās Latvijā un kādu virzienu viņš piemums ņem — par to citu reizi.

(Iespiests laikr. «Rīts» 1934. g. 14. novembra num.)

O. Nonācs.

Mazpulki Latvijā.

Iepriekšējā rakstā, «Darbaklausība ārzemēs», vispārējos vilcienos apskatījām darbaklausības institūta iekārtu dažās ārvalstīs un tos uzdevumus, kādi šim iestādījumam ir likti. No šī apskata bija redzams, ka darbaklausības idejiskie mērķi iet daudz tālāk par viņu tiešajiem materiāliem nolūkiem. Šie mērķi ir darba morāles stiprināšana un vispāri kara laika psihozes un pēckara vaļības un izlaidības stipri samaitātās cilvēka dabas pilnīga pārradīšana un viņas piemērošana tautas centieniem, resp. valsts šī laika uzdevumiem.

Pats par sevi rodas jautājums, kā šis darba problēmas idejiskā puse pēckara laikmetā meklē atrisinājumu *m ū s u z e m ē*, kurā no kara ir visvairāk cietusi un nesusi vissmagākos materiālos zaudējumus un cilvēku upurus un kurā karš arī cilvēka dabas un morāles dragāšanā ir atstājis smagas, dziļas pēdas.

Latvijas apstākļi ir tik īpatnēji, tik savrūp veidojušies, ka tādu darba metožu izmēģināšanai, kādas sniedz darbaklausība, Latvijā nav ne tieši materiāla, ne psiholoģiska pamatojuma. Bezdarbnieku skaita diezgan strauja pieaugšana pēdējos gados, kas dzina

uz augšu sabiedrisko darbu summas valsts izdevumu budžetā un kas lika uzplaukt galīgi neproduktīvām sabiedrisko darbu metodēm, bija pa lielākai daļai mūsu galīgi sagandētās politiskās iekārtas sekas, kuŗa bez sāpēm likvidējās ar 15. maija aktu un kuŗa rezultātā arī bezdarbs izzuda gluži dabīgi. Kuŗa materiālos postījumus Latvija bez kaut kādas palīdzības no ārienes ir labojusi ar individuālā darba metodēm personīgas rosības ceļā, tā kā šai ziņā nekādu ārkārtēju paņēmieni pielietošana arī pēckuŗa laikā mums nav bijusi vajadzīga.

Bet mums, latviešiem, bija jācīnās un ir vēl tagād jācīnās ar c i t u ļ a u n u m u, kuŗš ir nepareizas, pat stipri kaitīgas izglītības politikas sekas un kuŗš ir sācies jau stipri sen pirms pasaules kuŗa un kuŗu ļaunumu pasaules kuŗš, protams, nepamazināja, bet gan tikai veicināja, tas ir — b ē g š a n a u z p i l s ē t u, atsvešināšanās no lauku darba. Galīgi aplamais uzskats par «apkaunojoši prasto» lauku darbu, par skolu kā pārejas tiltu uz labāku, cienīgāku stāvokli latviešu tautai draudēja ar taisni katastrofiskām sekām, kādām nenovēršami bija jārodas no tam, ka laukiem atņēma viņu spējīgāko cilvēku izlasi, to dzina jau tā pārpildītā pilsētā un te šo spējīgāko cilvēku izlasi pārvērtā mazvērtīgā, ja pat gluži nevērtīgā intellīgento bezdarbnieku katēgorijā. Šī aplamā kustība bija tik neapturama, tik stīchijiska, ka likās, vajadzēja notikt brīnumam, lai viņu apstādinātu.

Tagad šis brīnums ir noticis. Tas ir 15. maijs, kurš arī šinī ziņā tautai, visiem pilsoņiem ir atvēris acis. Jaunā izglītības likuma pamatos ir princips — skolai jā māca priekš dzīves, jāceļ atkal godā vecais darba tikums, jāceļ godā mūsu tautas pamatnodarbošanās — darbs, kurš saistās ar zemes kopšanu.

Reizē ar šo pagriezienu mūsu izglītības politikā un skolu likumā dabū jaunu saturu un spēku kustība laukos, kuŗa tur bija radusies jau piecus gadus atpakaļ, bet kuŗa līdz šim bija gājusi uz priekšu tikai pamazām, samērā maz ievērota un vēl mazāk izprasta. Tā ir — mazpulku kustība Latvijā.

Šis kustības ierosinātājs, ministru prezidents K. U l m a n i s, pašu mazpulku ideju pārveda no Ziemeļamerikas, bet Latvijā viņa atrod auglīgu zemi, piemērojas mūsu vietējiem apstākļiem un atbilst tik pilnīgi taisni visdegošākām mūslaiku prasībām, ka viņai ir paredzamas vislabākās sekmes un liela nozīme visas mūsu lauku dzīves pārveidošanā.

Taisni citkārt novārtā liktā lauksaimniecības darba pazīšana un šī darba mīlestība ir viena no mazpulku kustības vadošām idejām. Nekas cilvēku tā neveido un neaudzina, kā darbs pats savā procesā. Mazpulka dalībnieks attīstās pats līdz ar viņa paša kultivējamo augu šķirni, kopjamo bišu saimi, vai audzējamo augļu koku; darbs priekš viņa nav tikai šķietami nevajadzīga mēchaniska trenšanās, bet ir reizē arī praktiskus labumus un panākumus sološa nodarbošanās, interese pie kuŗas ne

uz brīdi neatslābst, bet gluži otrādi — pieaug. Mazpulkos darba organizācija pieradina pie patstāvīga atbildīga darba, kas mūsu apstākļos ir sevišķi svarīgi.

Raksturīgas ir skolotāju atsauksmes par skolēnu piedalīšanos mazpulkos: skolnieku sekmes no piedalīšanās mazpulkos ne tikai neciešot, bet taisni mazpulku dalībnieki uzrādot labākās sekmes, skolēni visādā ziņā kļūstot atjautīgāki. To pašu nevarot vis teikt, piemēram, par skautismu — tas zināmā mērā veicinot izklaidību skolas darbā. Izskaidrojams tas, ka še nav katrreiz darba rezultāta un līdz ar to izpaliek darba rēgulējošais, audzinošais iespaids.

Vēl lielākā mērā nekā skolas darbā mazpulku labvēlīgais iespaids uz cilvēka attīstību redzams praktiskā un sabiedriskā darbā. Iestādi, kuņā koncentrējas mazpulku kustības vadošais nervs, Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrība, zinās apliecināt, ka visdzīvākais viņas līdzdarbinieku kadrs, kas par visu ko interesējas, par visu ko pieprasa paskaidrojumus, par visu ko piesūta novērojumus, dodot čaklas atbildes uz dažādām anketēm, rekrūtējas taisni no mazpulku dalībniekiem — tagadējiem, vai bijušiem. Te veidojas jaunā Latvijas cēlāju paaudze.

Labu liecību par mazpulkiem nodod arī vecā paaudze. No sākuma viņa uz mazpulkiem raudzījās itkā uz kādu niekošanos, bet tagad jau sāk ieskatīt

šai kustībā jaunu ceļu meklēšanu, jaunu kultūru izmēģināšanā, izdevīgāku, parocīgāku darba paņēmieni atrāšanās. Vecie redz, ka viņi šē no jaunajiem var jau ko mācīties. Pateicoties taisni mazpulkiem Latvijā vietām sāk izplatīties gluži jaunas augu kultūras. Svarīgākais pie tam ir tas, ka mazpulki ģimenē saista vecos un jaunos, kamēr līdz šim bija tā, ka taisni no skolas sola vecās un jaunās paaudzes ceļi šķīrās.

Taisni lauksaimnieka darbs ir tas, kurš no cilvēka prasa vislielāko vispusību un apķērību tāpēc, ka viņa sekmes ir atkarīgas no daudz un dažādiem sarežģītiem un bieži vien gluži negaidītiem apstākļiem. Šo apstākli vērā ņemot Latvijas mazpulku vadītāji pēc Zviedrijas parauga sāk pielietot piecīņas paņēmienus, kur tāpat kā sportā pēc punktu sistēmas atzīmē sacīkstes rezultātus. Tikai te izpaliek sporta sacensībai piemītošā kaitīgā vienpusība, bet sacensība notiek kā fiziskās, tā arī garīgās attīstības ziņā. Līdz ar to mazpulku piecīņa izvērsas par vislabāko salīdzinātāju starp dažādu apvidu skolām: kļūst redzams, no kuŗa apgabala nāk atjautīgākā jaunatne, kuŗa ir uzvarētāja ne tikai lauksaimniecības darbā, lauksaimniecības teorijā, bet arī vispārējā izglītībā, apķērībā un vispāri mazpulku darbībā.

Mazpulku uzdevums nav tikai praktiskā lauksaimniecības darba godā celšana — viņiem ir arī lieli sabiedriski - kultūrāli mērķi. Mazpulki pamazām

pārvēršas par lauku sabiedriskās dzīves centriem. Ap skolām un biedrībām, kur tagad ir rimusies citkārtējā politiskā kņada, pulcējas šī jaunā darba audze un viņas izrīkojumu pamatos ir ne tukša izprieca, bet darba rezultātu un fiziskas un garīgas sacensības veselīgais, ierosinošais priekšstats. Par dzīvo interesi pie šiem mazpulku izrīkojumiem liecina tas, ka viņi arī bez dejas pat attālos lauku apvidos pievelk simtiem apmeklētāju.

Mazpulku tālākās iespējas tēvijas labākā pazīšanā, mūsu folkloras materiālu krāšanā un citos līdzīgos darbos, skolotāju un citu izglītotu rosīgu darbinieku vadībā sola labas izredzes nākotnē mūsu kultūras dzīves daudzpusīgā izveidošanā. Par visām lietām šī kustība savos mērķos un savā organizātoriskā uzbūvē iziet uz mūsu tautas spēku veselīgu atjaunošanu, kopšanu un padošanu vienai vadot šai idejai. Un tas tiek panākts ne ar piespiestu darbaklausību, kā to redzam ārzemēs, bet ar audzināšanas darbu jau no skolas gadiem. Ja patlaban vēl mazpulki ir tikai pie dažām skolām, tad šai kustībai ir stipra tendence kļūt par obligātorisku pie visām skolām, kas ir tikai vēlams.

Mazpulku kustība būs jaunas darba dižciltības veidotāja, kuŗa padarīs pievilcīgākus un bagātākus vispirms Latvijas laukus un tad latviskos arī Latvijas pilsētas.

(Iespiests laikr. «Rīts» 1934. g. 16. novembra num.)

Aleksandrs Plensners.

„Bet nesi remdens . . .“

Stiprināties ticībā! Tas ir viens no visbiežāk sastopamiem atgādinājumiem kristietiskajā sludināšanā pat tanī laikmetā, kad cilvēku ticība savam Pestītājam bija tik tieša un liela, ka tā patiešām varēja «kalnus pārstatīt». Bet senie gudrie un arī ticīgie vīri labi pazina savu un citu dvēseli, kuņā vispostošākais un visgurdinošākais ir nevis neticība vien, bet arī skepse un mazticība. Tas ticības pagurums, kad cilvēks top vairs ne karsts, ne auksts, bet remdens. Šī skepse, šī remdeno cilvēku radītāja inde ir visbiežāk iemilējusi ņemt savu vietu taisni intelliģences sirdī un smadzenēs. Protams, mēs te nedomājam mazticību tīri reliģiskās lietās vien, bet visās tanīs dzīves parādībās, kur vajadzīga sajūsma un ticība, šī «stiprā paļaušanās uz lietām, kas cerējamas un neredzamo lietu skaidrā pierādīšana,» kā to tik dziļi tveroši un skaidri ir formulējis viens no kristīgās mācības pamatu lielajiem nodibinātājiem.

Jaunais laikmets, kas ir nācis pār mums, prasa nevien sajūsma un ticības apliecinājumu, bet arī stiprināšanos šinī ticībā un tās stiprināšanu citos. Un tiešām mēs redzam, ka šis laiks ir nesis sev līdzīgu lielu tautas sajūsma un ticības atjaunošanos. Arī intelliģences tukšās sirdis ir kļuvušas savā lielajā vairumā atkal pilnas. Bet vecā kaite, kā kāds alā

paslēpies grauzējs, vēl aizvienam te izlien šur tur klusākās stundās, un tad nu top atkal jūtama šīs skepses paslepā urbšana. «Jā, tas jau nu tiesa. Tā vairs nevarēja iet. Bet redzēs, kā nu būs tālāk,» — šo frāzi jūs varat dzirdēt diezgan bieži no to mutēm, kas paradušas vienmēr uz visu skatīties stipri «indivīdūāli», un kas ir tik «smalkas», ka nekad nevar jūsmot par to, par ko visi jūsmo. Par šiem cilvēkiem nebūtu ko runāt, jo, patiešām, viņi pieder pagājušam gadsimtenim, un jaunais laiks nav viņu laiks. Un ne viņiem to arī novērst vai apturēt. Ikvienā dzīvot spējīgā tautā tas ir atradis vai vēl atradīs savu izpausmi. Bet arī šis jaunais laiks nav nekāda Deus ex machine, kāds brīnums, kas varētu notikt gluži pats no sevis. «Tas nenāks, ja to nevedīs,» par to gluži pareizi ir teicis Rainis. Jo būs, varbūt, tautas, kas aizies bojā, tāpēc, ka nebūs pratušas jaunu laiku pareizi saskatīt, vai pareizāk — tām nebūs bijis personu, kas to saskatītu un atvestu. Pie mums tas nu ir atvests. Tāpēc arī šī tautas sajūsma par to. Jo tauta it nebūt nav trula un tai ir pareizs instinkts, tāpat kā pareizs instinkts ir katrai dzīvai dabiskai būtnei. Diemžēl, šis dabiskais instinkts ir visbiežāk zudis taisni daļā intelligences. Ar savām nevarīgajām — redzēs, kā nu būs — tā top par grauzēju pati savam sparam un, kas vēl jaunāk, bieži arī citiem. Tikai tāpēc mēs par to šē runājam. Nemsim, piemēram, mūsu rakstniekus. Pirmajos valsts tapšanas gados gan likās it kā

lielākam sparam un līdzī savas tautas garam pamo-
dušās arī viņu domas. Bet tad lielākā tiesa tās it kā
iemīga. Un viņi atkal nevarīgi turpināja taustīt savu
pašu «dvēseli», no kuŗas viss spiežamais jau bija iz-
spiests agrāk. Viņi ļāvās apaugļoties tikai no tām
sīkajām idejīnām, kas, varbūt gan uz labas un mīk-
stas sirds dibinātas, bet pavisam nomaldījušās savos
secinājumos, bija lēti modernas bijušas viņu jaunī-
bas laikā. Un pa lielākai daļai tikai sīka radībiņa
bija tā, kas viņiem dzima. Tā viņi turpināja veģe-
tēt, ar neizprašanu skatīdamies apkārt uz to, kas pa-
tiesi liels iezīmējās jaunajā laikā. Tā viņiem pagāja
maz apaugļojoši gaŗām arī mūsu lielais brīvības cī-
ņu laikmets. Un tā, šķiet, viņiem paies gaŗām arī
tas, kas nācis tagad. Jo kur tad nu ir t a g a d viņu
bālsis, kad liktos, viņiem vispirmām kārtām vāja-
dzētu degt un kvēlot jaunas ticības un jauna spara
pārņemtiem. Tiesa, jaunajam laikam pretim un arī
tā atnākšanu apsveicam mēs esam dzirdējuši gan se-
višķi Virzas un Grīna, un arī Akurātera stingros vār-
dus. Jo nevienam no viņiem šis laiks nav nācis kā
svešnieks. Jau pēc visas savas dabas viņi ir bijuši
ne bezveidīga chaosa, bet radošās un veidojošās gri-
bas draugi. Viņi nav skatījušies tālēs, lai redzētu
tur paceļamies vienīgi visas kontūras izdzēsošu pļā-
vu miglu, bet lai saskatītu tur iezīmējamies savu un
savas tautas virzienu.

Bet kur tad ir citi? Vai viņi gaida, ka vēl nav
izdarīta tā garīgo spēku mobilizācija, par kuŗu rū-

nāja Virza, un kuŗai tiešām nokārtotā valstī jānāk, kaut arī visu vēl nevar paveikt uz reizi. Jeb vai arī viņi jūtas kaut kā «sarūgtināti»? Bet kas tad mobilizēja tos, kas jau ir šo «mobilizācijas» aicinājumu sajutuši paši par savu pienākumu? Un vai tad kādu personīgu saldinājumu dēļ ir nācis un nāk jaunais laiks, kam jāatved mūsu valsts un tautas vienotība un tās plānveidīgā uz priekšu kustība visā savā spēka pilnībā. Ne kāda «sociāla pasūtījuma» dēļ no kādas iestādes, bet galvenām kārtām sociāla pienākuma dēļ ir rakstniekam un cita garīga darba darītājam tagad jātop par jaunā laika pravieti. Ja viņa gars tagad nav kļuvis atsaucīgs, tad tas vispār nav nemaz uz to vairs spējīgs. Jeb tā ir atkal kāda «politika», kas traucē tam atmosties un liek labāk nogaidīt — redzēs, kā nu būs tālāk? Kas būs tālāk — tas nav vairs grūti pasakāms. Dzīve un jaunais laiks ies tālāk pāri visiem, kas neiet turp, kur jāiet. Arī rakstnieku organizācijas tak ir tik svinīgi apliecinājušas savu tuvumu jaunajam. Lai šis tuvums tad arī parādās. Lai stiprinās ticībā tas, kas pats vēl ir gurdens un neaizmirst, ka garīgi gurdeno un remdeno daļa jaunā laikā, kas nācis tāpēc, kā tam bija jānāk veselīgo instinktu nezaudējušā tautā, būs vienīgi izmešanas daļa no garīgi aktīvā spēka vidus. Tāpēc lai top sevī stipri arī tie, kas vēl ir it kā gurdi un remdeni, ja viņi patiesi dzīvojot savam laikam, grib dzīvot arī visiem laikiem.

(Iespriests «Latvijas Kareivja» 1934. g.
27. jūnija numurā).

Aleksandrs Plensners.

Tautas mīlestība.

«Mēs visi esam mirstīgi, tikai, tauta, tu viena esi nemirstīga,» — teica mūsu tautas vadītājs vienā no tiem lielajiem mirkļiem, kad cilvēka skats pāriet pāri tam laikam, ko mēs paši dzīvojam, it kā ietiekdamies tanī lielajā plūsmā uz priekšu un atpakaļ, kuņģā nav saskatāmi vairs atsevišķu cilvēku mūži, viņu nākšana un aiziešana, bet jūtama vienīgi lielā koporganisma nekad neaprimstošā elpa un kustība. Ja mēs iejūtamies šai ainā, mēs redzam, ka ne ar kādu aprakstu nav skaidrāk izsakāma tā sajūta, kas mums pavērtu tautas jēdzienu, kā ar šo vienkāršo, bet tik dziļi tverošo teikumu. Un nekas nevar dziļāk raksturot to nodošanos tautai, to sakušanu ar viņu, visu to, ko mēs apzīmējam par tautas mīlestību, kā šī pazemīgā ieiešana pāri laikam un individiem ritošā tautas plūsmā. Bet mēs zinām arī, ka ikvienam, kas iegājis tanī ar visu savu sirdi, ar visu savu darbu, ar visu savu lielumu, tā nav bijusi izgaišana. Bieži viņu mūžs ir kļuvis arī par daļu tautas mūža, kļūdamas par tā veidotāju un tālāk pasniedzēju. Un kad runā par tautas vēsturi, tad runā par viņiem. Un otrādi. Nav iespējams runāt par viņiem, neņemot

līdzī tam posmu no viņu tautas dzīves. Un nav vairs ciešākas saites, kā tā, kas pastāv starp viņiem. Viņi ir dzīvojuši savai tautai un tauta turpina dzīvot viņiem un ar viņiem. Jo nepavisam nav tiesa, ka tas, ko tauta varētu mīlēt, būtu tikai viņas maldi, kā to spārnotas frazes dēļ teicis kāds dzejnieks. Tikpat liela, cik vien liela var būt atsevišķa cilvēka mīlestība pret tautu, var būt arī tautas pretmīlestība.

Kas vērojis mūsu tautas vadītāja pēdējos braucienus, viņa tiešo sakaru ar mūsu tautu, tas bijis arī šīs parādības visspilgtāko izpaudumu liecinieks. Ja kāds domā, ka tās bija tikai atbildīgā valstsvīra vizitācijas no vienas puses, un tikai pienācīgās cieņas un pieklājības parādīšana no otras puses — tad tam nava nekāda pareiza ieskata par tām. Tas nav redzējis un izjutis to lielo apstarojošo un dzīvinošo spēku, kas nāca no viena, un to vārdos neizsakāmo pretjūtu, ko tas radīja visos tos tūkstošos vīru un sievu, vecu un jaunu, kas te tiešām pazina un atzina savu vadoni un tam pieķērās tā, kā mūsu tauta vēl nevienam nav pieķērusies un uzticējusies. Nekad un neviens mūsu valstij nav pievedis tuvāk pat Latgali, šo, likās, mums un mūsu domām vistālāko, kā šī viņa 3 dienu uzturēšanās Latgales tautas vidū. Ja tas bija iespējams, tad tikai tāpēc, ka te tik dziļi pārlicinoši bija izjūtama liela un aizkustinoša mīlestība pret savu tautu, pret ikvienu tās piederīgo, vienalga, kas tas būtu, un tik aizraujošs spēks modināt šīs mīlestības un tautas lepnuma sajūtu citos. Un

viss tas, no sirds un lielas apskaidrības nākdams,
atrada skaidrākās un siltākās sajūtas tautā.

Tautas mīlestība. Nekad mēs vēl neesam to redzējuši tīrāk un neviltotāk parādāmiešos abos savos veidos — mīlestībā pret tautu un tautas pretsajūtās — kā šinī laikā, kad arvienu ciešākas top iekšējās saites starp tautu un viņas vadītāju. Vadītāju, ko mums dāvājusi likteņa žēlastība, un kuŗa lielums mums paveŗas arvienu pilnīgāk.

(Iespiests «Latvijas Kareivja» 1934. g.
26. augusta numurā.)

Jānis Čermaks.

Latviešu tautas atdzimšana.

Neviens nevar otrreiz piedzimt, bet savu personību var pārveidot. Vecā traukā var ieliet jaunu saturu. Zināms, iepriekš jāizdara liela tīrīšana, jo vecais raugs arī jauno vīnu samaitā. Iekš tam pastāv atdzimšanas doma.

Cilvēkam jāiedziļinās sava rakstura sīkumos, lai to pazītu, lai tad redzētu, kas izskaužams un kas atstājams. Tikai pēc tam jāsāk veidot sevi tālāk. Šāda atdzimšana latvietim vajadzīga. To mēs jūtam, un pēc tās ilgojamies. Visi apstākļi ir labvēlīgi, lai to sasniegtu. Redzams pat, ka audzināšana sākusies, bet daudz ir vēl to, kas kavējas.

Deviņpadsmitā gadu simteņa beigās Kronvalds un Auseklis atmodināja latviešos tautas apziņu. Pirms tam latvieši nesajuta sevi par vienu tautu, saucās gan par luterāņiem, gan kurzemniekiem, vidzemniekiem un latgaliešiem, bet nejuta, ka visi ir viena koka zari, ka ir latvieši. Bija vajadzīgi daudzi gadi, kamēr radās apziņa, ka daudz kā trūkst, kas kādu padara par īstu savas tautas dēlu vai meitu. Lai sauktos par latvieti, katram ir jāklūst citādākam. Un nu ir sākusies mūsu atdzimšana. Jau

15. maijā, pēc 21., 22. un 24. jūlijā tā ir ievadīta ar «Atdzimšanas dziesmu» Rīgā, Tautas vienības laukumā. Liekas, visur Latvijā tā būs aizskanējusi un izsaukusi pārdomas. Še gribas pakavēties tikai pie dažām vecajām īpašībām, kuŗām vairs nav vietas jaunajā Latvijā.

Vispirms par valodu. Ja nav savas valodas, tad nav arī tautas. Kas neciena savu valodu, tas neciena arī savu tautu un arī citi to negodā. Nav necik ilgi, kad svešautieši mūsu pašu zemē teica, ka latviešu valoda derot tikai uz turgus un lopu kūti. Tas bija tad, kad paši latvieši domāja, ka izglītots latvietis var būt tikai tas, kas runā vāciski, krieviski vai franciski. Bet vai ar dziļāko kaunu nav jāatzīst, ka pat tagad ir latviešu ģimenes, kas aiz rūpēm par savu bērnu nākotni mājās lieto svešvalodu? Skolā būšot vieglāk. Cik labuma bērnam no tam, ka viņš prot krieviski vai vāciski, bet savu tēvu valodu neprot labi? Tāds nav ne krievs, ne latvietis, ne arī vācietis. Tas ir kā stāds, kam saknes izrautas gaisā, nekur tas nav stingri ieaudzis, nekur tas nav mājās. Pasaule tam vaļā, bet ieeja savā tautā liegta. Valoda ir tā, ar kuŗas palīdzību atsevišķi indivīdi saplūst par naciju, un valoda tiem atver savas tautas dziļākās īpatnības.

Aprakstītais nav vienīgais ļaunais gadījums. Ir vēl daudz latviešu, kas nesaprot, kamdēļ latviešu valoda skolā jā mācoties, to jau katrs mājās piesavīnoties. Ja gan, bet ar to nepietiek, valoda jā pazīst, jā-

mīl, jāprot atšķirt latvisko mēli no svešās. Patiesi, tas, ko mēs runājam, nav tīra latviska valoda. Tas ir mistrs no vācu un krievu vārdiem un izteicieniem, kas jāiznīdē. To darijušas un dara visas kultūras tautas, kas grib saglabāt tīras savas tautas īpatnības. Tamdēļ nav iemesla zobgalībām par mūsu valodniekiem, kas ravē valodas nezāles. Taisni pilsētās to ir vairāk, jo te darbojas svešo valodu ietekme. Palasat izkārtņu uzrakstus. Tas ir viss kas, tikai ne latviešu valoda. Bet maz ir to latviešu, kam par to rastos sašutums vai skumjas. Vēl vienmēr vērā ņemami Juŗa Allunāna vārdi: «Turiet cieņā un godā savu tēvu valodu, jo kas pats sevi negodā, to arī citi negodā.»

Tālāk sāpīgs ir latvieša pašlepnuma trūkums. Ar bijīgām trīsām mēs tuvojamies visam, kas nāk no ārzemēm. Tikai ārzemēs ir apbrīnojami dabas jaukumi, tikai tur ir kultūra, izglītība, tikai ārzemju mantas ir vērtīgas, tikai citas tautas ir spējīgas uz lieliem darbiem, bet latvieši ir mazi, niecīgi. Nieki! Sveši ļaudis apbrīno mūsu līdzenumus, iekāro mūsu skaisto jūŗu, sajūsminās par latviešu panākumiem. Tikai mēs to vēl neredzam, bet drebam daudzskaitļa priekšā. Ne daudzums ir tas, kas spēj lielus darbus. Tamdēļ laiks arī šai jautājumā atdzimt, būt lepniem uz savu latviskumu un piederību latviešiem. Jācienu citu sasniegumi, bet nav jānicina pašam savi. Citu tautu dēli apbrīvoja «Atdzimšanas dziesmas» uzvedumu, bet tomēr daudz vairāk bija sajūsmināti

par pašu skatītāju kārtību, disciplīnu un intelligen-
ci. Vai tas neliecina, ka līdzīgas lietas viņu mājās
retākas? Un tad vēl ir latvieši, kas tikai pie citām
tautām redz labas īpašības! Tādām domām reiz jā-
beidzas. Sevīs pazemošanā un nicināšana mums ti-
kai kaitējusi ārzemēs.

Beidzot vēl trešā lieta. Mums trūka vienības.
Ne mazumu vēstures gaitā mēs esam dalīti un skal-
dīti gan vidzemniekos, kurzemniekos, latgaliēšos,
pilsētniekos, ventiņos, gan proletāriešos, gan buržu-
jos u. t. t. Jā, pēc mantas un stāvokļa mēs esam da-
žādi un tādi paliksim, bet tautai visi esam vienādi.
Un te 15. maijs ir nesis atdzimšanu, «Atdzimšanas
dziesmas» noslēgums to rāda. Zemnieks un fabri-
kas strādnieks sniedz viens otram savu roku un sa-
ka: «Mēs esam latvieši.»

Tamdēļ lai katrs latvietis meklē sevī visu svešo
un zemo, lai met to prom un ļauj ienākt sevī latvis-
kam garam, tad atdzimšana veiksies, un kādreiz lat-
viešu tauta varēs dziedāt vēl lieliskāku un varenāku
dziesmu.

(Iespiests «Zemgales Balss» 1934. g.
28. jūlija numurā.)

Cand. oec. A. Gūtmanis.

Latviešu uzņēmība.

Latviešu nozīme un iespaids mūsu valsts saimnieciskās nozarēs ir daudz mazāks, nekā tam vajadzētu būt spriežot pēc iedzīvotāju sadalījuma. Ja atskaita lauksaimniecību un dažas amatniecības nozares, tad visur citur latviešu svars un nozīme ir ievērojami mazāka, nekā to nosaka latviešu tautības iedzīvotāju skaits mūsu valstī. Tirdzniecībā šī nozīme ir pavisam niecīga, lielāka tā nav arī vidējā rūpniecībā, bet lielrūpniecībā latviešiem līdz šim nebija gandrīz itin nekāds iespaids.

Tā tad jāatzīst, ka visās tanīs nozarēs, kas patreizējos apstākļos uzskatāmas par saimnieciski izdevīgākām, kas labāk nodrošina tur nodarbināto aprindu eksistenci un dod lielāko peļņas tiesu, daudz stiprāki jūtas dažādi citu tautību iedzīvotāji, nekā latvieši. Visās šinīs nozarēs strādājošo citu tautību iedzīvotāju skaits ir ievērojami lielāks, nekā šo tautību procentuālās attiecības mūsu valstī. Tāpēc zinām, ka visās pieminētās nozarēs latviešu uzņēmumu skaits pilnīgi pazūd ļoti daudzo pārējo uzņēmumu starpā. Ja varbūt dažās atsevišķās nozarēs uzņēmumu skaita ziņā stāvoklis vēl nav tik bēdīgs, ap-

rēķinot šo divu uzņēmumu grupu apmērus un apgrozījumus, jo spilgti redzēsīm latviešu uzņēmumu visai nenozīmīgo stāvokli pašu valstī.

Nevar būt divu domu, ka šāds stāvoklis nav atzīstams par dabisku un vēlamu, tāpēc nopietniem līdzekļiem tas jāmēģina labot. Bez šaubām, tāds uzdevums nav viegli veicams, paredzami visai nopietni šķēršļi, kas ceļā būs jānovērš un jāpārvar. Tāpat nevar būt ne mazāko šaubu, ka nāksies dzirdēt ļoti smagus un biežus aizrādījumus par latviešu uzņēmības, enerģijas, prasmes un vēl daudziem un dažādiem citiem trūkumiem. Tomēr kaut cik objektīvam vērotājam un spriedējam ir pilnīgi skaidrs, ka visus šos trūkumus kopā vai katru atsevišķi, varbūt var gan pierādīt kādam atsevišķam latviešu tirgotājam vai rūpniekam, bet nevar to attiecināt uz latviešu uzņēmību visumā. Līdzšinējie piedzīvojumi rāda, ka ļoti daudzās tirdzniecības un rūpniecības nozarēs nodibinājies un atdzīvojies viens otrs tīri latvisks uzņēmums, kas ne tikai nav sliktāki nostādīts par līdzīgu citu tautību uzņēmumu, tad bieži tas pelnīti ieņēmis vadošo vietu savā nozarē. Tādi uzņēmumi jau paši par sevi vispārliciecināši noraida visus agrāk minētos pārmetumus, un nepārprotami pierāda, ka arī šinīs, ilgu laiku pilnīgi svešās un nepieietamās saimnieciskās dzīves nozarēs, latvieši var nostiprināties un sasniegt atzīstamus panākumus. Žēl tikai, ka tādu uzņēmumu pagaidām vēl ir ļoti maz, un, kā minējām, tie gandrīz pazūd pārējo uz-

nēmumu starpā. Tāpēc jāgādā, lai viņu skaits pēc iespējas pieaugtu.

Saprotams, katra uzņēmuma dibināšanai nepieciešami ļoti daudz svarīgi priekšnoteikumi, jo ar labu gribu un enerģiju vien nepietiek, tāpēc latviešu iespēšanās un nostiprināšanās jaunajās nozarēs var notikt tikai lēnā gaitā, — jāpiezīmē pat, ka mākslīga forsēšana šīnī gadījumā var atnest vairāk ļauna nekā laba, tāpēc tā pat ir vēlama.

Tomēr blakus dažādiem svarīgiem privātās saimniecības dabas faktoriem, kuriem ļoti liela nozīme šī jautājuma atrisināšanā, jāuzsver, ka tie nebūt nav vienīgie, kas nosaka uzņēmuma attīstības iespējas un sekmes. Nepieciešami arī labvēlīgi vispārējie apstākļi, kas jau sniedzas ārpus privātās saimniecības iedarbības aploka. Te pirmā kārtā minēsim valsts saimnieciskās politikās labvēlīgu un saprātīgu atbalstu. Tikai tad, ja abi šie apstākļi sasniegti un izrādījušies labvēlīgi, iespējams cerēt uz paliekošiem un nopietniem panākumiem. Šis valsts saimnieciskās politikas saprātīgs atbalsts līdz šim bija taisni tas, kas trūka mūsu latviešu uzņēmībai, jo īpatnējam un ne visai labvēlīgam stāvoklim, kādā atradās latviešu uzņēmumu vairums, šī saimnieciskā politika nesniedza palīdzīgu roku.

Ja tādos nelabvēlīgos apstākļos atrodas jau nodibinātie un pastāvošie latviešu uzņēmumi, tad nesalīdzināmi grūtāki jau bija iespiesties jaunās nozarēs, un atrast latviešu uzņēmībai jaunus pielietoša-

nas vaidus. Tāpēc nav nekāds brīnums, ja līdz pašam pēdējam laikam varējām uzskatīt ļoti daudzas un pie tam visai svarīgas un nozīmīgas nozares, kuras latviešiem, aiz dažādiem iemesliem nebija gandrīz pieietamas. Minēsim kaut tikai ļoti plašu un iespaidīgo importa tirdzniecības nozari. Tāpat ārzemju uzņēmumu un firmu pārstāvniecība visu laiku līdz šim un arī vēl tagad, atrodas gandrīz vienīgi svešu tautību iedzīvotāju rokās, lai gan arī te latviešu uzņēmībai varētu pareģot plašu un ienesīgu darba lauku, vēl vairāk tāpēc, ka šinī gadījumā iespējams iztikt ar mazāku kapitālu, nekā kādā citā tirdzniecības nozarē.

Pēdējie saimnieciskās politikas soļi, kā importa, tā svarīgu eksporta rūpniecības nozaru regulēšanā, dod nopietnu iemeslu cerēt, ka turpmāk svarīgākais un visgrūtāk pārvaramais šķērslis latviešu uzņēmības attīstībai būs novērsts. Visi tālākie soļi šinī virzienā vēl vairāk nostiprinās mūsu valsts nacionālos un arī saimnieciskos pamatus.

(Iespiests «Kurzemes Vārda» 1934. g.
14. decembrā numurā.)

Vladimirs Lejasozols.

Valstij vajadzīgi vērtīgi pilsoņi.

Skolu gads beidzas. Cita pēc citas skolas aizver savas durvis, un skolas beigusi jaunatne aiziet dzīvē, lai uzsāktu pilnīgi jaunas gaitas, vēl nestaigātus ceļus. Nopietnākie jaunieši būs jau padomājuši par turpmāko, bet būs arī tādi, kas daudz neprāto. Priekšā stāv vasara, atpūta un «kad pienāks rudens, — gan jau tad laiks rādīs ko darīt.» Tik vienaldzīgi tomēr nevarētu skatīties nākotnē, it sevišķi tagad, kad līdz ar notikušajām pārmaiņām valsts dzīvē Latvijai atnācis jauns laikmets, pilns jaunu, lielu uzdevumu. Visvairāk tas jāsaprot mūsu jaunatnei, jo viņa taču būs tā, kas kādreiz virzīs un veidos tālāk to lielo darbu, kuŗa sākums likts vēsturiskajā 1918. gadā. Līdz ar to dabīgi paceļas jautājums, — kas tad īsti jādara jaunatnei, kas ir viņas vislielākais pienākums? Atbilde var būt tikai viena: jaunatnei kā tautas sastāvdaļai jābūt biedriski vienotai, nacionāli domājošai un dzimteni mīlošai, pie kam jāpatur prātā, ka cik cēla, droša un krietna būs jaunatne, tik stipra un varena būs valsts.

Uzdevums, t. t. ir liels un svarīgs, bet tā reālizēšana prasa taudz prāta un vēl vairāk labas gribas.

Labi, ka tagad mums ir gudri un saprātīgi vadoni, kas ar spēju pagriezieni īstā laikā pratuši ievadīt Latvijas dzīvi jaunās, spožās sliedēs, lai vadītu tautu pretī labākai nākotnei, bet mēs nedrīkstam aizmirst, ka arī pašai tautai jābūt stiprai un apzinīgai kā tagad, tā arī nākotnē.

Pieminot vispirmā kārtā lauku jaunatni, gribētos tai atgādināt, ka latvju tautas vadoni kopš vēsturiskajiem laikiem aizvien ir nākuši no zemnieku sētām. Tā tas ir bijis, tā tas ir arī tagad. Negribētos domāt, ka šī parādība būtu izskaidrojama ar nejaušību vien, bet drīzāk jādomā, ka zemnieku zēnu izaugšanu par vadoņiem iespaidojušas tās stiprās, tīrās un cildenās tautas rakstura īpašības, kādas visvairāk sastopamas latviešu zemkopju krūtīs. Latvju zemnieki vienmēr mīlējuši savu zemi un zeme bijusi tā, kas audzējusi, stiprinājusi un briedinājusi viņas kopēju uzskatus un atziņas. Šo ievērojot, gribētos teikt, ka arī nākotnē lauku jaunatnei jābriest un jāizaug par īstiem latviešiem, kas vajadzības gadījumā spētu pārvaldīt nevien savas dzimtās sētas, bet arī visu valsti. Tas ir liels un cēls uzdevums, ko lauku jaunatne nedrīkst aizmirst.

Kaut arī tā, ne jau visiem lauku jauniešiem būs lemts kādreiz aktīvi līdzdarboties Latvijas likteņu lemšanā, bet saprātīgi latviski domājoši vīri būs vajadzīgi vienmēr. Līdz šim pelēkie lauku rūķi, domādami par savu bērnu izglītošanu, lielā mērā vadījās no maldīgiem ieskatiem, ka jauniešiem, kas

dzīvē strādās lauku darbus, nekāda liela izglītība nav vajadzīga, ka pietiek, ka tāds cilvēks prot lasīt un rakstīt. Tādi uzskati radikāli jāgroza. Intelligences pārprodukcija, kas, par ko dažs mēdz runāt jau tagad, nav un nevar būt nekad un nekur, bet var būt vienīgi runa par skoloto cilvēku nespēju nodarboties tieši savos speciālos arodos. Tas ir svarīgs jautājums, kas nokārtojams arī Latvijā, bet par to runāsim citā reizē.

Tagad mēs nevaram neatzīt, ka cilvēki ar vispārēju izglītību un vienu kādu speciālitāti vienmēr veiks lauku, resp. zemkopības darbus labāk, nekā tie cilvēki, kas no skolām tur stāvējuši tālu. Skaidrs taču, ka cilvēks ar «gaišu galvu» vienmēr veiks savu uzdevumu labāk nekā tas, kas būs audzis aizkrāsnē. Tāpēc ja arī skolu beigušie lauku jaunieši, kaut arī studējušie, nespētu atrast savām speciālitātēm piemērotas nodarbošanās, — lauku dzīvē, tēvu tīrumos, viņi vienmēr būs ļoti noderīgi. Šiem jauniešiem nepieciešams atnest muļķīgos aizspriedumus un kaunu no «vienkāršā» lauku darba; tiem jāatgriežas dzimtās sētās, kur viņu «gaišās galvas» vairāk vajadzīgas, nekā pieputējušās kancelejās pilsētās.

Un pilsētnieku jaunatne? Arī tai skolas nepieciešamas. Ja visu valsti uzskatam kā vienu lielu organismu, tad varam to pielīdzināt augošam kokam. Kā saknei, stumbram, mizai, zariem, lapām un ziediem, tur jāpilda katram savs uzdevums, visiem būdamiem vienā ciešā kopsakarībā, tāpat valsts resp.

tautas sastāvdaļām — cilvēkiem — katram jābūt tik tālu attīstītam, ka tas spētu pildīt viņam uzliktās funkcijas, lai viss organisms valsts — varētu augt, briezt un zelt. Arī te pa daļai sakāms tas pats, ko aizrādījām lauku jaunatnei: skolotie veiks dzīves uzliktos uzdevumus labāk, nekā neskolotie, un neviens speciālists, nespēdams dabūt darbu savā arodā, lai nebēg no tā darba, ko viņš var dabūt.

Vēl varētu runāt speciāli par amatniecību, un par to būtu jāpadomā tiem pilsētu jauniešiem, kas šogad beidz pamatskolas vai vidusskolas. Jau kādreiz rakstījām, ka amatniecība Latvijā palikusi zināmā novārtā un to uzsveram arī tagad, jo latvieši vēl neprot pietiekoši cienīt amatniecības lielo nozīmi.

Tāpēc arī daudzas amatniecības nozares vēl gandrīz pilnīgi atrodas sveštautiešu rokās, kuŗi te ir galvenie noteicēji. Būdamas tādā izņēmuma stāvoklī, šīs aprindas tad arī materiālā ziņā dzīvo daudz labāku dzīvi, nekā latvieši. Mēs visi saprotam un atzīstam, ka jaunietim, kas beidzis pamatskolu vai vidusskolu, grūti uz reizi atrast labi samaksātu darbu pilsētā. Parasti tāds jaunietis tad cenšas tomēr apmierināties ar kaut kādu gadījuma darbu, drīz sāk sūdzēties par grūtiem laikiem un daudzos gadījumos nonāk pie sabrukuma. Vainai tomēr daudz būs līdzēts, ja jau laikus padomās par pievēršanos kādai noteiktai amatniecības nozarei, kur darba dabūšana ne tik grūta un kur arī peļņa ne tik niecīga.

Tāpēc pilsētu jaunatnei silti ieteicams pēc vispārējās izglītības iegūšanas vēl apmeklēt speciālus amatniecības kursus, lekcijas vai skolas un mācīties tādos arodus, kādus latvieši vēl nestrādā, vai strādā visai maz. Tuvākus norādījumus un paskaidrojumus šinī visai svarīgā lietā katrs var iegūt Jaunatnes pētīšanas institūtā, Rīgā. Turpat katrs var arī pārbaudīt savas individuālās spējas un piemērotību atsevišķiem arodiem.

Visu kopā savelkot jāatzīst un jāatminas, ka latvju tautai tagad iesācies jauns laikmets, jauns darba posms. Krietni tautas locekļi tagad būs vajadzīgāki vairāk kā jebkad. Jo valsts iekšējās nostiprināšanas darbā katram un ikvienam būs jāpierāda savas spējas, savs noderīgums. Atcerēsimies, ka ikviena cilvēka virzīšanās uz augšu un priekšu nebūs vairs atkarīga no individa politiskos piederības un aģitatoriskām spējām, bet gan no viņa vērtības, no viņa noderīguma lielajā tautas locekļu saimē. To apzinādamies, noslēgsim šo rakstu ar kāda populāra jaunatnes vadoņa vārdiem: «Laimīga tā tauta, kurai ir jaunatne, kas cenšas pēc visa laba un cēla, bet vēl laimīgāka ir jaunatne un tauta, ja tai ir mīļi un cienījami vadoni, kas viņu pa šādiem ceļiem vada!»

(Iespiests «Jaunā Zemgaliēša» 1934. g.
29. augusta numurā.)

Vladimirs Lejasozols.

Latgale un mēs.

Patlaban visas tautas interese vērsta uz skaisto Māras zemi — Latgali, — ko nupat apciemoja vadonis un ministru prezidents Kārlis Ulmanis valdības locekļu pavadībā. Sakarā ar to lai atļauts arī mums izteikt kādus vārdus par Latgali un latgaliešu stāvokli pārējo Latvijas iedzīvotāju starpā.

Gandrīz vai visos Latvijas pastāvēšanas gados, kad saeimas deputāti bija sprauduši par savu galveno uzdevumu andelēšanos un kad politiskās partijas darbojās, lai lideri varētu iedzīvoties mantā, Latvijas iedzīvotāju savstarpējās draudzības veicināšanas labā tika ļoti maz darīts. Varas nesēji arī tolaik saprata, ka vienībā ir milzu spēks, bet tam nevarēja ļaut attīstīties, lai šis spēks pats kādreiz netiktu par varu un nesalauztu profesionālo palītkāņu iegūto varu. Tāpēc tautā tika sēts naids un šķelšanās. Zemniekus kūdīja pret pilsētniekiem, strādniekus pret darba devējiem u. t. t. Nebija grūti arī sacelt Kurzemi un Vidzemi pret trešo māsu — Latgali, jo tās ģeografiskais un turieniešu kultūrālais stāvoklis vēl šodien ir citāds kā pārējā Latvijā. Liekā politikāņu «ofensīve» guva arī cerētos panākumus: ar vaļīgu roku sētais naids tautā auga un vairojās. Radās «čangāļi» un «čiūļi», radās zobgalības,

ironizēšana un izsmieklis. Bet plaša starp Latgalī un pārējo Latviju pletās tik plata, ka «baltietim», braucot uz Latgali, bija jau gandrīz jāsāk padomāt par savas personas nodrošināšanu pret varbūtējiem latgaliešu uzbrukumiem nacionālā naida dēļ. Sakarā ar to uz latgaliešiem sāka skatīties kā uz kaušļiem, dzērājiem un briesmoniņiem — gandrīz vai kā uz mežoniem.

Tādos apstākļos atausa 16. maija gaišais rīts, kas atdzemdināja domu par tautas vienību, draudzību, brālību.

Ja tagad gribam jautāt, cik tālu latgalieši vainīgi, ka pārējie Latvijas iedzīvotāji par tiem zobojas, tad jāsaka, ka viņu vaina ir tik maza, cik liela bija rūdīto politikāņu varas kāre. Latgalieši nav vainīgi, ka «baltieši» ik uz soļa pūlas tiem iedzelt, par vainu nevar uzskatīt arī to, ka viņi tādās reizēs aizstāv savu pašcieņu kā prazdami. Arī vislēnprātīgākais dzīvnieks sāks kost un skrāpēt, ja otrs tam darīs pāri. Nav taisnība arī, ka latgalieši būtu slinki un nevižas. Neapstrīdami fakti liecina, ka nevērojot zaimus, latgalieši sīntiem plūst projām no savām dzimtenes sādžām uz pārējo Latviju, kur strādādami no saules līdz saulei lauž celmus, kopj zemi un dibina jaunsaimniecības. Kam turība mazāka, tie līgst par strādniekiem pie latviešu saimniekiem un strādā nenoguruši, saliektām mugurām. Ja latgalieši visumā ir trūcīgi, tad to nekādā ziņā nedrīkstam uzskatīt kā viņu netikumu. Un netikums nav

arī viņu zemā kultūra. Totiesu augsti vērtējams tikums ir latgaliešu skaistās, tīrās sirdis. Vēl nesen šo rindu autoram gadījās redzēt kādā piekvēpušā Varkavas pagasta sādžas istabiņā darbā rūdītu, bārdainu latgalieti noliekušos pār bērna šūpuli un lēni savā izlokšnē dziedam skaisto tautas dziesmu «Saulīt' tecēj, ...» Kādu citu piemēru varētu pievest no kara laikiem. Toreizējā Landskoronas (tag. Šķaunes) pagasta Poļiščinas sādžā gaidīja ierodamies kādu augstāku katoļu garīdznieku. Laiks bija dubļains, bet sagaidītāju bija ieradies nepārredzams pūlis. Tuvojoties garīdznieka pajūgam, milzīgais ļaužu bars noietās uz ceļiem dubļos, bet laimīgākie jaunekļi, jaunavas, sievas un vīri, kuņģi bija tikuši ceļa malā noliecās un skūpstīja pēdas, ko dubļos bija pametuši garīdznieka riteņi... Mums, «baltiešu» karavīriem to redzot, sirdis krūtīs sažņaudzās un gribējās mīļi noglāstīt dziļi ticīgo tautas brāļu atsegtās galvas. — —

Abi šie piemēri liecina tikai vienu: latgaliešu raksturs ir labsirdīgs un pazemīgs, civilizācijas un kultūras neskārts. Latgaliešu krūtīs atrodami primitīvi, dabas doti elementi, maz apvaldīti, dabīgi instinkti, dziņas, kas jāveido ar prātu, sirsnību un draudzību. Viņi ticības lietās varbūt ir fanatiķi, bet labāk taču fanatiski ticēt, nekā neticēt nemaz.

Visu to ievērojot, mums «baltiešiem» jāsaprot, ka turpmāk vairs nedrīkstam skatīties uz mūsu brāļiem Latgalē kā uz neievērojamiem vai nicināmiem

radījumiem, jo viņi ir tādi pat pilntiesīgi Latvijas valsts locekļi, kādi esam mēs. Ja viņu kultūra ir zemāka par mūsējo, ja viņu materiālais stāvoklis ir sliktāks par mūsējo, tad mūsu pienākums ir sniegt viņiem nevis izsmiekļus, bet draudzīgas, palīdzīgas rokas un atbalstu. Ļoti apsveicams ir Izglītības ministrijas nodoms paplašināt skolu un skolotāju skaitu Latgalē, bet ar to vēl ir par maz — latgaliešiem nepieciešama mūsu draudzība un sirsnība, mūsu morālais atbalsts. Dziļi patiesi ir vadoņa Kārļa Ulmaņa vārdi, ko viņš teicis kādā runā Latgales brauciena laikā: «Latgale ir mūsu valsts vaiņaga trešā zvaigzne, gaiša zvaigzne, spoža zvaigzne. Latgale ir jaunāka, viņai dažkārt roka jāpasniedz no vecākām māsām. Tas ir šo mūsu pienākums, jo mums jāgādā, lai Latgales zvaigzne taptu vēl spožāka.» — Nemsim šinī ziņā piemēru arī no Vācijas: tur ir daudzi un dažādi novadi — Prūsija un Bavārija, Saksija un Holšteina, novadi ar augstu un apgabali ar zemu kultūru. Visraibākā valodas izlokšņu bagātība, bet visi plašās Vācijas apdzīvotāji apzinās, ka viņi ir vienas valsts locekļi, ka viņi ir brāļi un draugi savā starpā. Un šī apziņa ir tā, kas Vāciju dara stipru. Tas jāievēro arī mums un mums jāseko tam saucienam, ko atnesis 15. un 16. maijs — «Būsim vienoti draudzībā, saskaņoti centienos un kopīgiem spēkiem stāvēsim stipri par mūsu visu kopīgo dzimteni Latviju!»

(Iespiests «Jaunā Zemgaleša» 1934. g.
5. jūlija numurā.)

Olgerts Liepiņš.

Ko Latvijas valsts devusi mums.

Dienu sīkā drūzmā, pelēkās un sūrās raizēs izzūd no acu skata, aizkūp lielās līnijas. Mēs zaudējam samēra izjūtu, priekšstatu par to, kas mums ir tagad un kas bija agrāk.

Lielos svētkos der apdomāties un pamest skatu uz lietām un notikumiem no tālākās, augstākās perspektīves.

Ko devusi mums Latvija, mūsu brīvā, neatkarīgā valsts? Lai to aptvertu, mēģināsim iedomāties, iejusties tanīs laikos, kad Latvijas vēl nebija, kad mūsu mīļā dzimtene bija caru satrapijas province.

Iztēlosim, ka mēs ieejam Rīgas pilsētā, sacīsim, 1913. gada novembrī.

Uz ielām visi uzraksti krievu un vācu valodās. Tīrie latviešu uzvārdi pielāgoti krieviskai izrunai un rakstībai. Ielu nosaukumi — krievu ķeizariem, princesēm, troņa mantiniekiem, gubernātoriem par godu. . .

Ar latviešu valodu grūti uz priekšu tikt. Nemaz nerunāsim par oficiālām iestādēm, tiesām, policiju, gubernas un pilsētas instancēm — arī labākos veikalos parasts precī prasīt vāciski, tāpat resto-

rānos pasūta vāciski, kamēr krievu mēle ir «krona» valoda.

Uz ielu stūriem stāv krievu gorodovoji, uz laukiem valda uradņiki. Rīgas pilsētas pašvaldība sveštautiešu rokās. Gan kūp daudzu fabriku skursteņi un veikali pilni precēm, Rīga rosīgi eksportē uz ārzemēm — bet visur, «ragaturētāji», kapitālu īpašnieki un peļņas guvēji ir vai nu mūsu pašu zemes baroni un krievu kupči, vai arī franču, beļģiešu ārzemnieki. . .

Pie kanāla Nacionālās operas vietā stalti paceļas vācu teātris, kur 1934. g. būs redzams latviešu Nacionālais teātris, tur 1913. gadā redzam krievu teātri. . .

Nav Latvijas universitātes, bet ir tikai Rīgas politehnika ar tehniskām fakultatēm, kur lasa krievu un vācu profesori mums svešās valodās. Mūsu studenti, vidus skolnieki ietērpti svešās, nelatviskās formās.

Šīs ārējās čaulas, kuŗu uzdevums — slavināt krieviski-vācisko, arī pievelk vienu, otru no neapzinīgākiem latviešiem un sevišķi maitājošu ietekmi atstāj uz mīkstāko tautas daļu — jaunatni.

Daži vecie, turīgākie pilsoņi vai nu vairo kārkluvāciešu rindas, vai idejiski piekrīt vācietībai, bet daudzi no jaunatnes izaug par kosmopolitiem (te lomu spēlēja arī sociālisms) un meklē laimi un karjēru plašajā Krievijā, zuzdami savai tautai.

Jo baiga kļūst aina, kad piegriežamies mūsu pretvaru slepenajiem centieniem un ieskatāmies notikumam serdē.

Rusifikācijas jūra dzen pret mums savu devīto vilni.

Krievu šovinisti, kas jau labu laiku tīkojuši pār-krievot «Baltijas provinces», bet kuņiem tas nav izdevies, nu sāk pēdējo uzbrukumu. Tas vērsts pret tautas koka pašu vārīgo serdi — pret viņas izglītību.

No tautskolām tiek izdzīta svētā latviešu valoda. Pagastskolu pirmziemnieki, kas vēl mācās lasīt, mācās to jau krievu valodā. . .

Otram krievu sitenam par mērķi nozīmētas tautas saknes — latviešiem grib atņemt viņu zemes īpašumus. Kurzemē jau izdara mēģinājumus, sadalīt kroņa muižas no Iekškrievijas atvestiem zemniekiem. . .

To pašu, bet tikai slepenāk, piekopj vācieši.

Pēc barona Felkerzama paša datiem, Kurzemē pēdējos 7 gados pirms pasaules kara ieplūduši 6247 vācu kolonisti. Pēc citu aprēķina, ar visām ģimenēm vācu ienācēju ap to laiku bijis ap 20.000. Daļa plūst no Krievijas iekšējām gubernām, bet «trūkstošos» kolonizātors Broedrichs vervē Vācijā no bijušiem Togo un Kamerunas koloniju kaņaspēka veterāniem. . .

Tā liekas, ka tiešām ir pielikts nežēlīgs cirvis pie latviešu tautas koka. . .

Bet arī bez tā, latviešu tautas apstākļi 1913. g. Latvijā ir nospiedoši smagi. Zemniecība, mūsu tautas pamats, sava darba augļus atdod muižniecībai, maksājot izpirkšanas naudas vai rentes baroniem par zemi. Muižnieki no savām latifundijām iegūst milzu kapitālus, bet zemnieki ar pūlēm sitas cauri, nespēdami algot saimi un skolot bērnus.

Dzilā tumsā slīgst Latgale, kuŗa savos šņoru laukos netiek pie intensīvas lauksaimnieciskas kultūras. Tur mūsu tautas brāļi padoti pārpoļošanas draudiem, kas te nāk gan no poļu importētiem strādniekiem, gan no citiem poļu darbiniekiem.

Visa Latvija 1913. gadā vēl satīta it kā feodālisma važās. Zemi uz ārieni reprezentē bruņniecība, muižām pieder meži un ezeri, muižām pieder notiekšana draudžu garīgā dzīvē. . .

Pārvelkat ar roku pār acīm un atmostaties kā no ļauna murga. Jā, tie bija laiki, kas aizgājuši uz visiem laikiem un kuŗus vecā paaudze jau piemirsusi, bet jaunā nemaz nevar iedomāties.

Pateicoties Dievam, kas mūs izvedis uz brīva ceļa, pateicoties tautas gudriem, stipriem un pašreizdzīgiem vadoņiem, pateicoties tautas bezgala upuriem tagad ir atplaukusi pavisam cita dzīve.

Jā, lielajās vēsturiskajās pārvērtībās latvju tauta zaudēja daudz. Viņa upurēja desmitu gadu darba augļus un simtu tūkstošus savu zaļoksnāko dēlu dzīvības.

Bet ieguvums par to ir jo liels, tas pārsniedz visas kādreizējās cerības. Tagad latviešu tauta ir nostādīta uz savas zemes, pateicoties agrārreformai, ir ieguldīts tik liels kapitāls mūsu laukos, ka tas stipri pārsniedz visus kara zaudējumus un latviešu lauksaimniecības pirmskara vērtību.

Lielākie rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumi 1934. gadā pieder vai nu pašai valstij, vai tautiešiem, latvietis ir ieguvis noteicošo vārdu Rīgas namniecībā, Rīgas un visu pilsētu un lauku pašvaldībās, mūsu baznīca ir latviska, mūsu skola ir latviska, latvieša darbs ir no valsts aizsargāts un katram viņa alga nodrošināta.

Latvijā ir lētāka iztika un labāki produkti, kā jeb kur citur pasaulē, un arī latviešu zemnieks neko nezina no tirgus sabrukuma, kas nes zaudējumus visai pasaulei. Kamēr daudzas zemes posta anarchijas un revolūcijas, Latvija ir pasargāta no visiem nemieriem un tanī valda stingra kārtība — viņas priekšgalā atrodas brīvības izcīnītāji un pārbaudīti valsts vīri.

Latviešu valoda ir celta savās pirmdzimtības tiesībās; ielu un veikalu uzraksti ir latviski, stalti mūsu galvas pilsētā paceļas latvju mākslas un zinātnes tempļi: mūsu latviskā universitāte, akadēmija, konservātorija, operas un teātru mani.

Tautas dziesmām skanot, pa ielām maršē mūsu brašie karavīri, visur redz latviešu studentu un latviešu skolnieku cepurītes.

Tie laiki ir aizmirsti, kad mēs caram devām zaldātus un viņa dumpiniekiem - revolūcionāriem studentus. Viss pozitīvais ir panākts necerēti īsā laikā un kas vēl vajadzīgs, to latvietis sasniegs. Mēs izturējām, nīsti un spīdzināti no citiem, mēs uzvarēsim vēl jo vairāk, kad mums ir iedotas valdošās tautas tiesības.

Latvju tauta ir nokratījusi svešos pinekļus no saviem locekļiem un pacēlusies vēl neredzētā godībā, jo — mums ir sava stipra valsts, kuŗu ciena tuvās un tālās valstis visā pasaulē. Tas ir tas galvenais, lielākais sasniegums, kuŗa nozīmi mums būs saprast. Un tad mēs tiešām varēsim gaviļēt iz brīvas krūts — lai līgo lepna dziesma mūsu Latvijas sešpadsmitā dzimšanas dienā!

(Iespiests «Pēdējā Brīža» 1934. g.
18. novembra numurā.)

T. Veicherts.

Saimnieciskais cēzarisms.

Kāds grieķu prātnieks reiz teicis, ka cilvēks ir visu lietu mērs. Šis dziļais un patiesais aforisms būtu izprotams tādējādi, ka lietu un parādību novērtējumos mēs vienmēr iekļaujam lielu daļu no sava morālā un garīgā «es», no savām personīgām noskaņām, iegribām, iedomām u. t. t. Visa zinātnes vēsture atgādina niknu, neatlaidīgu cīņu starp objektīviem un subjektīviem spriedumiem: kamēr kaislības un jūtas būs dzīvas, kvēlas un spraigas mūsu cilvēcē, tikmēr arī nav domājams, ka šis garīgais duēlis kādreiz izbeigsies zemes virsū. Ja nu objektivitāte un saltā patiesība grūti panākama pat eksakto zinātņu laukā, tad ko runāt par politiku un saimniecību, kur intereses, kaislības, patmīlība u. c. subjektīvie apsvērumi guļ dziļi iesakņoti visu šo praktisko un materiālo centienu pamatos!

Metot skatu mūsdienu saimnieciskās krīzes mācībās, neviļus jānāk pie slēdziena, ka šobrīd pastāv tik daudz krīzes izskaidrojumu, cik ir oficiāli titulu un svaidītu tautsaimnieku, jo atkarībā no temperāmenta, apkārtnes un interešu ietekmēm, katrs zinātnieks izceļ un vispārina šai krīzes prognozā

vienu faktoru, otrs atkal otru u. t. t. Zinātnieku sarmē nav arīdzan skaidrības par pašu krizes gaitu, un svarīgajā jautājumā, kādā stāvoklī pasaules saimniecība pašreiz atrodas, t. i. vai viņas slimība aizvien vēl padziļinas, jeb atkal atslābst — valda diemžēl visdažādākie un prētējie uzskati.

Neraugoties uz valdošo subjektīvismu mūsdienū saimniecisko gaitu izskaidrojumā un vērtējumā, nav noliedzams, ka pēdējos gados viņās notikušas dziļas un krāsas principiāla rakstura un dabas pārmaiņas. Vadība un vadonība — lūk lielās atziņas, pie kuņām cilvēki beidzot atgriezušies pēc gadu simteņa ilgās klīšanas pa liberālisma purviem! Liberālisma mācība, kas sludināja un deva individam neaprobežotu brīvību un īsto patvaļu saimnieciskās darbības laukā, pārvērta pasauli par nesakarīgu tirdzniecisku cīņu arenu, un beigu beigās noveda cilvēci pie vērtību pārprodukcijas, bezdarba un stindzinošās krizes, pie visdažādiem sociālās, politiskās un morāliskās dabas sarežģījumiem. Reakcijā pret demagoģisko kapitālismu tautas tagad alkst pēc saimnieciskā cēzarisma, disciplīnas un vadonības it visās ražošanas un sadzīves nozarēs. Ja priekškaŗa gados mēdza uzskatīt par nevēlamu, piedauzīgu un skandalozu lietu, ka valsts varā iejaucas saimnieciskās darbības kārtošanā un regulēšanā, tad pašreiz šo intervenciju

jau uzskata par nepieciešamu un neatvairāmu parādību. Krīzes nedienās un grūtībās valsts varas princips iznācis kā uzvarētājs: tas nevien ārkārtīgi nostiprinājies prestižā un autoritātē, bet guvis arī daudz lielākus un plašākus pielietošanas vērēnus un laukus. Vārdu sakot, valsts vara tagad visur kārtu un disciplinē saimniecisko dzīvi!

Šī centralizējošā vadība tad arī panākusi, ka krīzes graužošais un postošais darbs jau lielā mērā apvaldīts un apslāpēts. Valstis tagad noslēgušās savās teritoriālās robežās, kur pilnā patstāvībā nodevušās saimnieciskās atjaunošanas un atsvoidzināšanas uzdevumiem. Tomēr pa lielākai daļai šī restaurācijas griba un viņas ietekmētā likumdošana diemžēl sāpīgi skar citu tautu dzīvības intereses. Piemēra dēļ ņemsim ārējo tirdzniecību. Visās valstīs tagad pastāv tieksme nesaudzīgi ierobežot ārzemju preču ievedumus. Bet, kā zināms, tad vienas zemes imports ir otras zemes eksports un dabīgi, ka no importa ierobežojumiem vienā valstī stipri cieš attiecīgo eksportieru valšķu intereses un kabatas. Sakarā ar to šais zemēs rodas bezdarbs, kā arī dažāda veida tirdznieciskie un finansiālie sastrēgumi. No otras puses, ikviena valsts, sašaurinādama importu cenšas tai pašā laikā atdzīvīnāt, veicināt un paplašināt savu rūpniecības un lauksaimniecības ražojumu eksportu. Un šinī ziņā tiek laisti darbā visdažādākie līdzekļi, kas normālos laikos būtu sacēluši pret sevi dibinātu sašutumumu un īgnumu. Eksporta kustības atdzi-

vināšanas labā daudzas valstis atvērtējušas un mākslīgi palētinājušas savas devīzes, cerībā panākt ar to saviem ražojumiem lielākas konkurences spējas pasaules tirgos. Eksporta cīņas laukā izmanto arī visus iespējamus diplomātijas ieročus un iespaidus. Tagadējie tirdzniecības nolīgumi dibināti uz principa «dots pret dotu», citiem vārdiem — ja tu noņemsi no manis par tādu un tādu vērtību mašīnas vai zīda zeķes, tad es pie tevis iepirkšu tik un tik daudz olu, sviesta vai linu. Tā kā visās valstīs pašreiz ieviesta ārējās tirdzniecības kustībā un muitas apgrozījumos stingra kontrole un pārraudzība, tad minēto principu iespējams izvest dzīvē pat ar matēmatisku pareizību un noteiktību. Sakarā ar to nav brīnumis, ka ārējās tirdzniecības apgrozījumi visās zemēs ir sāpīgi sarukuši un saplakuši.

Katra valsts, norobežodamās no ārienes ar augstiem un bieziem muitas vaļņiem, kontingentu un cita veida žogiem, tiecas dzīvot pēc itaļu leitmotīva «Fara da se», t. i. «noslēgtā saimnieciskā vāzē», kur viņa cenšas ražot visu nepieciešamo savu iedzīvotāju vajadzību apmierināšanai. Lūk, šais nācionālos rāmjos un žogos, kur lielākā vai mazākā spilgtumā tagad valda tā saucamie vadītās saimniecības principi, norit tautu iekšējais saimnieciskais uzplaukums, viņa grūtais atveseļošanās un atspīrgšanas process. Šī jaunā saimnieciskās dziedniecības metode, ko radījusi pati dzīves nepieciešamība, panākusi to, ka krīze vairs neslīd dziļumā, bet savā gaitā ap-

stājusies, un zināmos gadījumos pat uzrāda optimistisku, apsveicamu lūzumu, kas nepārprotami norāda, ka pasaule jau atrodas ceļā uz saimniecisko atspirgumu.

Arī Latvijas saimniecība iegājusi disciplīnas un reglamentācijas sliedēs, un uzsāktais ceļš dažos mēnešos devis pārāk iepriecinošus rezultātus un panākumus. Bezdarbnieku pūļa gandrīz kā nemaz nav, rūpniecībā un iekšējā tirdzniecībā valda vēl neredzēta rosība, nodokļi ienāk, valsts budžets dod paredzēto, normālo izpildījumu, bet lauku iedzīvotāju pirktpējas arvienu kāpj un aug. Šis materiālais atplaukums iespējams tikai tādēļ, ka valsti tagad vada īsts, stingrs s a i m n i e k s, kuram visi iedzīvotāji uzticas un uz to paļaujas. Varam pat teikt, ka objektīvā uztverē šaimnieciskās krīzes mums nemaz nav: šī krīze drīzāk meklējama mūsu pašu morāliskajā «es», kas nožēlojamā partiju demogoģijas un parlamentārās patvaļas laikmetā izrādījās tik tālu izlodzīts, ka zaudējis ikkatru mēra un disciplīnas sajūtu. Savaldīsim un līdzsvarosim pašī sevi, ierobežosim savas pārspīlētās ambīcijas, tieksmes un iegribas, dzīvosim mērenībā un pieticībā — tad, lūk, nebūs arī «saimnieciskās krīzes», kā arī sāpīgie sarūgtinājumi sev un citiem...

(Iespiests laikrakstā «Rīts» 1934. g.
27. novembrā numurā.)

Antons Svarāns

Latgales sasniegumi

Latvijas valsts laikā

Līdz ar atskatu par tautas
un valsts apvienošanas gaitu

Rīgā

Pagalma izdevums

1935

GRĀMATU SPIESTUVE A. S. „ROTA

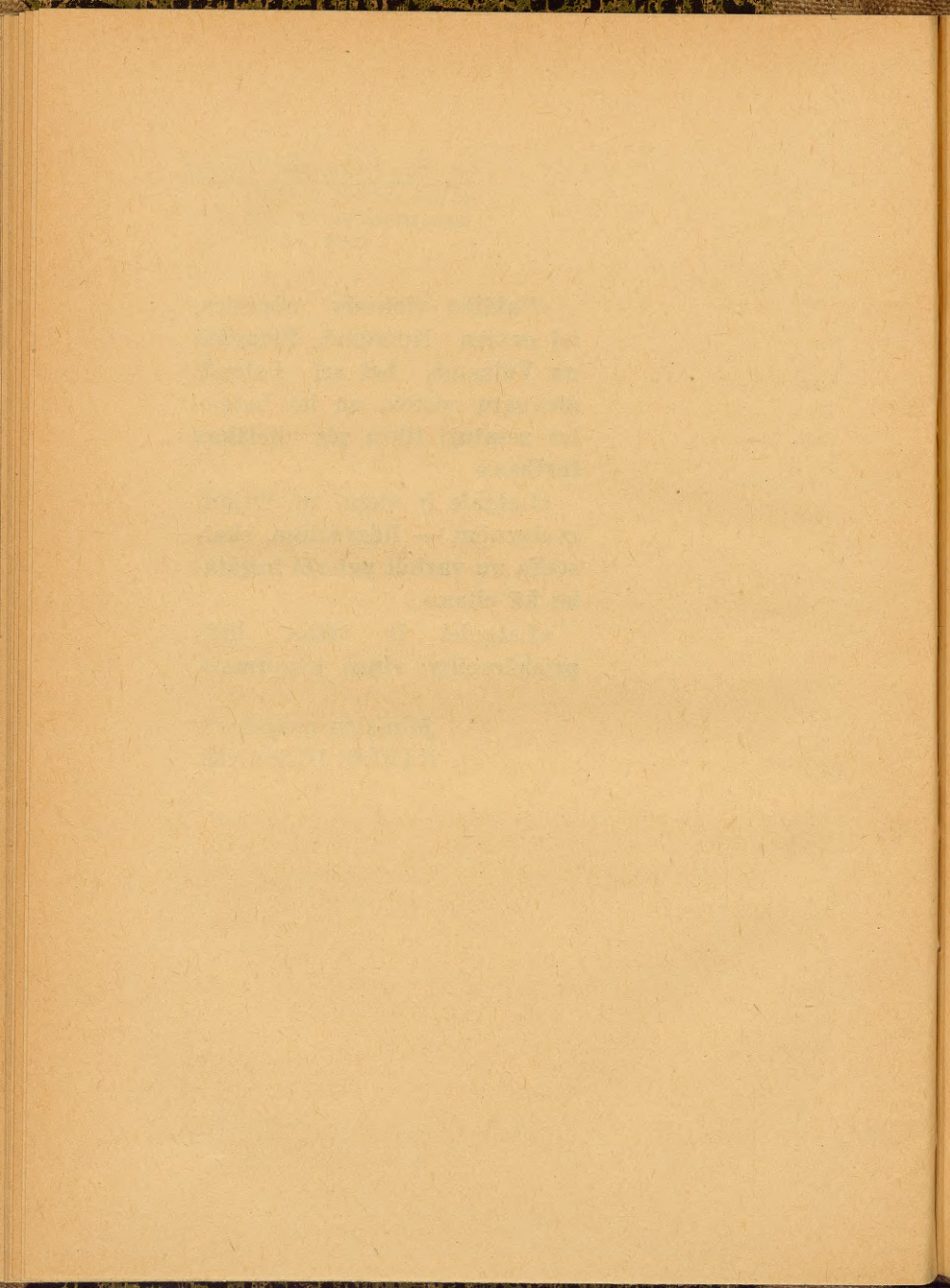
RĪGĀ, KR. BARONA IELĀ 14
(IEEJA NO ELĪZABETES IELAS)
TĀLRUNIS 30650

«Valdība vienmēr rūpēsies, lai nevien Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē, bet arī Latgalē pieaugtu rosība, un lai Latgales zemtuŗi tiktu pie lielākas turības.»

«Latgale ir viena no trijām zvaigznēm — līdzvērtīga, skai-stāka un varbūt pat vēl bagātāka kā citas.»

«Latgalei ir viena liela priekšrocība: viņas jaunums.»

Ministru prezidents
KĀRLIS ULMANIS.

I.

Latvijas apvienošanas gaita.

Zviedru un poļu karī XVII. g. s. seno Vidzemi saskaldīja divās daļās. Rietumu daļai joprojām palika vecais Vidzemes nosaukums, bet austrumu daļu poļi iesauca par Inflantiju. Tagad šim apgabalam ir latvisks vārds — Latgale.

Šo vecās Vidzemes sadalīšanas aktu saista ar 1621. gadu. Vajadzēja paiet veseliem trīssimts gadiem, līdz atšķirtie novadi varēja atkal savienoties Latvijas valstī. Faktiski tas notika tikai 1920. g. sākumā, kad Latvijas armija bija atsvabinājusi Latgali no lielinieku iebrukuma.

Kā radās tautas daļu tuvināšanas doma un kā noritēja apvienošanās process? Ko latviešu tauta ar to bija panākusi? Apcerēsim šīs lietas.

Ģarajā atšķirtības laikā Latgales latvieši bija stipri atsvešinājušies no Vidzemes un Kurzemes latviešiem. Dzimtībušanas laikos, kā zināms, iedzīvotāju lielākā daļa nodzīvoja savu mūžu kāju nepārspērusi pāri sava pagasta robežām. Atšķirtību veicināja arī nevienādā reliģija.

Kad ap 1850.—1860. g. g. latviešu jaunajā intelliģencē sāka pamosties nacionālisms jaunlaiku izpratnē, tad ne uz reizi radās tautas apvienošanas doma. Ja runāja par latviešiem, tad ar to saprata vidzemniekus un kurzemniekus, ja dziedāja par Latviju, tad iedomājās Vidzemi un Kurzemi, bet ne jau arī Latgali. Toreizējā latviešu intelliģence vācu skolās bija gan kaut ko mācījusies par Baltiju, arī par ārzemēm,

bet neko nezināja pat latviešu tautas daļu, kas administrātīvi bija saistīta ar Iekškrieviju un kas smaka poļu un krievu jūgā. Un Latgales latviešiem tai laikā vēl pavisam nebija skolotu cilvēku, jo dzimtbūšanu tur atcēla tikai 1861. gadā.

Ne tikai priekš astoņdesmit gadiem; vēl lielā pasaules kara priekšvakarā Baltijas latvieši maz ko zināja par toreizējās Vitebskas guberņas latviešiem. Ja ko zināja, tad dažkārt tās bija greizas ziņas — par nezin kādiem tur «poliņiem». Un gluži tāpat arī Latgales latviešiem nebija īstas sajēgas par saviem tautas brāļiem Vidzemē un Kurzemē, kauču viņi vispār sevi sauca par latviešiem. Attiecības daudzkārt izpaudās zobgalībās un pat nicināšanās. Svešo kungu roku darbs bija nodarījis lielu ļaunumu mūsu tautai. Brālis negribēja pazīt brāli. Ilgā prombūtne un svešie ietekmējumi bija aizmiglojuši acis. Intelligences seklākā daļa svešinieku nedarbu sekas uzskatīja kā dabisku pamatu un, lai arī neko ļaunu nedomādama, vēl savukārt veicināja atsvešināšanos.

Stāvokļa pareizā izpratne radās vispirms to latviešu galvās, kas vispār mums pazīstami kā tautas modinātāji. Par «Vitebskas guberņas inflantiešiem» kā par latviešiem, kā par mūsu tautas sastāvdaļu, vispirms sāka runāt un rakstīt tautiskās atmodas laika cildenie darbinieki — Juris Alunāns, Krišjānis Barons, Krišjānis Valdemārs. Viņi konstatēja, ka atsvešināšanu izdarījuši dzīves apstākļi un daži citi iemesli.

Drusku vēlāk dedzīgais patriots **K r o n v a l d a** **A t i s** jau sāka domāt par to, kā atkal tuvināt tautas daļas, kā izlabot pagātnes kļūdas, kā apvienot latviešu tautu? Kā svarīgu līdzekli viņš ieteica panākt vienādu rakstību, vienādus burtus grāmatās, lai latviešu rakstus varētu lasīt visi latvieši, ne tikai

vidzemnieki un kurzemnieki. Kad būs vienādas grāmatas, tad arī izlokšņu dažādības pamazām izlidzināsies. Lielā atšķirība izlokšnes ziņā arī pa daļai svešinieku nedarbu sekas.

Latviešu tautas vienības domu stipri sekmēja *M a t ī s a S i l i ņ a* izdotās «Latviešu apdzīvotās zemes kartes» (90-to gadu sākumā). Tur jau patiesībā bija novilkta tagadējās Latvijas valsts robeža. Latviešu tauta, lūk, apdzīvoja šo zemes gabalu, tā bija *L a t v i j a*, un baltieši no latgaliešiem tur nebija šķirti.

Gadu simteņa beigās arvienu biežāk sāka parādīties raksti, lai arī vēl tikai laikrakstos un kalendāros, un samērā vēl sīki, ne katrreiz pietiekoši objektīvi un saprātīgi, tomēr ar autoru vēlēšanos iepazīstināt lasītājus ar Latgali un turienes latviešiem. Valodnieki nodevās latviešu izlokšņu pētīšanas darbam. Arī viņi varēja apliecināt tikai to pašu: viena tauta — viena valoda, un neprāts vai tautas nodevība būtu apgalvot, ka latgalieši ir īpaša, atsevišķa tauta, un ka viņas uzdevums būtu atrast īpašu attīstības ceļu, šķirtu no pārējās latviešu tautas.

Baltijas latviešu tālredzīgākajā daļā beidzot bija pamodināta interese par Latgali. Radās atbalss arī latgaliešos. Tā 1886. g. Pēterpils katoļu garīgajā seminārā sastopas trīs latvieši — *P l a t p i e r i s*, *V i š ņ e v s k i s* un *F r. T r a s u n s* un sāk domāt to pašu domu: «Mēs arī esam latvieši, mēs arī gribam būt apzinīgi latvieši!» Viņi sāk mācīties latviešu grammatiku, viņi izraksta no Rīgas latviešu grāmatas (literātūras valodā), lasa tās, pārliecinās, ka tur ir tā pati mīļā, jaukā latviešu valoda. Izlokšnes gan ir vairākas, tās pastāv un pastāvēs vēl ilgi sarunas valodā, bet rakstu valodai vajaga būt vienai — vajaga būt tai, pie kuŗas pieķērusies tautas lielākā daļa un kas bijusi priekš nedaudz paaudzēm arī *L a t g a l e s* katoļu grāmatu valoda, (jo pirmā grāmata

latgaliešu dialektā iespiesta tikai 1753. gadā). Tā pirmie latgaliešu intelligentie cilvēki labi saprata stāvokli, atzina vienas vienojošas valodas un rakstības vajadzību un tiecās apvienības. Viņu prātu vēl nemulsināja dažādi egoistiski aprēķini.

Laiks gāja savu gaitu. 1905. g. notikumos, piemēram rezolūcijās par Latvijas autonomiju, jau izpaudās noteikta tieksme apvienot vienā pārvaldes vienībā visu latviešu zemi. Gan latgalieši apzinīgā revolūcionārā kustībā maz piedalījās, tomēr intelligentes pulciņam tas nevarēja palikt apslēpts. Latvijas apvienības ideja bija izpaudusies.

Revolūcionārai kustībai bija arī cita veida sekas. Labs skaits kurzemnieku un vidzemnieku, bēgdami no soda ekspedīcijām, meklēja glābiņu Latgalē. Še dažs labs, vai nu ar svešu pasi, vai citādi — dabūja arī darbu, gan kā skolotājs, gan citā amatā. Šie emigranti iepazinās ar Latgali tuvāk, daži no viņiem (piemēram Antons Austrīņš, Ādolfs Erss) iemīlēja šo Latvijas novadu vairāk kā savu dzimteni. Vēlāk viņi daudzinaja un cildināja Latgali, tā veikdami svētīgu darbu. Radās sirds siltums tautietim pret tautieti.

Turpmākos gados vērojami vēl daži zīmīgi notikumi. Ievērojamais saimnieciskais un sabiedriskais darbinieks J. Bisenieks un viņa «Ekonomiskā sabiedrība» dibina savas nodaļas arī Latgalē, Rēzeknē nodibinās Kalniņa Tirdzniecības skola. Izdodas pa daļai lauzt aizspriedumus pret baltiešiem un Latgales peļņā gājēju straumi kaut cik pavirzīt arī uz Vidzemes un Kurzemes pusi. Viss tas veicina tautas daļu sajaukšanos un savstarpēju iepazīšanos.

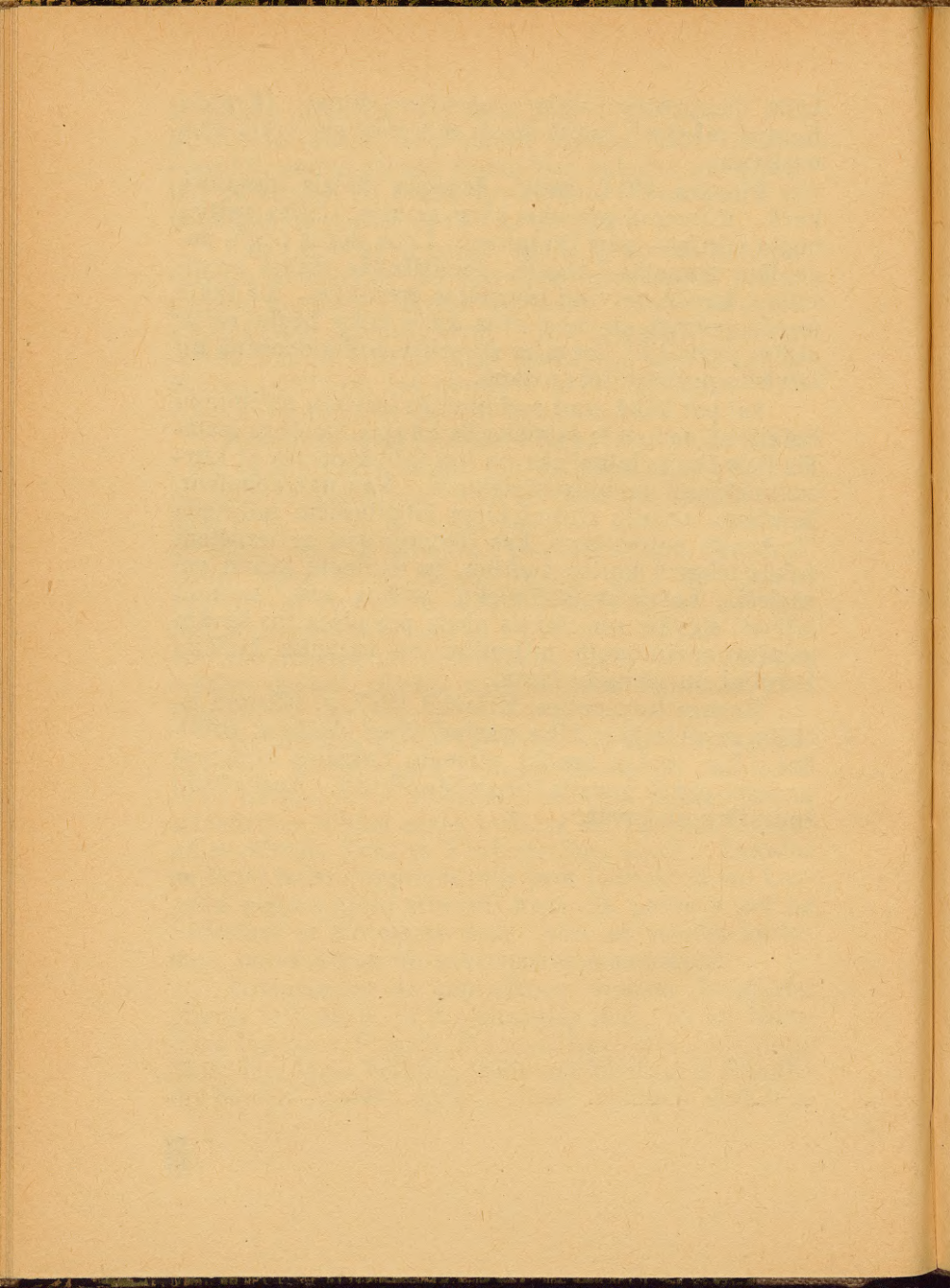
Tuvināšanos un saprašanos veicina latgaliešu pirmie laikraksti, jo tur darbojās tādi vīri kā Nikodīms Rancāns, Francis Trasuns, Kazimirs un Antons Skrindas, Jānis Velkme, vēlāk arī Vladislavs Rubulis un daudzi jaunāki spēki. Tikai retumis ieskanās

kāda disonance, kāda pretestības doma (Franča Kempa rakstos), bet tā daudz netraucē vispārējo labo noskaņu.

Pienāca 1914. gads. Iedegās lielais pasaules karš. Kurzemē iebruka vācu armija. Sāka velties bēgļu vilnis — pāri Daugavai. Labs skaits bēgļu pagaidām apmetās Latgalē. Iepazīšanās varēja turpināties, kauču ne visai normālos apstākļos. Šis fakts tomēr svarīgs, jo laba tiesa kara laika bēgļu vēlāk aktīvi piedalījās Latgales stāvokļa noskaidrošanā un latvisko pozīciju iekarošanā.

Šai pat laikā, kad nodibinājās latviešu strēlnieku bataljoni, jaunajās latviskajās kaujas vienībās iestājās liels skaits latgaliešu un ļoti labi sapratās ar kurzemniekiem un vidzemniekiem. Var pat apgalvot, ka starp latviešu strēlniekiem latgaliešiem nobrieda tik karsts patriotisms, kas jūsmoja pat ar ieročiem rokās izkaŗot tautas vienību, ja to liegtu krievi vai vācieši. Latviešu strēlnieku pulkos visu novadu latvieši stāvēja un cīnījās plecu pie pleca un savām asinīm apzīmogoja mīlestību un uzticību kopējai Latvijai un vienotai tautai.

Karam turpinoties, Krievijā 1917. g. sākumā izcēlās revolūcija. Tika pasludinātas dažādas brīvības. Nu varēja sanākt pirmais Latgales kongress un lemt par šī novada turpmāko likteni. Apskatīsim šo notikumu tuvāk.

II.

Rēzeknes kongress.

Kaŗa laikā Pēterburgā nodibinājās «Latgalieŗu palīdzības biedrība kaŗā cietuŗiem», kas darija lielu un svētīgu darbu — sniedzama materiālu un morālistu atbalstu tūkstoŗiem latvieŗu bēgļu. Biedrības priekŗgalā atradās pazīstami darbinieki: priekŗsēdētājs Vladislavs Rubulis (tagadējais tautas lablāŗības ministrs), Valērijs Sīlis (Seils), bk. Kazimirs Skrinda, bk. J. Rancāns, J. Griŗāns, Juris Pabērzis u. c. Pēc 1917. g. revolūcijas, kad visas apspiestās Krievijas tautas steidzās kārtot savus nacionālos jautājumus, gan pasludinot valstisku neatkarību, gan prasot autonomiju, arī latvieŗu dzīvē sākās jauns posms. Latgales latvieŗi gāja līdzi.

Pirmā latgalieŗu politiskā sapulce notika 1917. g. 12. martā, minētās biedrības ierosinājumā un aizvējā. Piedalījās 66 cilvēki, reprezentēdami daŗādas novirzienus tā laika latgalieŗu inteliŗencē un vispār sabiedrībā. Vajadzēja pārrunāt: Ko darīt latgalieŗiem? Kādu stāvokli ieņemt pret patreizējiem notikumiem? — Lielākās domu starpības bija jautājumā par attiecībām ar Baltijas latvieŗiem un ar Krieviju. Pēc karstām debatēm balsošanā izrādījās, ka uzvarējis uzskats: Latgales latvieŗiem jāmeklē cieŗākas sadarbības veids ar Kurzemes un Vidzemes latvieŗiem, un attiecības ar irstoŗo Krieviju jākārtu visiem latvieŗiem kopīgi. Konference izlaida uzsaukumu tautai — atmest neuzticību pret citu novadu latvieŗiem, sniegt drauga roku kopējās nākotnes veidoŗā-

nas darbā. Un otrais svarīgais lēmums bija — sa-
saukt Rēzeknē visas Latgales latviešu kongresu.

Jau 6. un 7. aprīlī Rēzeknē notika kongresa or-
ganizēšanas sapulce, kur saradās 63 cilvēki — sa-
biedriski darbinieki, zemnieku un strādnieku pār-
stāvji. Piedalījās Nikodims Rancāns, Francis Tra-
suns, Jānis Velkme, Kazimirs Skrinda, Jēzups Ran-
cāns, Antons Springovičs, Vladislavs Rubulis, Jēzups
Kindzulis, . . heidzot arī Baltijas latviešu pārstāvji:
Fr. Obšteins, J. Mazvērsītis, E. Balodis. Šī sapulce
pa daļai jau norādīja to virzienu, kādā darboties sa-
saucamam kongresam, tāpēc pie tās der pakavēties.

Konferences priekšsēdētājs Fr. Trasuns garākā
runā pastāstīja, ka priekš vairākiem gadu simtiem
latvieši bijuši viena tauta. Svešinieki to saskaldījuši,
un cāriskā Krievija centusies to pavisam iznīcināt,
īpaši latgāļiešus. Bet tas viņai nav izdevies. Pa šo
gaŗo laiku, kad mūsu tautas daļas dzīvojušas šķirtas,
mēs vieni otriem esam stipri atsvešinājušies, un ne-
apzinīgākās tautas masās radušās pat naida jūtas.
Tagad ir iespējams saplosīto tautu atkal savienot.
Šī sapulce un tāpat sasaucamais kongress tad nu va-
rēs spriest: kā šo savienošanu izdarīt un kas būtu
darāms, lai latgāļieši un baltieši varētu sākt darbo-
ties plecu pie pleca.

Tādā pašā garā runāja vairāki citi konferences
dalībnieki. Bkgs. P. Tukišs uzsvēra, ka apvienošanās
vajadzīga, lai latvieši varētu sekmīgāk pretoties
pārkrievošanas tieksmēm. Bkgs. K. Skrinda runā-
ja, ka apvienošanās neapdraud katoļu ticību. Bkgs
J. Velkme liecināja, ka tagadējā plaisa starp tautas
daļām ir tikai cāriskās Krievijas darbu sekas, un ne-
savienoties par vienu nedalāmu tautu būtu liels no-
ziegums. Arī zemnieku delegāts Leonovs saka to
pašu: latgāļiešu un baltiešu zemnieku starpā, ja
tikai viņus nesakūdot ļauni musinātāji, neesot naida.

J. Kindzulis ar skaitļiem rokā rāda, ka tikai apvienošanās Latgales latviešus var glābt no pārtautošanās. V. Rubulis asi kritizē Kempa partijas programmu un taktiku, kas iziet uz apvienošanās draugu sapulču jaukšanu pat ar rupjiem līdzekļiem. Nevajaga ļauties samulsināties, bet gan sniegt draudzīgu roku brāļiem baltiešiem. Tikai tādā ceļā tiksīm pie Latvijas pašvaldības.

Runāja arī citi. Daži šaubījās par apvienošanās vajadzību, prātodami, vai labāk nebūtu meklēt citu ceļu: vai nu pašu spēkiem vien, vai tuvinoties šejienes cittautiešiem. Šiem neticīgajiem priekšsēdētājs paskarbi atbildēja, ka tādu runu runātāji no politikas un nacionālām lietām neko nesajēdz, un tāpēc labāk būs, ja vairāk par šo jautājumu nerunās, bet brauks mājās un gādās par to, lai kongresā ierodas tikai tādi cilvēki, kas ar sirdi un dvēseli var pieķerties apvienošanās idejai.

Rēzeknes kongresu nosprieda sasaukt 26. un 27. aprīlī (j. st. 9. un 10. maijā). Kongresā pieļaujami: pašvaldību (pagastu un pilsētu) pārstāvji, draudžu un biedrību delegāti, latviešu strēlnieku pilnvarnieki un ievērojamākie sabiedriskie un kultūrālie darbinieki. Tādā ceļā kongresā varēja piedalīties Latgales labākie cilvēki, un tikai piedaloties labākajiem varēja sagaidīt apvienošanai labvēlīgu iznākumu. Neaizmirsīsim, ka tolaik Latgale lielā mērā atradās dezorganizētās krievu armijas varā un ka ļaužu masās tumši spēki dzina neglītu agitāciju pret apvienotās Latvijas ideju. Cittautieši kongresā varēja piedalīties kā viesi.

Tuvojās kongresa diena. Delegāti sāka ierasties jau 25. aprīlī. Stacijā dežūrēja kongresa organizācijas komisijas pārstāvis ar sarkanbaltu uzšuvumu uz kreisās piedurknes. Ieradās cilvēki no visām Latgales pusēm, no kolonijām, no frontes. Dalībnieki

stāsta, ka šē pirmo reizi bijusi sapulcināta visa latgaliešu intelligēnce, visi Latgales latviešu patrioti. Prāvam skaitam delegātu līdzī bija savi karogi ar latviski patriotiskiem uzrakstiem.

Iebraucējiem bija sagādāta apmešanās vieta — tirdzniecības un baznīcas skolās. Sanākuši kopā, viņi sāka pārrunāt kongresa izredzes: vai izdosies? jeb vai jaucējiem tiks virsroka? Klīda baumas, ka kongresu taisoties izjaukt sakūditie krievu armijas kareivji, un ja ne kareivji, tad tumšā krievu masa, kas esot līdzeklis apvienošanās ienaidnieku rokās. Gaidās, pārrunās un pārdomās pagāja nakts.

26. aprīļa rītā delegāti sapulcējās pie tirdzniecības skolas. Turpat salasījās liels ļaužu pulks, kas gribēja piedalīties gājienā uz baznīcu. Ap desmitiem sākās manifestācija. Tik grandiozu gājienu Rēzekne vēl nebija redzējusi. Arī gar ielas malām, kas veda uz baznīcu, bija ļaužu pilns, jo tai dienā Rēzeknē esot saplūdis ap 30.000 cilvēku. Gājiena priekšgalā bija orķestris, tad latviešu strēlnieku delegāti, starp tiem vairāki virsnieki, tad tirdzniecības skolas un ģimnazijas audzēkņi, šiem sekoja kongresa locekļi, pēdīgi — ļaužu pūlis. Daudz karogu, kas vairumā gan vienkārši, uz ātru roku izšūti, bet uzraksti uz tiem ne mazāk izteiksmīgi: «Brīvu Latviju!», «Dievs, svētī Latviju!» u. t. t. Gājiens tuvojās baznīcai.

Dievkalpojumu noturēja bkgs K. Skrinda, bet svētrunu teica bkgs J. Rancāns. Tad turpat baznīcā nodziedāja «Dievs, svētī Latviju», un šī tautas lūgšana te pirmo reizi atskanēja Latgales katoļu baznīcā un visus dziļi jo dziļi aizkustināja. Nu katrs izjuta, ka šē ieplūdis latviešu tautas apzinīgā gara vilnis.

Bet arī turpinājās aģitācija pret kongresu, lai arī vēl paklusu. Apvienošanās pretinieki ložņāja ļau-

dīs un stāstīja, ka baznīcā sagājuši daudz luteru, bet, lūk, katoļiem jāstāv še ārpusē; ka luteri tur iekšpusē izsmejot katoļu ticību, tā sagānot baznīcu, un ka to tā nevarot palaist garām. Laida darbā vēl aplamākas tenkas, ka baznīckungi gribot pārdoties luteriem un pēc tam apprecēties. Šī pēdējā bauma jo sevišķi sanīknoja sievietes.

Pēc dievkalpojuma gājiens, mūzikai spēlējot, pastaigājās pa pilsētas galvenām ielām un beidzot apstājās atkal pie tirdzniecības skolas. Strēlnieku delegāti pateicās ļaudīm par piedalīšanos gājienu un dievkalpojumā, un delegātus uzaicināja ierasties pusdivos kīno teātra «Diāna» telpās, kur notiks kongress. Ļaudis sāka izklīst, lai pamazām sāktu atkal sapulcēties pie «Diānas». Tagad šis celtnes vairs nav, tā nojaukta. Bet ikviens rēzeknietis zina parādīt vietu, kur atradusies šī vēsturiskā «Diāna», citādi vienkāršs koka nams, kur bija ievietojies provinces pilsētiņas kīno.

Kad pulkst. divos sākās kongress, ap «Diānu» ļaužu jau bija kā mūris, piepildīdams ielu līdz pat upei un tiltam. Uzmaniģākam vērotājam nevarēja palikt noslēpums, ka kongress sākās draudu atmosferā. Šur un tur naidīgas balsis, šur un tur dedzīgi strīdiņi. Krievu valoda jaucās ar latviešu un žīdu valodu. Bet strēlnieki, skaitā ap 20 cilvēki, kas bija nostādīti sargam pie ieejas «Diānā», iedvesa cienību pret sapulci tur iekšā.

Kongress jau sācies, bet ļaužu pūlis vēl neizklīst. Tikai čaloņa tiek arvienu lielāka, viss ruc kā jūra. Visi kaut ko gaida, visi jūt, ka te vajaga notikt kaut kam neparastam. Visi uztraukti, ir kongresa draugi, ir pretinieki. Jau agrāk palaistās aplamās baumas apstaigā visus, un ikviens zina pastāstīt, ka esot nodomāts kongresu izdzenāt, izklaidēt, ka atnākšot krievu kareivji, kas durkļiem rokās iztrenkšot ārā

latgaliešu un katoļu pārdevējus, Krievijas vienības neatzinējus un Baltijas latviešu draugus; un kareivjiem palīgā iešot vīri ar rungām un sievas ar slotas kātiem.

Divi no nemiera cēlējiem — separātists Fr. Kemps un komūnistu vadonis Ests — vēl tur iekšā, kā delegāti, bet gaidīt gaida izdevīgu gadījumu, lai radītu incidentu, saceltu troksni un pasteidzinātu kongresa izjaukšanu. Draudu atmosfāira pieaug...

Piegrīzīsimies nu kongresa gaitai. Bija ieradusies 232 delegāti ar balstiesību un 118 viesi bez balstiesības, kopā 350 dalībnieki. Kongresa dienas kārtība: 1) prezidija vēlēšanas; 2) kongresa apsveikumi; 3) kongresa organizācijas kommisijas ziņojums; 4) latgaliešu strēlnieku ziņojums; 5) jautājums, kādu stāvokli brīvajā Krievijā ieņems mūsu tēvijas Latvijas daļa — Latgale; 6) attiecības ar cittautiešiem Latgales robežās; 7) Latgales zemes padome, tās pienākumi un tiesības; padomes vēlēšanas; 8) Zemnieku savienības dibināšana; 9) attiecības pret Krievijas satversmes sapulci; 10) tekošās darīšanas.

Par kongresa vadoni ievēlēja Fr. T r a s u n u, par viņa biedriem — zemnieku Gr. M u k t u - K v e d e r i, strādnieku J. D ž e r ē n u un kareivju pārstāvi — podporučiku J. R u b u l i, par sekretāriem — P. L a z d ā n u, J. K i n d z u l i, D. L o g i n u un P. L a i z ā n u.

Sapulces vadonis uzaicina pagodināt visus tos, kas krituši par brīvību. Visi kongresa dalībnieki pieceļas. Tad nosūta apsveikšanas tēlegrammu Krievijas Pagaidu valdībai, Kurzemes un Vidzemes zemes padomēm, latviešu strēlnieku pulkiem un vēl dažas. Sapulces vadonis sniedz vēsturisku atskatu, lai rādītu, kas noveda pie šī kongresa. Tad atgādina, ka šai kongresā latgalieši pirmo reizi varēs brīvi pārru-

nāt savas zemes un latviešu tautas vajadzības. Mums jādara viss, lai latvieši būtu saimnieki savā latviešu zemē. Beidzot — uzaicina mierīgi un lielā nopietnībā ķerties pie jaunās saimniecības un kultūras celšanas.

Sākās apsveikumi. Pirmais runāja valsts domnieks J. Zālītis (vēlāk — pirmais Latvijas kara ministrs), aicinādams uz saprašanos; tagadējais moments prasa, lai visos latviešos valdītu liela vienprātība. — Vidzemes zemes padomes vārdā kongresu apsveica Z. Meierovics (vēlāk — pirmais Latvijas ārlietu ministrs), norādīdams, ka mēs visi esam viena tauta, ka mēs visi esam vienas mātes dēli un meitas. Seko vēl citi apsveikumi. Tad nolasa saņemtas apsveikumu tēlegrammas, starp tām no Kurzemes zemes padomes (ar J. Čakstes, pirmā Latvijas prezidenta, parakstu).

Par organizācijas komisijas darbību referē Valērija Seilis un pastāsta, kas darīts, lai kaut cik mazinātu nesaskaņas pašu latgaliešu starpā. Diemžēl, Kempa separātistu grupa nav piedabūjama uz saprašanos.

Karsta dzimtenes mīlestība jūtama J. Rubuļa ziņojumā par notikumiem latviešu strēlnieku pulkos. Starp citu viņš saka: «Kad tautas darbinieki saskaldījās divās partijās, strēlnieki bija ļoti uztraukti. Nodibinādami savu latgaliešu sekciju, viņi nosprieda vienoties ar baltiešiem. Mēs kopā ar baltiešiem lejam savas asinis uz dzimtenes robežām, kopīgi sargājām savus tēvus un brāļus, mātes un māsas. Dažādas runas par katoļu strēlnieku apspiešanu no baltiešu puses ir tikai rupji meli. Melo arī tie, kas saka, ka latgaliešus sūtot pirmos ugunī, un ka neļaujot tiem runāt savā izloksnē. Strēlnieki lūdz kongresu neaizmirst to latgaliešu balsis, kas aizstāv dzimteni. Ja tautas delegāti neievērotu strēlnieku lūgumu, tad

varētu notikt, ka strēlnieki neatzīst šo sapulci par latviešu kongresu. Kongress šo ziņojumu saņēma skaļiem applausiem.

Par attiecībām pret Krieviju un jauno Latviju referē bkgs J. R a n c ā n s (tagadējais biskaps). Atzīdams Latvijas autonomijas vajadzību, viņš pakāvējās pie nākotnes izredzēm, tur ieraudzīdams trīs ceļus: vai nu palikt pa vecam pie Vitebskas guberņas, vai lūkot savu Latgales autonomiju iegūt pilnīgi patstāvīgi, saviem spēkiem, vai arī vienoties ar pārējiem latviešiem. Pirmais ceļš mums neko labu nedotu, otrs nav reālizējams, tā tad paliek trešais, kas arī ejams un dos mums labākos augļus. —

Kongress turpina darbību, bet troksnis aiz sienām pieaug, arvienu pieaug. Tad runā Francis Kempš. Viņš brīdina no apvienošanās, jo tā atnesīšot nelaimi. Baltiešu gars esot citāds, kultūra citāda. Saprāšanās nebūšot. — Šīs domas kongresa dalībniekiem bija zināmas jau agrāk, tāpēc Kempša runu noklausās samērā mierīgi. Bet tad — nezin kādu motīvu dēļ, varbūt tišu prātu meklēdams incidentam iemeslu — Kempš iesniedz zīmīti, lai viņam dod vārdu otrreiz. Sapulces vadītājs aizrāda, ka tas nav iespējams. Nu Kempš un Esta piekritēji sacel troksni. Sapulces vadītājs Kempša lūgumu liek nobalsošanā. Kad sapulce to noraida, kempisti un komunisti klaigādami un draudēdami, dūres vicinādami iet ārā. Izrādās, izgājēju ir tikai 39 cilvēki.

Kongresu šīs grupas aiziešana, protams, nevērēja izjaukt, jo aizgājēju bija tikai sestā daļa, pie tam tur vairākums bija Pēterpils strādnieki, kam ar savu dzimteni vairs nebija ciešu sakaru. Bet nemiera jūra, kas bangoja ārpusē, uz ielas, tā piespieda padomāt par kongresa darbības pārtraukšanu.

Kamēr iekšpusē runāja jaukus vārdus par apvienošanos un saprašanos, tikmēr lielajā pūlī kūdī-

tāji un piedzīvojumu meklētāji dzina trakāko dēma-
goģiju. Ko tik tur nedzirdēja. Ticīgajiem atkal un
atkal atgādināja, ka baznīckungi pārdodot svēto ti-
cību; tika minētas pat milzu summas, kādu «node-
vēji» jau saņēmuši un vēl saņemšot. Citiem latgalie-
šiem lūkoja iestāstīt, ka nu Latgalē kakla kungi bū-
šot «čyulji», un ka latgaliešus nospiedišot suņa kār-
tā. Krieviem stāstīja, ka latvieši viņus pavisam iz-
dzīšot no šīs zemes ārā, jau triju nedēļu laikā. Ci-
tiem krieviem ķērās pie sirds vēsts, ka latvieši gribot
atkrist no Krievijas un dibināt savu valsti. Žīdus bai-
dīja ar viņu veikalu izputināšanu.

Atskanēja neatlaidīgi saucieni, ka to būdu vaja-
got apliet ar petroleju un aizdedzināt, lai izcepjas no-
devēji baznīckungi un baltieši. Cits sauca, ka vajaga
iešurmēt šo kīno un sapulces dalībniekus stiept uz
upi... Tikai latviešu strēlnieku pulciņš, kauču skai-
tā mazs, atturēja saniknoto pūli no varas darbiem.

Bet nu — tur bruka laukā kempisti un komū-
nisti un vēl vairāk satracināja pūli, kas apgāza
sētu, spiedās tuvāk. Pret «Diānas» sienām sāka rī-
bēt akmeņi. Āra troksnis bija tik liels, ka arī iekšā
paralizēja visu darbību. Runātājs vairs nebija sa-
dzirdams. Gan daži no iespaidīgākiem baznīckun-
giem dodas laukā un mēģina uzsākt ar pūli sarunas,
lai to pārliecinātu. Velti viss, viņus neklausās. Pie-
nāk ziņas, ka pret dažiem delegātiem, kas mēģinājuši
pa sētas pusi iziet un kāpjot pār sētām aiziet, jau
pastrādāti varas darbi. Pienāk ziņas, ka Kempis tur-
pat tuvumā, pakāpies uz sētas, notur musinošu runu
pret kongresu. Nu arī durvju sargi ziņo, ka stā-
voklis paliek kritisks. Cīņu ar pūli nav iespējams uz-
sākt, jo barā droši vien ir daudz apbruņotu cilvēku.

Pulkstens jau rāda pāri septiņiem. Prezidijs
nolemj kongresa darbību pārtraukt līdz rītam. Nu
tuvojas kritisks brīdis: kā pūlis saņems izejošos kon-

gresa dalībniekus. Taisni šajā brīdī, kā Dieva sūtīts palīgs, sāk līt straujš lietus, sāk gāzt kā spaiņiem. Tas pūli atvēsina, ļaudis sāk izklīst. Izklīst arī delegāti. Gan karstākie apvienošanās naidnieki mēģina šur un tur noturēt skrejošus mītiņus, bet bez panākumiem. Draudošā lielā nelaieme bija nogājusi garām. Cietušo nebija daudz: vairāki delegāti bija dabūjuši lielākus belzienus, divi baznīckungi bija aizstiepti jau līdz upei, un tikai nejaušs gadījums tos izglābis no nāves.

Naktī Rēzekne bija tikusi tukšāka. Apkārtnes zemnieki aizbrauca, domādami, ka nekas trokšņains vairs nebūs. Arī agitācija bija atslābusi. Vēlo ielas mītiņu runātāji vēl gulēja, kad kongresa delegāti sāka atkal sapulcēties, bet nu tirdzniecības skolā. Izrādījās, ka arī daži delegāti pa nakts tumsu bija aizlaidušies mājup; bet tas kongresa gaitu netraucēja.

Otrā dienā vajadzēja nobalsot par apvienošanas rezolūciju. Pēc sasprindzinātās uzmanības — patīkams pārsteigums: pilnīga uzvara, jo par rezolūciju nodotas pavisam 182 balsis, vienai atturoties. Pretī neviens. Prieka vilnis pāršalca sapulci. Un nezin kas bija iesācis, bet nu visi jūsmīgi nodziedāja: «Dievs, svētī Latviju!» Vecie darbinieki un jaunie entuziasti aizkustināti. Acīs prieka asaras. Lai dzīvo apvienotā latvju tauta!

Sapulcei jūsmojot, kāds vecāks baznīckungs domīgs noiet malā un apsēstas. Jautāts: kamdēļ? — viņš atbild, ka cīņa vēl neesot galā, ka aizbraucot mājās — vēl daudz kas būšot no pretiniekiem jāpiedzīvo. Patiesi, šo veco baznīckungu komunistu laikā nošāva, un šaušanu bija organizējis tas pats komūnists, kas trokšņodams vakar bija atstājis kongresu.

Otrās dienas darbība mierīga un produktīva turpinājās līdz vēlam vakaram un veica nodomātos darbus.

Citēsīm svarīgākās vietas no kongresa lēmumiem: «Mēs, Latgales latviešu pilnvarnieki, sapulcējušies 26. un 27. aprīlī 1917. g. Rēzeknē sasauktā kongresā, atzīdami latviešus, kuŗi dzīvo Vitebskas guberņā, tāpat arī kurzemniekus un vidzemniekus — par vienu latviešu tautu, nospriedām apvienoties ar Kurzemes un Vidzemes latviešiem vienā politiskā autonomā organismā.» (1. p.). — «Sapulce nosprieda ievēlēt Latgales Pagaidu Zemes Padomi. Padomes locekļu skaitu nosaka — 60, no tiem latviešu — 36.» (8. p.).

Zemes padomē ievēlēja: 1. A. Bojāru, 2. O. Broku, 3. P. Dzeni, 4. J. Džerēnu, 5. F. Greivuli, 6. J. Grišānu, 7. Jurkānu, 8. J. Kindzuli, 9. E. Krustānu, 10. E. Kozlovski, 11. J. Krakopu, 12. Kokinu, 13. V. Kropu, 14. P. Lazdānu, 15. A. Laurinoviču, 16. A. Laizānu, 17. Leitānu, 18. D. Loginu, 19. D. Lāčkāju, 20. J. Ločmēli, 21. Mūriņu, 22. N. Rancānu, 23. J. Rancānu, 24. J. Rubuli, 25. Svenču, 26. V. Seili, 27. Silinieku, 28. V. Rubuli, 29. J. Stukulu, 30. P. Tukišu, 31. Fr. Trasunu, 32. J. Pabērzu, 33. Platpieri, 34. F. Obšteinu, 35. Seinu un 36. J. Velkmi. — Jau nākošā dienā — 28. aprīlī — Padome noturēja savu pirmo sēdi.

Latgales zemes padomes darbs bija grūts, jo mainījās dažādas varas (Kerenskis, lielinieki, vācieši). Vajadzēja piemēroties apstākļiem, tāpēc viņas darbs bija gan atklāts, kur tas iespējams, gan arī nelegāls, kur citādi nevarēja. Kongresa lēmumus tomēr izdevās pamazām darīt zināmus plašākām tautas masām un pamazām iekarot piekrišanu. Sevišķi darbīgi bija latviešu strēlnieku pārstāvji, apbraukādami Latgales pagastus un modinādami nacionālo apziņu un vienības domas.

Pienāca 1918. g. 18. novembris. Rīgā tika proklamēta Latvijas neatkarība, un jaunās valsts robežās,

protams, ietilpa arī Latgale. Pirmais ministru prezidents bija K ā r l i s U l m a n i s. No Latgales zemes padomes šai svarīgā aktā piedalījās S t. K a m b a l a. Viņš savā runā teica: «Metot skatu uz mūsu tautas vēstures pēdējiem septiņi simts gadiem, ieraugām Latgali kā no koka atgrieztu zaru, kuŗam nepieplūst vairs dzīvības vielas. Latgales garīgā kultūra bija galvenā kārtā poļu rokās, bagātie meži piederēja muižniekiem, tirdzniecība atradās svešinieku rokās, ierēdņi bija krievi. Mums pašiem nekā nebija. Ne runāt latgaliski nedrīkstēja, ne domāt. Tādos apstākļos tauta nevarēja dzīvot. Tādēļ tā vienmēr gribējusi pieslieties pārējai Latvijai. Jau pagājušā gadu simteņa 80-tos gados izteikta šī vēlēšanās, bet muižniecība šīm domām nostājusies ceļā. Tā tas gājis līdz tagadējam laikam. Kad ienāca vāci, mēs domājām, ka tie izpildīs mūsu prasības, bet atbildes vietā nāca Brestas pamiera papildu noteikumi, ar kuŗiem Latgale tika atkal pievienota Krievijai. Apvienotā Latvija nu jāceļ pašu rokām, pašu spēkiem, ar politisku partiju un grupu apvienošanos. Dievs lai svētī brīvo Latviju!» — Runai sekoja ilgi un vienprātīgi aplausi.

Vācu armijai 1918. g. rudenī aizejot, Latgali okupēja Krievijas komunistiskā bruņotā vara, kas tur palika visu 1919. gadu. Latvijas jaunā armija, nobeigusi cīņas ar Golcu un Bermontu, stājās pie Latgales atbrīvošanas. Kopā ar poļu armiju jau 1920. g. 3. janvārī mūsu karaspēka daļas iegāja Daugavpilī. Soli pa solim, dažkārt sīvās cīņās, pretinieks tika atspiests līdz latviešu tautas vecajām etnografiskajām robežām. Februārī noslēdza pamieru. Latvijas — Krievijas miera līgums parakstīts 1920. g. 11. augustā. Latgale bija atbrīvota galīgi, apvienota ar pārējo Latviju, un nekas to vairs nedrīkstēja un nevarēja apstrīdēt. Latgales atbrīvošanas cīņās bija krituši, no ievainojumiem miruši un bez vēsts pazuduši ap

2500 Latvijas karavīri. Bez tam daudz ievainotu un mirušu lipīgās slimībās, kas lielinieku laikā Latgalē bija ļoti izplatītas.

Latgale pēc daudz, daudz gadiem nu bija brīva. Latgale nu bija apgabals Latvijā, līdzīgs Vidzemei, Zemgalei un Kurzemei. Sākās jauns posms šis izmocītās latviešu tautas daļas dzīvē, jauns posms labklājības celšanā un nacionālā dzīvē.

Piecpadsmit gados, kas nu pagājuši, Latgale daudz ieguvusi, daudz sasniegusi. Ja tautas vienība šodien vēl nav tik pilnīga, kā to vēlējās brīvības cīnītāji un pirmie Latgales patrioti, tur vainīgas politiskās partijas. Šķelšanas un naida politika arī Latgales partijās dažkārt rādīja atbaidošu ainu. Naidojās viņas savā starpā un kurināja naidu pret latviešiem, kas ārpus Latgales. Nonāca pat tik tālu, ka partijas sacentās baltiešu nīšanā un separātisma kurināšanā. Lielie ideāli draudēja izputēt vējā, plaīsa, kas bija aizberama, arvienu palika kā asiņojoša brūce tautas organismā. Ja partiju laiks būtu turpinājies, varējām piedzīvot bēdīgos laikus, ka sen lolotā un ar brīvības karotāju asinīm iegūtā tautas un valsts vienība sadrūp.

Paldies Dievam, šai politisko partiju nejēdzībai darīja galu 15. maija notikumi: Saeimas atļaišana, politisko partiju likvidēšana un valdības nacionālais kurss. Jaunā, latviskā valdība apņēmas vienādā mērā rūpēties par visas valsts labumu, un to viņa ir godam arī darījusi.

Jaunajai valdībai, kuŗas priekšgalā nostājās mūsu valsts dibinātājs K ā r l i s U l m a n i s un kur kuŗa ministrs ir Latgales atbrīvotājs ģenerālis J ā n i s B a l o d i s, nu pienāca arī no Latgales daudz apsveikumu. Minēsīm šē tikai dažus: «Mēs visi esam sadēvušies rokās, lai strādātu mūsu jaunās Latvijas celšanai», «Lai dzīvo mūsu kopdarbība vienotai tautai

par svētību», «Latgale tagad jūtas vienota ar pārējo Latviju». «Mēs darīsim visu, lai nacionālā uguns latvju jaunatnes sirdīs nekad neatdzistu», «Vienot latviešu tautu un stiprināt valstisko apziņu», «Stāvam par latviešu tautas vienību un nacionālās Latvijas saulaināku nākotni», «Tagadējos apstākļos jaunatne varēs atraisīt savus radošos spēkus, ziedojot tos īstas kultūras darbam un tēvijas mīlestībai» u. d. c.

Ļoti svarīgs notikums saprašanās veicināšanā un partiju nodarīto kļūdu izlabošanā bija ministru prezidenta un valdības triumfālais brauciens cauri Latgalei 1934. g. augustā. Valdības galvas runās dzirdējām pašas mūsu tautas sirds pukstus, un sajūsma, dziļā sirsnība, kādu parādīja latgalieši, savukārt liecināja, ka brāļi šē sastop brāļus. Viss tas mūs apveltīja labākām cerībām, ka nepaies ilgs laiks, un saprašanās būs pilnīga.

III.

Latgales sasniegumi Latvijas valsts laikā.

Latgale Latvijas valsts laikā sasniegusi ļoti daudz. Diezin vai pasaulē atradīsim otru zemes stūrīti, kas uzrādītu lielāku progresu, nekā to spēj Latgale pēdējos piecpadsmit gados, kamēr viņa apvienojusies ar citiem latviešu novadiem Latvijas valstī. Novārdzinātā, līdz nāvei nogurdinātā — politiski, saimnieciski, kultūrāli, nacionāli noplicinātā latviešu cilts nu šīs laika sprīdī ir atkal tikusi par samērā kultūrālu tautas daļu. Latgales latvietis nu atkal ir brīvs latvietis un var lepni celt galvu. Ja arī padarītā darbā ir vēl robi, tad tos aizpildīs nākošajos gados. Un latviešu vienprātības un vienības doma, ko partiju laikos dažkārt traucēja šķelšanas un naida politika, nu varēs jo labāk nostiprināties par svētību visai tautai un valstij.

Īsos vārdos un nedaudz skaitļos raksturosim šos panākumus un ieguvumus.

Kam pieder Latgales zeme? Dzimtbūšanas laikos (Latgalē līdz 1861. gadam) visa zeme piederēja vai nu muižniekiem, vai arī valstij. Zemniekiem, īsti ņemot, nekas nepiederēja. Zemnieks bija pat aizmirsis (jo tēvu tēvu nostāsti tik tālu neseniedzās), ka pirms svešnieku iebrukuma visa tagadējā Latvijas platība piederēja mūsu senčiem.

Ar dzimtbūšanas atcelšanu sākās zemes īpašumu

pāriešana atpakaļ latviešu rokās. Tā 1905. g. statistika rāda, kam piederēja Latgales zeme:

Privātmuižām . . .	746,271 hektārs	jeb 54%
zemniekiem . . .	557,540 hektāri	jeb 40%
valstij	73,748 hektāri	jeb 5%
mācītāju muižām .	4,227 hektāri	
pārējās zemes . .	6,573 hektāri	

Kopā 1,388,359 hektāri

Cik no šiem 1,388,359 hektāriem piederēja latviešiem, statistika gan nepasaka, bet daudz maz mēs varam aprēķināt. No privātmuižu zemes latviešu rokās daudz nevarēja būt. No zemnieku zemes latviešiem labākā gadījumā varēja piederēt divas trešdaļas. Un tā visa latviešu zemes platība Latgalē ap 1905. g. varēja svārstīties starp 350,000 un 400,000 hektāriem, kas ir drusku vairāk par vienu ceturtdaļu no Latgales. Pārējās trīs ceturtdaļas bija cittautiešu un Krievijas valsts rokās.

Nodibinoties Latvijas valstij, atbrīvojot Latgali un izvedot lielo zemes reformu, stāvoklis stipri grozījās. Tā 1929. g. zemes īpašumu skaitīšana rādīja, ka no Latgales zemes jau piederēja:

privātām personām . . .	1,124,000 hektāri
valstij	291,000 hektāri
pašvaldībām	4,000 hektāri
sabiedriskām iestādēm .	4,000 hektāri

Kopā 1,423,000 hektāri.

Vispirms novērojam, ka Latgales vispārējā platība tikusi lielāka, jo ar Latvijas-Krievijas miera līgumu Latgalei pievienoti vairāki Ostrovas apriņķa

pagasti. Tālāk statistika rāda, ka no privātpersonu zemes latviešiem piederējuši 719,000 ha, kas vien jau ir puse no visas Latgales platības. Bet ja latviešu īpašumiem pieskaitām arī valsts, pašvaldību un vēl pusi no sabiedrisko iestāžu zemes, tad iegūstam skaitli — 1,016,000 ha, kas ir 70% no Latgales, tā tad gandrīz trīs ceturtdaļas no svētās tēvu tēvu zemes. Konstatējot šo faktu — katram latvietim ar prieku pildās sirds, jo kādreiz nodarītā pārestība labi vien izlīdzinājusies.

Lielā zemes reforma. Zemes reforma — muižu zemes sadalīšana jaunsaimniecībās — viens no jaunās Latvijas lielākiem ieguvumiem (Pieminēsim, ka dažās kaimiņu valstīs muižu zemes vēl nav sadalītas un sādžas vēl nav pārvērstas viensētās). Zemes reformas izvešanai nodibināja valsts zemes fondu, kur ieskaitīja 310 muižas, 2 mācītāju muižas, 185 pusmuižas, 5 mājas, 99 atsevišķus gabalus un 74 nomas gabalus. Sadalāmās zemes platība bija 349,424 ha, kas ir ceturtdaļa no Latgales. Pārējā muižniekiem atsavinātā un bijušās Krievijas valsts zeme — meži un nederīga.

Valsts zemes fonds sadalīts 35,758 gabalos. No tiem izveidotas 13,462 jaunsaimniecības ar 186,035 ha zemes (caurmērā katra jaunsaimniecība $14\frac{1}{2}$ hektāru liela, kurpretī vecsaimniecībām pirms zemes reformas Latgalē bija caurmērā tikai 10 ha). Bez tam no valsts zemes fonda izveidotos 15.359 gabalus saņēmušas vecsaimniecības kā piegriezumus savām zemītēm. Šo piegriezumu kopplatība — 138,593 ha.

Tā tad ar zemes reformas realizēšanos 15 tūk-

stoši veco saimnieku savas zemes stipri vien palielinājuši, un 13 tūkstoši Latgales bezzemnieku tikuši par saimniekiem. Tas viss bija iespējams tikai pateicoties Latvijas valstij. — Mežu departamenta rīcībā vēl palikuši 270,078 ha, no tiem meža 170,354 ha un nederīgas zemes 93,820 ha. Protams, daļu no šīs nederīgās zemes, piemēram purvus, ar laiku pārvērtīs par derīgu zemi.

Sādžu sadalīšana viensētās. Pa gadu simteņiem, svešu likumu kārtojumā un krievu un poļu ietekmējumā — Latgalē bija radušies lielāki ciemi — sādžas — «salas». Saimnieka zeme nebija vienā gabalā, bet izkaisīta dažāda labuma laukos un sadalīta šaurās šnorēs — «dryvās». Zemes kopšana bija visciešākā kārtā saistīta ar pārējo saimnieku darba kārtību. Tā sādžas bija spiestas turēties pie novecojušām un latviešu dabai nepiemērotām saimniekošanas metodēm. Še bija viens no Latgales nabadzības cēloņiem. Tam pievienojās vēl cits apstāklis: sētu mantoja visi vīriešu kārtas locekļi vienādās daļās. Kad nu visi gribēja turēties pie zemes, vai arī nevienam nebija naudas, ko atmaksāt pārējiem mantiniekiem, tad zemi sadalīja — jau tā šaurās šnorītes padarot vēl šaurākas. Nonāca līdz tam, ka dažās sētās zemes platība bija tikai ap divi hektāri un «druvas» platība tad bija ap 2 metri. Bija tādas saimniecības, kur zeme izsvaidīta 100 dažādos gabalos. Lūk, bijušās Latgales nabadzības pamats, bet nevis slinkums vai citas rakstura īpašības!

Sādžas sadalīt viensētās sāka jau krievu valdības laikā. Sistematiski šo darbu turpināja Latvijas valdība un gandrīz jau nobeigusi, tā Latgalei atdodot

atpakaļ latviešu iemīloto saimniecības kārtību — atsevišķas mājas, par ko runā vecās chronikas jau priekš tūkstots gadiem.

Latvijas valsts laikā, īsti no 1920.—1932. gadam — sadalīti 4264 ciemi (sādžas, salas) ar kopplatību 686,108 hektāri, un radītas 68,272 viensētas (caurmērā 10 ha katrai). Apmēram divām trešdaļām no šīm viensētām zeme iedalīta vienā gabalā (bez starpgabaliem). Starpgabalos iekrīt pļavas.

Lauksaimniecība. Latvijas laikā pavairojusies sējumu platība. Nav skaitļu par katru atsevišķu gadu, bet zināmu ainu sniedz arī šie dati:

	Sējumu platība no 1923.—1927. g. caurmērā ha	Sējumu platība no 1928.—1933. g. caurmērā ha
Rudzi	86.000	94.000
Kvieši	4.000	11.000
Mieži	58.000	64.000
Auzas	57.000	73.000
Kartupeļi	27.000	27.000
Āboliņš	28.000	72.000
Lini	32.000	30.000

Ar cukurbietēm apsēti 1929. g. tikai 23 ha, bet 1933. g. jau 2811 ha.

Ainu papildina skaitļi par izsētiem mākslīgiem mēsliem: 1922./1923. g. izsētas 623 tonnas, bet 1928./1929. g. jau 10.443 tonnas.

Caurmēra raža bija:

	1923.—1927. g.	1929.—1933. g.
	tonnās	tonnās
Rudzi	65.000	89.000
Kvieši	2.800	10.300
Mieži	40.000	55.000
Lini	11.600	10.000
Kartupeļi	165.000	270.000
Āboliņš	67.000	207.000
Cukurbietes (1929. g.)	281	(1933.) 25.733

Latgales lauksaimnieku dzīvais un nedzīvais inventārs pavairojies, ko rāda šie skaitļi. Mājlopu un mājputnu bija:

	1920. g.	1933. g.
Zirgi	83.000	109.000
Liellopi	196.000	269.000
Cūkas	123.000	143.000
Aitas	262.000	297.000
Mājputni	267.000	418.000

Lauksaimnieku inventārs pavairojies šādā kārtā:

	1923. g.	1929. g.
Arkli	121.514	148.340
Ecēšas	96.310	134.503
Zāles pļaujmašīnas	903	1.778
Labības pļaujmašīnas	595	880
Sējmašīnas	76	279
Zirgu grābekļi	600	867
Tvaika kuļmašīnas	?	118
Traktori	?	6
Piena separātori	4.739	18.366
Rati	78.000	117.000
Ragavas	75.000	81.000

Ievērojot to, ka Latgale ir biezi apdzīvota zeme, pašai savas maizes labības viņai nepietika līdz pat pēdējam laikam. Tikai sākot ar 1934. g. Latgales raža jau tik augsta, ka maizes ne tikai pietiek, bet jau neliels daudzums pārdots izvešanai.

Lauksaimniecības progresu mazliet aizkavēja jauno ēku celšana, tiklab vecajās kā arī jaunajās saimniecībās. Turpmākos gados, kur būvēšanās būs daudz mazāka, varēs lielāku vērību piegriezt tieši lauksaimniecībai un tā progresu vēl jo vairāk paātrināt.

Biškopības stāvokli lai raksturo viens skaitlis: 1929. g. Latgalē bija 3990 dravas, daļa no tām labi lielas.

Lauksaimniecības ēkas. Sadalot sādžas viensētās un muižas jaunsaimniecībās — radās liela vajadzība celt daudz jaunas ēkas. Tā kā Latgales zemnieku ēkas visvairāk koka celtnes, tad labu daļu no tām varēja pārcelt uz jauno vietu, tomēr no 1920. g. līdz 1932. g. uzceltas šādas ēkas:

dzīvojamās ēkas . . .	34.356
kūtis un staļļi . . .	29.752
klētis	13.118
labības šķūņi un rijas .	19.899
dažādas ēkas	35.179

Šo celtnu vērtība notaksēta Ls 132.300.000,—. Šo ēku celšanā sniegusi palīdzību valsts — gan naudā, gan arī būvkokos. Koku materiāls no 1920.—

1930. g. vien izsniegts — 1.618.779 ciešmetri, kuŗu tirgus vērtība Ls 7.600.000,—, bet saņēmājiem tas izsniegts par vienu piekto daļu, t. i. par — Ls 1.700.000,—.

Jaunsaimnieki. Cik svarīgs un svētīgs notikums Latgales liktenī jaunsaimniecību nodibināšanās, to liecina skaitļi. Šajās jaunajās saimniecībās (kā to rāda 1929. g. lauksaimniecības skaitīšana) dzīvo 52.358 cilvēki, no tiem:

saimnieku ģimenes locekļi — 49.293,
algots darba spēks — 2.326,
piedzīvotāji — 739 cilvēki.

Jaunsaimniecībās 1929. g. bija jau šādas ēkas:

Dzīvojamās ēkas	—	11.037
kūtis un staļļi	. —	10.452
klētis	. . . . . —	4.037
rijas, piedarbi	. —	3.182
kaltes	. . . . . —	79
labības šķūņi	. —	3.486
citi šķūņi	. . —	6.308
ledus pagrabi	. . —	42
pārējās ēkas	. —	5.625

No jaunsaimniecību inventāra minēšu sekojošo (1929. g. dati):

zirgi	. . . . . —	12.940
govslopi	. . —	28.070
cūkas	. . . . . —	8.779
aitas	. . . . . —	30.852
bišu saimes	. . —	1.833
piena separātori	. —	3.035
darba rati	. . . —	11.264

izbraucami rati . . . —	2.532
ragavas . . . —	10.009
kamanas . . . —	3.117
labīb. pļaujmašīn. —	100
zāles pļaujmašīnas —	191
zirgu grābekļi . . . —	75
tvaika mašīnas. . . —	17
motori . . . —	50
vēja motoru . . . —	3
zirgu kuļmašīnas —	959
vētījamās mašīnas —	1.839

Jaunsaimniecībās minētā gadā bija izsēts mākslīgo mēslu — 13.132 kvintāli un iestādīti 80.291 augļu koki.

Jaunsaimniecību īpašā nozīme tā, ka viņas devušas iespēju nodibināt ne tikai patstāvīgu saimniecisku dzīvi, bet arī tūkstoši un atkal tūkstoši nu varēja nodibināt savu ģimenes dzīvi. Tautas liktenī tam liela nozīme.

Piensaimnieku sabiedrības Latgalē. Latvijas laikā novērojama strauja piensaimniecības uzplaukšana Latgalē. Krievu valdības laikā vēl nebija nevienas piensaimnieku sabiedrības. Pirmā tāda, sekojot Vidzemes un Zemgales paraugam, nodibinājās 1922. gadā. Pēc desmit gadiem — 1932. g. — šādu sabiedrību Latgalē jau bija 56, no tām Daugavpils apriņķī — 20, Jaunlatgales — 16, Rēzeknes — 15, Ludzas — 5. Šīm sabiedrībām bija 381 krejošanas punkts, 2491 biedrs un 11302 piena piegādātāji. 1932. g. šīm sabiedrībām nodoti 28.615.000 kilogrami

piena, par ko samaksāti Ls 1.287.675,—. Ražots 1.193.711 kilogramu sviesta. Pienaaimnieku sabiedrību bilance minētā gadā bija Ls 1.564.000,—. Valsts piemaksa tai pašā laikā bija Ls 545.000,—.

Sabiedriski pasākumi lauksaimniecībā. Bez jau teiktā, Latgales lauksaimniecībā vērojama daudz citu sabiedrisku pasākumu attīstība. Tā 1933. g. bija:

laukkopības pārraudzības biedrības . . .	6
dārzkopības pārraudzības biedrības . . .	4
lopkopības pārraudzības biedrības . . .	74
vaislas lopu audzētāju biedrības . . .	3
vaislas liellopu audzētavas	71
vaislas bulļu stacijas	132
vaislas kuiļu stacijas	28
vaislas aitu audzētavas	17
vaislas teķu stacijas	43
sugas putnu audzētavas	102
valsts vaislas ērzeļu stacijas	39
mākslīgu zivju perinātava	1
mašīnu koplietošanas punkti	164
sarīkotas izstādes un apskates	6

Bez tam lauksaimniecības sabiedrisko pasākumu nozarē svarīga parādība — mazpulki, kas jau nodibinājušies lielā skaitā.

Eksports. Arī eksportam Latgale devusi savu tiesu. Tā augstākā izveduma gadā — 1929. — Latgalei piekrita eksporta daļa par Ls 20.000.000,—, no

tā — lini par Ls 8.000.000,—, linsēklas par — Ls 4.000.000,—, sviests par Ls 2.500.000,—, koku materiāls par Ls 2.000.000,—.

Bez tam eksporta preču sagatavošanā nopelni arī tiem Latgales strādniekiem, kas piedalījušies meža darbos un bijuši par laukstrādniekiem citos Latvijas novados.

Peļņā gājēji. Jau krievu valdības laikā katru pavasari tūkstošiem Latgales strādnieku devās pasaulē meklēt darbu un maizi, gāja «burlakos». Šo parādību Latgales pazinēji un draugi novērtēja kā ļoti kaitīgu. Darba meklētāji tolaik aizklīda tālu svešumā — Krievijā, kur neko labu nevarēja mācīties, bet gan dažkārt noklīst neceļā — tikumiskā pagrimumā. Liela daļa atgriezās mājās ne ar krājumu, bet skrandās un slimi. Labs skaits aizgājēju palika svešumā; tie bija zuduši dzimtenei un latviešu tautai.

Gan arī Latvijas valsts laikā visiem Latgales iedzīvotājiem nepietiek darba savā dzimtenē. Tikai nu — peļņā iešana pavirzīta pavisam uz citu pusi — uz Rīgu, Vidzemi, Zemgali un Kurzemi. Nu aizgājēji nenokļūst vis starp kultūrā zemāk stāvošiem cittautiešiem, bet latviešos, savas tautas brāļos. Še nav jācieš trūkums, še veselības apstākļi labāki, še var daudz ko mācīties. Atgriežoties dzimtenē, par novēroto var pastāstīt citiem un vēlāk izmantot savā pašā saimniecībā un vispār dzīvē. Bez tam Latgales latvieši un cittautieši vairāk vai mazāk iemācās pareizu latviešu literātūras valodu. Tas tuvina tautas daļas, tas lauž aizspriedumus. Ja šai peļņā iešanā

ir vēl savas ēnas puses, tad tās ar laiku novērsīs, jo mūsu nācionālajai valdībai rūp visas valsts labums.

Statistika rāda, ka no Latgales pārējos Latvijas lauku apgabalos ieceļojuši: 1928. gadā — 20.647 strādnieki, 1929. g. — 21.759, 1930. g. — 19.742, 1931. g. — 12.988, 1932. g. — 13.739 strādnieki. Lielākā daļa no tiem salīguši pie saimniekiem kā laukstrādnieki (kalpi un kalpones) un gani. Bez tam liels skaits bijis grāvraču un ceļu strādnieku, tāpat arī meža un būvstrādnieku. Augšējos skaitļos neietilpst pilsētas. Sevišķi Rīgā atrod darbu daudz Latgales izceļotāji.

Daļa šo izceļotāju jaunajā darba vietā paliek uz pastāvīgu dzīvi. No 1925.—1930. g. tādu bija 37.000, apmēram, puse no tiem nometās Rīgā. Daudzkārt novēroti gadījumi, kur jaunajā dzīves vietā čaklākās un krietnākās latgalietes atrod vīru, bet jaunekļi — sev dzīves draudzeni. Tā novadu starpā rodas pati stiprākā saite.

Rūpniecība. Rūpniecībai Latgalē mazāka nozīme. Tomēr atzīmējami daži lielāki uzņēmumi, kas radušies Latvijas valsts laikā: cukurfabrika Krustpīlī, kas nodarbina ap 500 strādniekus, kūdras fabrika Līvānos, kas arī nodarbinās vairākus simtus strādnieku, tāpat paplašinātā valsts dzelzceļu darbnīcā Daugavpīlī, kur atrod darbu ap 1000 strādnieki. Visi Latgales rūpniecības uzņēmumi 1932. g. ražojuši preces par Ls 12.000.000,—. Algās izmaksāts Ls 2.900.000,—. Tiešs un jo sevišķi labvēlīgs iespaids uz Latgales lauksaimniecību ir un joprojām būs cukurfabrikai un kūdras fabrikai.

Krājaizdevu sabiedrības Latgalē. Krājaizdevu sabiedrību attīstību raksturo šie skaitļi:

	Sabiedrību skaits	Biedru skaits	Kopbilance latos
1923. g.	5	1.167	11.000
1925. g.	77	24.920	3.802.000
1927. g.	109	43.395	8.359.000
1929. g.	108	46.350	9.790.000
1931. g.	116	49.903	12.010.000
1933. g.	122	48.236	9.739.000

Veselības kopšanas iestādes. Latvijas armiju Latgales atbrīvošanas cīņās pastāvīgi apdraudēja ne tikai ienaidnieka lodes, bet arī lipīgās slimības, kas Ēlinieku laikā tik ļoti bija izplatījušās šai novadā. Kad zeme bija brīva, Latvijas valdībai un pašvaldībām bija ārkārtīgi daudz pūļu, lai Latgales sanitāros apstākļus uzlabotu. Līdzekļi nav taupīti, un tagad arī šie labs skaits slimnīcu un ārstu. Tā 1933. g. Latgalē jau bija:

Slimnīcas	21
Vājprātīgo slimnīca	1
Sanātorija	1

Ambulances un veselības kopš. punkti 109 šajās slimnīcās un sanātorijā bija 1741 gulta.

Tai pašā laikā bija:

Ārsti	169
Zobu ārsti	60
Medicīnas feldšeri	24
Vecmātes	107
Aptiekas	101

1934. g. Rēzeknē atvērtā lipīgo slimību slimnīca ir pašlaik modernākā slimnīca Latvijā.

Satiksme. Mēs visi ļoti labi zinām, ka priekš piecpadsmit gadiem Latgales ceļi, pat pirmās šķiras lielceļi, bija neizbraucami. Latvijas valsts laikā šie padarīts milzīgs darbs, un ceļu ziņā Latgale nostādīta līdzās pārējai Latvijai.

Latvijas valsts sākumā Latgalē bija: šosejas — 186 klm, bruģis ārpus pilsētām — 36 klm un grantsceļi — 6.380 klm. Šie ceļi pamatīgi izlaboti. Jaunbūvēti ceļi: šosejas — 65 klm, bruģis ārpus pilsētām — 41 klm, grantsceļi — 150 klm.

Valsts uzturāmo ceļu Latgalē 1934. g. bija: šoseju — 251 klm, bruģa — 77 klm, grantsceļu — 2.081 klm. Latgales ceļu un tiltu būvniecībai valsts izdevusi Ls 21.913.390,—.

Latgales ceļiem uz valsts rēķina uzvesti 1.200.000 kubikmetri grants par Ls 4.200.000,—. (Visā valstī tikai 2.600.000 kub. metri par Ls 10.600.000,—, tā tad Latgalei piekrīt gandrīz puse). 1932./33. g. papildu budžetā ceļiem (visā valstī) bija uzņemti Ls 1.498.417,—, no tiem Latgalei — Ls 1.095.770,—.

Latvijas laikā būvēta arī Sitas — Bērzpils — Rēzeknes dzelzceļa līnija, kas atklāta 1934. gadā.

Labie ceļi atvieglina satiksmi, atbalsta saimniecisko un kultūrālo dzīvi, nolīdzina «ceļu» tautas labklājībai.

Še pieminēsim, ka Latgalē 1933. g. bija:

Pasta iestādes	322
tēlegrafa iestādes	195
tēleфона iestādes	220

Ļoti ātri pieaug radiofona abonentu skaits Latgalē un 1934. g. jau bija 3267.

Latviešu skaita pieaugums Latgales pilsētās. Priekš pāris gadu desmitiem Latgales pilsētās un miestos latviešu skaits bija pavisam niecīgs. Daugavpilī, Rēzeknē, Ludzā latviešus manīja tikai tirgus dienās. Paši pilsētnieki: nekustamās mantas īpašnieki, tirgotāji, ierēdņi, amatnieki — bija cittautieši — žīdi, krievi, poļi, vācieši. Tikai starp strādniekiem un kalpotājiem pagadījās latvieši. Minēsim skaitļus: 1897. g. Daugavpilī saskaitīti tikai 1274 latvieši (1,08% no pilsētas iedzīvotāju skaita, uz simts daugavpīliešiem tikai viens latvietis). Patiesi, šādu pilsētu nevarēja saukt par latviešu pilsētu. — Tai pašā gadā Rēzeknē bija 831 latvietis (jeb 7,07%), Ludzā — 234 latv. (4,06%). Turpretī tagad aina jau stipri citāda. 1930. gadā saskaitīti: Daugavpilī 11.617 latv. (26,97%), Rēzeknē — 4.603 (36,30%) Ludzā — 1.581 (29,30%). Ko šie skaitļi rāda? To, ka latviešu skaits Daugavpilī pieaudzis gandrīz vai desmitkārtīgi Rēzeknē pieckārtīgi un Ludzā gandrīz septiņkārtīgi. Arī citās Latgales pilsētās latviešu skaits pieauga. 1930. gadā bija: Līvānos — 1948, Krustpilī — 1717, Balvos — 996, Krāslavā — 700, Viļānos — 616, Varaklānos — 555, Kārsavā — 527 un Preiļos — 408 latvieši. — Visās Latgales pilsētās kopā 1920. g. bija 13,60% latv., bet desmit gadus vēlāk jau 31,60% latviešu. Pieaugums liels. Latgales pilsētas latviskojas.

Latgales pilsētas kļūst latviskākas ne tikai iedzīvotāju sastāva ziņā. Ceļinieks var novērot, ka ļoti pieaugusi latviešu valodas prašana. Pirms Latvijas

valsts dibināšanas ar latviešu valodu vien Daugavpili vai Rēzeknē neko nevarēja iesākt. Pat vēl priekš 10 gadiem iepirkšanās vai līdzīgas darīšanas šais pilsētās bija grūti kārtojamas, jo krievi pavisam neprata mūsu valodu, un žīdi ļoti trūcīgi — jaukdami visas valodas savādā žargonā. Tagad stāvoklis grozījies tā, ka vismaz cittautiešu jaunatne jau runā pietiekoši labi latviski, un pie tam ne dialektā, bet pareizā literātūras valodā.

Starp pilsētniekiem latviešiem tagad ir — namīpašnieki, kauču vēl ne visai lielā skaitā, tirgotāji (arī vēl pamaz), ierēdņi, amatnieki, brīvo profesiju darbinieki. Jau partiju laikos latvieši sāka iekarot pozīcijas pilsētu pārvaldē, bet pēc 15. maija 1934. g. visas pilsētas dabūja latviskas pilsētas valdes, latviešus kā pilsētu galvas. Ierēdņiem nu obligātoriski jāprot latviešu valoda. Arī ārējā izskata ziņā daudz kas darīts: ielu nosaukumi tagad latviski, sakarā ar mūsu kultūru un zemi, izkārtnes, uzraksti u. t. t., valsts valodā. Viss tas palīdz nostiprināties vienībai — valsts un tautas robežās.

Tirdzniecība. Priekš gadiem piecpadsmit — divdesmit visa Latgales tirdzniecība bija pilnīgi cittautiešu, īpaši žīdu, rokās. Latviešu tirgotājs, pat sīktirgotājs vai uzpircējs, bija reta parādība. Latvijas valsts laikā stāvoklis manāmi grozījies. Blakus kooperātiiviem, Latgalē radušies arī privāti tirgotāji - latvieši. Tā 1933. g. tirdzniecības uzņēmumi bija: latviešiem — 1315, vāciešiem — 34, krieviem — 1050, žīdiem — 3901, poļiem — 351 un pārējiem — 64. Mūsu tautas labums prasa, lai arī tirdzniecībā mēs ieņemtu goda vietu, vadošo vietu. Pēc savas dabas čaklais Latgales latvietis, ticis gaišāks un brīvāks, arī šē parādīs lielākas sekmes.

Baznīca. Svarīgs faktors Latvijas katoļu tuvināšanā un līdz ar to arī vispār valsts vienības veicināšanā bija visu latv. katoļu apvienošana vienā archidiocēzē. Kā zināms, agrāk Latgale piederēja pie Mohiļovas, un Kurzeme pie Kauņas archidiocēzes. Bet 1918. g. 29. septembrī pāvests Benedikts XV. ar bulļu atjaunoja Rīgas bīskapa sēdekli. Pāvests Pījs XI. 1922. g. 29. oktobrī bīskapu Antoniju Springoviču paaugstināja par Rīgas archibīskapu un viņam par palīgu bīskapu J. Rancānu. Arī trešais bīskaps J. Sloskāns — latvietis.

Priekš gadiem piecdesmit starp Latgales katoļu baznīckungiem bija tikai viens latvietis (Andrējs Šipolnieks). Arī Krievijas valdības laika beigās lielum lielā daļa vēl bija poļi un leiši. Tikai Latvijas valsts laikā baznīckungu sastāvs sāk strauji latviskoties.

1920. g. Aglūnā atklāja katoļu teoloģisko augstskolu, ko 1924. g. pārcēla uz Rīgu. Šī augstskola jau izlaidusi daudz garīdzniekus latviešus, kas strādā savā dzimtenē Latgalē. Pašlaik katoļu teoloģiskā augstskolā ir 67 studenti.

Pēc Rīgas kūrījas ziņām visas Latvijas katoļu garīdznieku nacionālais sastāvs 1934. g. bija šāds:

latvieši	. . . . .	112
leiši	. . . . .	34
poļi	. . . . .	10
baltkrievi	. . . . .	4
vācieši	. . . . .	5
francūzis	. . . . .	1

Na Latgales katoļu garīdzniekiem augstākus teoloģiskus gradus šais gados ieguvuši: Izidors Ancāns, Aloīzs Broks, Pēteris Laurinovičs, Jānis Miglīnieks, Bronislavs Valpītrs, Pēteris Strods, Antons Žuromskis u. c.

Latvijas valsts laikā uzceltas jaunas katoļu baznīcas: Pildā, Dižgalā, Skaistā, Spruktos, Tilžā, Peipiņos, Augškalnā.

Tagad Latgales katoļu baznīcās latviešu valodai daudz lielākas tiesības, nekā tas bija krievu - poļu laikos, kad dažā labā vietā pat grēku sūdzēšanu nevarēja izdarīt savā mātes valodā.

Latvijas valsts laikā stipri uzplaukusi arī garīgā literatūra latviešu valodā. Daļa no tās gan vēl dialektā.

Starp citu šē jāpiemin jauna parādība: arī Latgales baznīcās jau bijuši daži gadījumi, kur baznīckungs mācību sacījis nevis dialektā, bet gan literatūras valodā. Piemēram, Balvu katoļu draudzē šis jauninājums atradis lielu piekrišanu, tā kā šē turpmāk mācības un dziedāšana notiks tikai pareizā latviešu rakstu valodā.

Skola. Līdz pat pagājušā gadu simteņa vidum Latgalē bija tikai dažas skolas — pilsētās. Pirmās tautskolas dibinātas: Vārkavā 1845. g., Līvānos 1854. g., Andrupienē un Zvirgzdienē — 1860. g. Pēc tam skolu skaits lēnām pieauga, bet tās bija tikai krieviskas; šo skolu galvenais uzdevums — pārkrievot Latgales latviešus. Par sarunāšanos savā mātes valodā latviešu tautības skolēnus sodīja un pazemināja, kaŗot kaklā īpašu kauna zīmi ar uzrakstu: «Latyš». Šādai skolai, kur vajāja latvisko garu, nevarēja būt labu panākumu, tāpēc Latgale izglītības ziņā stāvēja zemu.

Latgales skolu uzplaukums sākās Latvijas valsts laikā. Uzstādīts mērķis — jau tuvākā nākotnē panākt, lai visi skolas gados esošie bērni patiesi arī ap-

meklētu skolu. Pēdējie piecpadsmit gadi uzrāda lielu progresu: 1920. g. no katriem 1000 bērniem, kas skolas gados (t. i. 8—15 g. v.) skolu apmeklēja 182 bērni, 1925. g. — jau 542 un 1930. g. 737 bērni.

Skolu progresu Latvijas valsts laikā rāda šie skaitļi: 1921/22. g. Latgalē bija nodibinātas 544 pamatskolas ar 1285 skolotājiem un 44.305 skolēniem. Vienpadsmit gadus vēlāk — 1932./33. mācības gadā jau bija 798 pamatskolas ar 2652 skolotājiem un 74.491 skolēniem. 1933. g. uz 707 iedzīvotājiem jau bija viena pamatskola.

Bez pamatskolām 1932./33. māc. gadā Latgalē bija 20 ģimnazijas ar 287 skolotājiem un 2373 audzēkņiem, 3 skolotāju institūti ar 75 skolotājiem un 550 audzēkņiem, 4 komercskolas ar 55 skolotājiem un 389 audzēkņiem, 2 tehnikumi ar 15 skolotājiem un 59 audzēkņiem, 1 lauksaimniecības vidusskola ar 9 skolotājiem un 176 audzēkņiem, 8 zemākas arodu skolas ar 104 skolotājiem un 938 audzēkņiem, 10 divgadīgas lauksaimniecības skolas ar 33 skolotājiem un 268 audzēkņiem. Un tā — 1932./33. māc. gadā Latgalē bija pavisam 846 mācības iestādes ar 3230 skolotājiem un 79244 skolēniem. Uz katriem 634 iedzīvotājiem bija viena skola, uz katriem 1000 iedzīvotājiem 146 skolēni.

Šie skaitļi rāda, ka Latgale skolu ziņā jau stāv augstu. Tagadējā nacionālā valdība turpinās nokārtot skolu dzīvi, novēršot pamanītās kļūdas un trūkumus, jaunatne augs tēvzemes mīlestības un atdzimušā latviešu nacionālisma garā un būs pamats Latvijas dižai nākotnei.

Lasītpratēji. Lasītpratēju skaits Latgalē gadu no gada pieaug. No visiem iedzīvotājiem, kas vecāki par 10 g., lasītpratēju 1920. gadā bija 49%, 1925.

g. — 64% un 1930. g. — 67%. Visos aprinķos lasītpratēju % nebija vienāds: Daugavpils aprinķī 70%, Rēzeknes — 66%, Ludzas — 64%, un Jaunlatgales — 66%. Jaunatnē (10—30 g.), protams, lasītpratēju vairāk — 87%.

Latviešos lasītpratēju daudz vairāk nekā krievos. Ja skaitam latviešus vien, tad lasītpratēju ir 70%, turpretim, krieviem — 56%.

Sakarā ar lasītprasanas pieaugumu vēl jāpiebilst sekošais. Bija laiki, kad lasītprasānu varēja izmantot tikai reliģiskā dzīvē. Krievu valdības laikos, īpaši priekš 1905. g., latgaliešu dialektā bija vai vienīgi tikai nedaudzās garīgās grāmatas (lūgšanas, dziesmas, katēchismi). Grāmatas lasīšana tad arī aprobežojās tikai ar šo vajadzību. Nu stāvoklis ar katru gadu grozās. Tagadējie lasītpratēji nav vairs tikai dialekta grāmatu lasītāji, bet spēj lasīt arī tās grāmatas, kas iespiestas vispārējā latviešu valodā. Un tā kā bibliotēkās visvairāk ir šādas grāmatas, un tā kā nu dabūjama lasāmā viela visādos jautājumos, tad arī interese par grāmatām pieaug, un no lasītprasanas ceļas daudzpusīgs labums.

Augstāka izglītība un augstāki amati. Cik Latgales latviešiem bija savas intelligences krievu valdības laikā? Ļoti maz. Apstākļu labs pazinējs Francis Trasuns, Rīgas Latviešu Biedrības Zinību kom. sapulcēs 1901. g. nolasīdams pirmo plašāko apceri par latgaliešu stāvokli, teica: «... No latgaliešu vidus jau nākuši kādi astoņi baznīckungi, viens tehniķis, viens virsnieks, viens advokāts, viens provizors, viens vai divi inženieri, viens stacijas priekšnieks,

vairāki rakstveži, sekretāri, feldšeri, pāris tirgotāji — tas ir viss. . . » Tālāk Trasuns pastāstīja, ka šie paši ne visi vairs tura sevi par latviešiem. Aiziedami (apstākļu spiesti) darbu meklēt svešumā, apprecēdamies ar sveštautietēm, dzīvodami krievu vai poļu sabiedrībā — tie paši pa daļai zuduši savai tautai. — Arī turpmākos gados — līdz pat Latvijas valsts laikam — stāvoklis neko daudz neuzlabojās. Latgalē joprojām nebija latviešu skolotāju, latgaliešu studentus joprojām varēja saskaitīt uz rokas pirkstiem. Visa Latgales intelligēnce, ar nedaudz izņēmumiem, bija sveštautieši.

Bet pēdējos piecpadsmit gados stāvoklis pavisam pārgrozījies. Lai ieskatāmiem Latgales skolotāju sarakstos: tur daudzi simti skolotāju, kas cēlušies no Latgales latviešiem. Un pāris simti latgaliešu jaunekļu un jaunuvu pašlaik mācās par skolotājiem Daugavpils, Rēzeknes un citos skolotāju institūtos. Studentu un studenšu skaits Latvijas augstskolās arī sniegsies pāri 400. Pēdējos piecpadsmit gados latgaliešu intelligēnce nav vis skaitāma uz rokas pirkstiem, bet pārsniegs tūkstoti.

Šai skaitā ir bijušie un esošie ministri un viceministri, direktori, pārvaldnieki, priekšnieki; tur ir bīskapi, monsinjori, prelāti, dekāni, daudz prāvestu un baznīckungu; tur ir profesori, ģimnaziju un citu vidusskolu direktori, inspektori, skolu priekšnieki; tur augstāki virsnieki un citi speciālisti militārās lietās; tur ir ārsti, advokāti, inženieri, agronomi. Un tā tālāk, un tā tālāk.

Latgales latvieši devuši lielu skaitu intelligēnces, kas ieiet kā cienījama daļa vispārējā latviešu intelligēnces saimē. Mācīdamies un studēdami, pēc tam arī strādādami blakām un roku rokā ar citu novadu latviešu intelligentajiem spēkiem, viņi ir bijuši svarīgs faktors tautas daļu apvienošanā, protams, at-

skaitot dažus izņēmumus. Šie izņēmuma gadījumi uzskatāmi vairāk kā nejaušs pārpratums, kas ar laiku izlīdzināsies.

Grāmatas un raksti. Kad ieskatāmies Latgales latviešu grāmatās priekš gadiem četrdesmit vai piecdesmit, tad mūs tur pārsteidz tik sakropļota valoda, ka dažas vietas nav iespējams nemaz saprast. Svešie poļu vai krievu vārdi, nepareiza teikuma uzbūve, nepareiza latviešu vārdu rakstība, bezgala daudzās iespaiduma kļūdas — tas viss veco latgališu grāmatu padarīja par nožēlojamu radījumu. Bez tam mums jāzina, ka no 1865. līdz 1904. g. pastāvēja krievu valdības aizliegums iespiest latviešu (bija domāts: latgališu) grāmatas latīņu burtiem. Un tā ka vismaz garīgo grāmatu vajadzēja, un vecās bija nolietojušās, tad iespiešanu izdarīja ārzemēs, un grāmatas ievada kā kontrabandu. Grāmatu autori, kas bija sveštautieši, neprata un nevēvoja izlabot valodu.

Tagad aina pavisam citāda. Kad paskatāmies tagadējās Latgales latviešu grāmatās, tad redzam tur jau skaidru valodu, lai arī pa lielākai daļai vēl dialektā. Bet arī šis dialekts nav vairs vecā izloksne, bet jau literātūras valodas ietekmēts. Dažā latgališu grāmatā un pat dažā jauna baznīckunga mācības runā dzirdēta jau tik pārveidota valoda, ka liekas — tā tuvāka rakstu valodai, nekā veco Latgales zemnieku runai. Daži latgaliēši gājuši šai virzienā vēl tālāk un bijuši konsekventi: sākuši rakstīt rakstu valodā (Sprūdžs, Smagars u. d. c.). Šāds solis savukārt ir svarīgs faktors tautas apvienošanā.

Bija laiki, kad Latgales latvietis, rakstīdams vēstuli saviem piederīgiem vai draugiem, lietoja gan latviešu valodu, bet krievu burtus. Citus burtus viņš skolā nebija mācījies, jo skolās valdīja pārkrievošanas politika. Tagad šī dīvainība pārspēta. Latgalieši raksta vēstules latīņu burtiem, valoda atsvabinājusies no rusicismiem un polonismiem.

Latviešu rakstu valodas prašana. Tais laikos, kad Latgalei nebija gadrīz nekādu sakaru ar pārējo Latviju; kad Latgalē nebija latviešu skolu un kad svešautieši baznīckungi baznīcās lietoja tikai dialektu, tiešām šai zemes stūrīti latviešu literatūras valoda skanēja savādi, un zemnieks, kas bija savu mūžu pavadījis savā pagastā, visu labi neizprata, ko dzirdēja latviešu rakstu valodā. Šis nenormālais stāvoklis pamazām vien sāka dilt jau krievu valdības pēdējā gadu desmitā. Latvijas valsts laikā turpinājās izlīdzināšanās process, rakstu valodas prašana iespiedās Latgales sētās un pilsētās. Kas to veicināja? Skola, kur mācīja vispārējo latviešu valodu, nevis tikai atsevišķu izlokšni; kara dienests, kur latgaliešu jaunekļi iemācījās tīri labi arī rakstu valodu, jo bija nonākuši tuvos sakaros ar citiem latviešiem. Še iemācījās ne tikai rakstu valodu, bet arī daudz latviešu dziesmas, kas, pārnestas dzimtenē, savukārt palīdzēja stiprināt latvietības izjūtu. Pareizas latviešu valodas prašanu veicināja arī latgaliešu iešana peļņā uz citiem apgabaliem, tāpat vidzemnieku, kurzemnieku un zemgaliešu ienācēji Latgalē.

Un tā esam nonākuši pie tā, ka latviešu literatūras valodu pietiekoši neizprot tikai mazi bērni, ve-

cākā paaudze, īpaši sievietes, un vēl viens otrs, kas «mucā audzis un pa spundi baņots», kā saka paruna. Bet vairāk vai mazāk saprot un var runāt rakstu valodā visi pārējie. Literatūras valodas prašanu veicina arī bibliotēkas, kas tagad ir pa visu Latgali un kur gandrīz visas grāmatas rakstu valodā.

Tautas gara mantas Latgale. Tautas gara mantu — tautas dziesmu, pasaku, teiku, mīklu, parunu, sakāmu vārdu — bagātība Latgalē bija liela, tāpat kā citos Latvijas novados. Neskatoties uz vajāšanu krievu-poļu laikā (liedza dziedāt tautas dziesmas, nosauca tās par blēņu un velna dziesmām), tautas atmiņa uzglabāja labu tiesu līdz pat jaunākiem laikiem. Jau baznīckungi Smelters, Laizāns, Skrinda bija savākuši vairākus tūkstošus dziesmu un citu tautas gara darbu. Bet īstā krāšana sākās tikai Latvijas laikā. Folkloras krātuves skaitļi vēsta, ka līdz 1918. gadam Latgalē uzrakstītas ap 20.000 tautas dziesmu, bet Latvijas laikā, pēdējos piecpadsmit gados — desmit reizes vairāk — ap 200.000 tautas dziesmas un cita veida folklorā. Čaklākie vācēji bijuši skolotāji. Pirmā vietā direktors N. Rancāns, tad skolotāji Mūrnieks, Kļaviņš, Upītis u. c.

Godā celta arī Latgales pielietājamā māksla. Latgales novadu tautas tērps guvis pelnīto ievērību, tāpat audumi, adījumi, izšuvumi, podniecība, galdniecība. Latvijas laikā pētot šo novadu, izrādījies, ka taisni Latgalē uzglabājušās daudz vecas, bet skaidri latviskas un skaistas mantas. Tās palīdzēs izveidot jaunas latviskas pielietājamās mākslas formas.

Bibliotēkas. Krievu valdības pēdējos gados Latgalē bija tikai dažas publiskas bibliotēkas pilsētās. Uz laukiem nevienas. Īstais publisko bibliotēku un lasītavu ierīkošanas laiks sākās pēc Latvijas valsts nodibināšanās un pēc Latgales atbrīvošanas. Gan vēl 1920. gadā veselos 58 pagastos nebija bibliotēku, bet sākot ar 1923. gadu pie šī darba ķērās Kultūras fonds. Pieprasījumi no Latgales gan nebija lieli, bet Kultūras fonds rezervēja zināmu skaitu no izdalāmām bibliotēkām tieši Latgales biedrībām un organizācijām. Līdz 1932. gadam Kultūras fonds vien bija Latgalē nodibinājis 109 bibliotēkas ar 67.921 sējumu. Pa apriņķiem tās sadalījās šādi:

Daugavpils apr.	— 42 bibl.	ar 26.120 sēj.
Rēzeknes	„ — 28 „ „	16.812 „
Ludzas	„ — 18 „ „	10.934 „
Jaunlatgales	„ — 21 „ „	14.055 „

Pie šīm bibliotēkām bieži vien sastopam arī lasāmus galdus. Arī citas organizācijas atvērušas lasāmus galdus ar laikrakstiem un žurnāliem.

1933. gadā Latgalē bija pavisam 129 publiskas bibliotēkas ar 131.700 sējumiem (no tiem latviešu valodā 68.044 sējumi, pārējie citās valodās). Lasītāju skaits bija — 12.625, no tiem pilsētās 4.171 un uz laukiem — 8.454 lasītāji. Lasīšanai gada laikā izsniegti 172.119 sējumi. Uz vienu lasītāju iznāk 14 sējumi.

Še jāpiemin, ka arī skolās nodibinātas daudz bibliotēkas, kas apkalpo jaunatni.

Latviešu grāmatai ir liela nozīme tautas daļu tuvināšanā. Latgales latvieši, lasīdami latviešu grāmatas, garā dzīvo līdzī saviem tautas brāļiem Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē.

Sabiedriskā dzīve. Pirms 1905. g. Latgalē vēl nebija nekādas, tā sauktās, sabiedriskās dzīves — priekšlasījumu, koncertu, teātra izrāžu. Arī turpmākā laika posmā vēl ļoti maz. Turpretim Latvijas valsts laikā novērojams straujš uzplaukums, jo nodibinājās daudz un dažādas biedrības, radās inteliģence, gan no pašas Latgales latviešiem, gan arī no pārējās Latvijas ienācējiem. Tā, 1932. g. pa visu Latgali bija 2221 publisks sarīkojums, kas pa apriņķiem sadalījās šādi: Daugavpils apriņķī 1096, Rēzeknes — 435, Ludzas — 401 un Jaunlatgales — 289. No šiem sarīkojumiem pilsētās 1136 un uz laukiem — 1085.

Sarīkojumi bijuši: izglītības biedrībām 826, labdarības un palīdzības biedrībām 384, jaunates b. — 263, arodu — 184, sporta b. — 138, politiskām organizācijām — 91, saimnieciskām biedrībām — 70, reliģiskām biedrībām — 22, kooperatīvām organ. — 1, dažādu citu sarīkotāju — 238.

Šie sarīkojumi sadalījušies šādi: teātra izrādes — 942, dejas vakari — 458 (arī citiem sarīkojumiem pa lielākai daļai sekojusi dejas), priekšlasījumi, koncerti — 205, kino izrādes (ārpus pastāvīgiem kino) — 122, sporta priekšnesumi — 122, dažādi — 151.

No izrādītām lugām lielākā puse bijušas komēdijas. Bet priekšlasījumos cilāti politiski un sociāli jautājumi (79), izglītība (50), fiziskā kultūra (33), lauksaimniecība (23), māksla (22), tautsaimniecība (10), reliģija (4).

1933. g. Latgalē sarīkoti 538 priekšlasījumi par lauksaimniecību un notikuši 148 kursi.

Pēc politisko partiju likvidēšanas — sarīkojumu, īpaši priekšlasījumu kvalitāte stipri uzlabojusies. Agrākās politiskās izrēķināšanās vietā tagad sniedz vērtības, kas sekmīgi palīdz aizpildīt robus iz-

glītībā. Loti svarīgi ir priekšlasījumi un kursi lauksaimniecībā. Bet arī vispār — Latgale sekmīgi mācās izprast mūsu tautas uzdevumus, vingrina garu, lai jo sekmīgāk varētu strādāt vispārējās labklājības nostiprināšanā, valsts un tautas vienības izveidošanā.

Dažādi priekšlasījumi Latgales latviešiem jo sevišķi vajadzīgi arī tāpēc, ka mākslīgi kultivētais dialekts aizkavējis latviešu grāmatu, žurnālu un laikrakstu izplatīšanos Latgalē. Tagad, kad partijas šo šķelšanas darbu vairs nedarīs, atvērsies plašākas izredzes grāmatniecībai. Reizē ar to attīstīsies arī sabiedriskā dzīve: teātra izrāžu skaits pieaugs, būs ierosinājumi jauniem priekšlasījumiem u. t. t.

Teātris. Ja mēs gribam runāt par īpašu Latgales latviešu teātri, tad sākums būtu meklējams 30 gadu atpakaļ. Leņingradas latviešu kolonijā 1903. gadā nodibinājās «Latviešu mūzikālā sabiedrība». Tur organizējās drāmatiska trupa, kas jau tai pašā gadā stājās pie darba. Pēc 1905. gada teātra izrādes jau notiek šur un tur Latgalē. Par pastāvīgiem Latgales teātriem var runāt tikai pēc Latvijas valsts nodibināšanās. Tā godam pieminami: 1) «Daugavpils latviešu drāmatiskais teātris», kas nodibinājās 1921. gadā, un 2) «Latgales teātris» Rēzeknē. Pirmais no šiem sarīkojis izrādes tiklab Daugavpilī, kā arī pārējā Latgalē. Teātra darbības plašumu rāda, piemēram, tas, ka 1931./1932. g. sarīkotas 125 izrādes (izrādītas 18 oriģināllugas un 16 tulkojumi). Ļoti sekmīga bijusi arī otrā teātra darbība.

Izrādes, ar nedaudz izņēmumiem, notiek latviešu literatūras valodā. Kad nu vēl latv. oriģināllugu

izvēle bijusi teicama, tad varam droši apgalvot, ka teātris Latgalē veicis lielu tautas apvienošanas darbu. Latgales latvieši redzējuši uz skatuves arī pārējo novadu tautiešus, dzirdējuši viņu valodu, priecājušies un cietuši viņiem līdz. Tas tuvinā un apvieno.

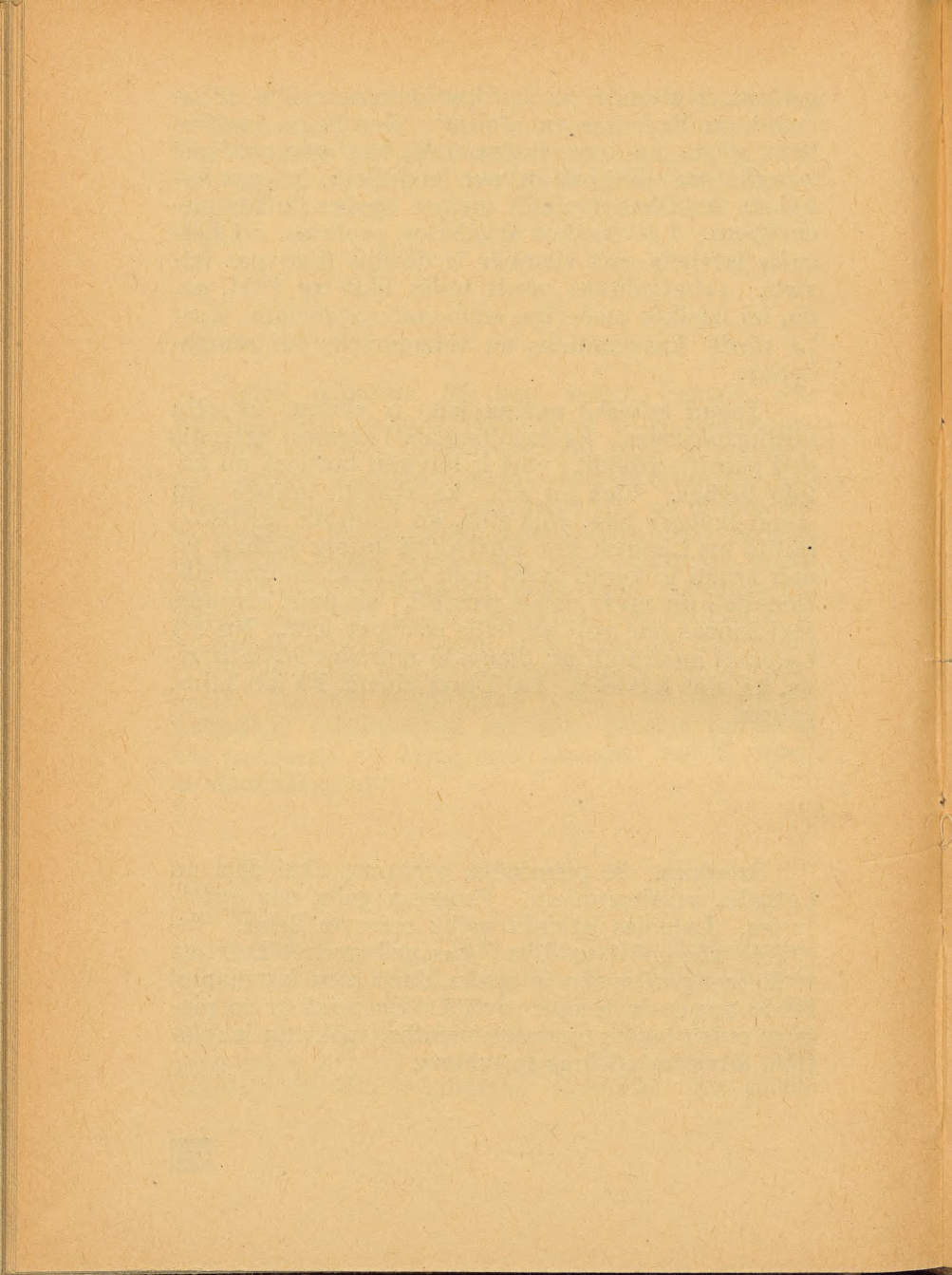
Citas mākslas. Ne tikai teātrī, bet arī citu mākslu laukā Latgales latviešiem bijuši panākumi. Mūzikas kultūras veicināšanai jau 1923. g. Daugavpilī atvērta Latgales tautas konservātorija. Audzēkņu skaits gadā bija caurmērā 135, no tā laba daļa latviešu. No latgaliešu dziedātājām plaši pazīstama Helēna Erss - Kozlovska, viņai sekojušas vairākas jaunas dziedātājas. — Glezniecībā minēsim Fr. Vārslavānu, tad jauno tēlnieku L. Tomašicku u. c. Varam šē minēt arī dzeju. Dzejnieku un stāstnieku skaits īsti prāvs, labi pasākumi bijuši arī drāmatiskā dzejā, bez tam mēģinājumi prozā. Kā pirmos no Latgaliešu rakstniekiem minēsim Albertu Sprūdžu, kas pazīstams arī ārpus sava novada, tad M. Apeli un daudzus citus.

Tautiskā apziņa. Līdz ar Latgales tuvināšanos pārējai Latvijai, sākās Latgales latviešu nacionālās apziņas nostiprināšanās. Svešo kungu laiki mūsu tautas cilti bija noveduši tik tālu, ka dažos vairāk pārpolotos un pārkrieivotos apgabalos latvietis vairs nezināja, ka viņš ir latvietis. Ceļinieki, kas pirms

gadiem trīsdesmit vai četrdesmit iepazinušies ar tagadējās Krievijas vai Polijas pierobežas apgabaliem, stāsta, ka turienes zemnieki, kaut gan runājuši latviski, sevi dēvējuši ne par latviešiem, bet par katoļiem (tautības nozīmē) un par «poļu» ticības piederīgiem. Latviskākos apgabalos, protams, arī Latgales latvietis sevi vienmēr ir dēvējis tikai par latvieti. («Latgalieša» vārds radās tikai ap 1904. gadu, lai izteiktu piederību zināmam apgabalam, tāpat kā vārdi kurzemnieks un vidzemnieks vai zemgalietis).

Tagad latviskā apziņa jau ir viscaur tik tālu nostiprinājusies, ka katoļticīgais Latgales latvietis dod pareizu atbildi: viņš ir latviešu tautības un katoļu ticības. Viņš nu zin, ka «katoļu tautas» un «poļu ticības» nav, viņš zina, ka kaimiņu valstīs — Polijā un Lietuvā, kur iedzīvotāji katoļu ticības, tomēr karsti jo karsti savas poļu vai leišu tautības nacionālisti un savas valsts patrioti, un polis vienmēr sevi saucas par poli un leitīs sevi par leiti. Nu arī Latgales austrumu un dienvidu nomales latvietis zina, ka viņš latvietis. Lai Dievs viņam, kā latvietim, palīdz!

Izredzes. Še pieminēta, protams, tikai daļa no Latgales sasniegumiem. Progresā gaita nav apstājusies. Latgales latviešu spēku rezerves lielas. Tagadējā nacionālā valdība, kas grib redzēt Latvijas trešo zvaigzni spožu jo spožu, darīs visu iespējamo, lai šo apgabalu ieceltu saulītē. Un reizē ar to pieaugs mūsu tautas un valsts vienība, spēks un labklājība, latviešu kultūras raženums.

IV.

Tautas vienības izjūta.

«Mums visiem vienas sāpes un vienas cerības,» saka kāds no mūsu dzejniekiem. Neminēdami viņu vārdā, mēs varam iedomāties dzejnieka personību tieši mūsu dienās; viņa liksies trausla dzīves darb-dienā, viņa nebūtu svarīgs faktors tagadējā saimnieciskajā vai politiskajā dzīvē. Droši vien šis dzejnieks būtu neveikls arājs vai galdnieks, varbūt arī ne visai pietiekoši disciplinēts kareivja gaitās. Sadzīves stiprajiem un veiklajiem viņš dažu brīdi izliktos kā bērns, kā sieviete, kā nelabojams jūtu cilvēks un sapņotājs. Bet viņam — dzejniekam — šinī gadījumā cita nozīme, jo viņš spēj dziļi just un pārdzīvoto prot labāk izteikt nekā dzīves praktiķis. Un galvenais: viņa dziļās izjūtas izsaka to, bez kā galu galā nemaz nevar iztikt ne dzīves praktiķis, ne veiklais, ne gudrais, ne varena, ja grib būt īsts savas tautas un valsts loceklis. Cilvēku lielumlielais vairums dzīvo un strādā — rūpēdamies vairāk katrs par sevi, un sabiedriskos uzdevumus pilda vairāk tikai tāpēc, ka ārējie, likumos un instrukcijās rakstītie noteikumi to prasa; ja nepildīs, būs jāzaudē darbs vai jāsaņem sods. Turpretim tie cilvēki, kas neskatās uz likuma burtu, kas pat nezina, vai tāds un tāds likums jēl maz pastāv, tomēr ievēro un pilda pienākumu pret tautu un valsti, rīkojas mūsu tautai un valstij vēlamā virzienā, nešķirdami savu personīgo labumu no lielākas vienības (tautas, valsts) labuma, pat upurēdami savu labumu un pat dzīvību tautas un valsts

labumam, — jau ir radniecīgi tam, par ko dzejnieks saka: «Mums visiem vienas sāpes un cerības». Tiem cilvēkiem ir dzīva sirds, jūtīga sirdsapziņa, dziļa jūtu dzīve, cildeni ideāli, kas virza visu viņu dzīvi noteiktā virzienā. Tiem cilvēkiem ir savas tautas un valsts vienības izjūta. Viņi ir neatraujama daļa no tautas un valsts, viņi ārpus savas tautas un valsts nespēj nemaz dzīvot, viņi bez savas tautas un valsts justos kā nolauzts zars, kam jāsakalst un jā-sadrūp.

Mums vajaga audzināt šo vienības apziņu un vienības izjūtu. Vajaga to kopt un audzināt tiklab katram pašam sevī, kā arī citos, kur tik vien tas iespējams. Nepietiek ar šauru personīgu aprēķinu vien, nepietiek, ja katrs gādās tikai par sevi vien. Ejojot izklaidu — katram par sevi — var pēkšņi uzbrukt katastrofa, kur vairs neglābs ne gudrība, ne čaklums, pat spēks nē, jo bez tautas un valsts vienības tas viss var izputēt kā pelni vējā. Vienības ilgas, vienības tieksmes, vienības jūtas un apziņa, un ar visu to saislītais darbs un gudrība un citi labi tikumi var mūs darīt stiprus kā tautu un valsti, un reizē ar to arī mūs pašus kā atsevišķas personas. Nepieciešama ir vienības izjūta.

Mēs esam pietiekoši gudra tauta, lai visu šo saprastu. Tikai mūsu sirds ne katreiz pietiekoši jūtīga un ne katreiz tik dedzīga, lai dotu mūsu darbībai to dzīvinošo siltumu, ko saule dod dabai pavasarim nākot. Mūsu tautai jau ir savi piedzīvojumi, sava vēstures skola: tautiskās atmodas laikmets ar saviem cildenajiem darbiniekiem, valsts dibināšanas un atbrīvošanas periods, 1934. gada 15. maijs un tie valsts vīri, kam šie nopelni un kas strādā savu svētīgo darbu vēl tagad un ilgi vēl strādās. Tā, piemēram, tautiskā laikmeta darbinieki, lai arī strādādami kādā šaurākā nozarē — praktiskā arodā, nekad ne-

piemirsa to jūtu dzīvi, to gribas tieksmi, tos domu kompleksus, kas saistās ar tautu, ar tautas vienību, ar latviešu likteni pagātnē, tagadnē un nākotnē. Atstātie raksti vēl tagad ļauj ieskatīties tā laika latviešu degošajās sirdīs, viņu prāvietiskajās dvēselēs. Tā, lasot mūsu dižā Kronvalda vai ugunīgā Ausekļa rakstus, mēs garā noejam mūsu tautiskās kustības visvētākajā vietā. Tur nav vairs parastā ikdienu, bet gan tie lielie, varenie brīži mūžā, kad cilvēks skaidri skata savu un savas tautas likteni — pagātnē, tagadnē un nākotnē. Cilvēks kā apskaidrots tad redz pagātnes gaitas, labumu un kļūdas, redz tagadni — kur esam un kas mēs esam, un nojauž arī nākotni un ceļu, kas ved uz šo nākotni, un zina, kas darāms, lai mēs būtu cienīgi sava cildenā latviešu vārda.

Tautas un valsts vienības izjūtu un apziņu mums jāaudzina vairākos nozarojumos, zinot, ka visi zari smel spēku no tās pašas saknes. Mēs varam runāt par vienības izjūtu un apziņu: laikā, telpā, ideālos, būtībā.

L a i k ā, cilvēka, tautas un valsts mūža ritumā — šo vienības izjūtu labi audzina iepazīšanās ar mūsu pagātni. Ne velti jau sen teikts, ka vēsture esot tautu skolotāja; vai arī cits izteiciens: Tauta, kas necenšoties iepazīties ar savu pagātni, tā tauta necenšoties dzīvot (Auseklis). Patiesi, viena cilvēka mūžs pārāk īss, lai uz tā piedzīvojumiem varētu dibināt plašākus spriedumus, lai uz tā pamata varētu zīlēt nākotni. Tautas mūžs ir garš un pat bezgalīgs, tur jāņem vērā ne tikai gadu desmiti, bet pat simti un tūkstoši un neskaitāmas paaudzes. Bet tur jāskatās uzmanīgi, lai mūsu acs nekļūdītos un lai mūsu prāts netiktu maldināts, jo varēja gadīties, ka mūsu tautu jau pagātnē nelabvēļi apmelojuši un viņas mūža aprakstu sagrozījuši.

Ja izdosies pagātnē ieskatīties skaidru skatu, tad cilvēks mācīsies saprast, un saprašānai sekos dziļāks

pārdzīvojums, kur sirds krūtīs nepaliks vēsa, bet skubinās uz dziem darbiem nākotnē. Šāds cilvēks paplašinās savu dzīvi, jo viņš dzīvos nevien to, ko piedzīvojis šodien un ko pieredzējis savā nedaudz gadu desmitus garajā mūžā. Šis cilvēks, vēstures sakustināts, izjutīs kā savu personīgo piedzīvojumu, vismaz kā no sevis nešķīramas būtnes piedzīvojumu — nevien to, ko redzējis savām acīm un dzirdējis savām ausīm, bet arī, kas noticis tuvākā vai tālākā pagātnē. Tāds cilvēks, piemēram, mūsu seno zemgāliešu cīņas ar uzbrucējiem pārdzīvos kā savu, kā savas ģimenes un savas tautas nelaimi. Viņš iedomāties zemgāliešu agrāko mierīgo dzīvi savā dzimtenē, kopjot laukus un lopus, veidojot savu latvieša mūžu šai saulē; un tad šis svešinieku iebrukums, šie ugunsgrēki, šie postījumi, asinis un vaimanas, kritušie, ievainotie un gūstā aizvestie; un kaujas un uzvaras, un zaudējumi, un jaunas cerības... Viss tas atsaucīgam cilvēkam būs kā paša dzīvē bijis, tādēļ arī tam būs kā paša piedzīvojumu rosinošais spēks. — Tāpat viņš izjutīs garos nebrīvības laikus, ar dzimtbūšanu, ar klausīšanu svešiem kungiem, ar bāreņu dziesmām, ar pelavu maizi, ar dūmaino istabu. — Tam sekos citi posmi vēsturē, jaunāki — ar saimnieciskās un nacionālās atmodas laikmetu. Tā laika darbinieki katram krietnam latvietim liksies kā brāļi, kas rāda labu priekšzīmi un tā skubina darboties joprojām, jo darbs, kas ne tikai pašam, bet arī tautai nes labumu, ir liels un svēts. — Tā būs arī pie visjaunākiem posmiem, kad Latvijas brīvību vajadzēja izkarot un nostiprināt, lai mūsu tauta varētu netraucēti attīstīties uz pilnību. Un 1934. g. maija notikumi, kad valsti vajadzēja izraut no naida un posta politikas... Viss, viss, kas vien nozīmīgs mūsu tautas pagātnē, šim vēriņajam latvietim nebūs kā svešs elements, bet kā paša būtnes sastāvdaļa. Tā augs vienības izjūta, vienības apziņa.

Vienības izjūtu var audzināt telpas jēdzienā. Proti, lai visa latviešu tauta, lai visa Latvijas valsts būtu tik pat kā mūsu pašu ģimene vai mūsu pašu māja, tuva un mīļa. Mums vajaga zināt, cik mūsu ir, un apzināties, ka mūsu skaits nav tāds, ka mums nebūtu bēda, vai tur kādi simti vai tūkstoši aiziet bojā, vai nē. Mums mūsu cilvēku nacionālais materiāls bezgala dārgs, mums dārgs katrs latvietis, liels vai mazs, vecs vai jauns. Neviens latvietis lai neaizietu neceļu, neviens latvietis lai kaut kā neieslidētu svešā kopībā, svešā tautā, svešas valsts kalpībā. Tas ir ļaunums, un tas jāizjūt kā ievainojums mūsu pašu miesā, kur katrs zaudētais asiņu piliens ir mūsu spēka un veselības apdraudējums, ja pilienam sekos piliens.

Tāpat lai mūs pilda vienības izjūta un apziņa, kad domājam par mūsu valsts novadiem, lai tā būtu Vidzeme, Zemgale, Kurzeme vai Latgale. Mums visiem jāzina, ka tikai svešais mūs šķīris un attālinājis, bet savējais un latviskais mūs vienojis, vieno un vienos arī turpmāk. Mēs esam viena tauta, mums viens liktenis, mums viena nākotne. Lai katra kurzemnieka, tāpat kā katra latgalieša, katra vidzemnieka, tāpat kā rīdzinieka un zemgalieša pienākums ir kā mūsu pašu pienākums, un viņu gods kā mūsu pašu gods. Mums visiem ir viens latvieša gods. Tāpat viņa — tā otrā latvieša — zaudējums un negods ir mūsu pašu negods. Kas darīts Latgalē, tas tāpat ir darīts Latvijā, tāpat kā darīts Vidzemē, Zemgalē, Kurzemē. Audzināsim šādas domas, stiprināsim šādus uzskatus, tas vienos, tas audzinās vienības izjūtu.

Vienības izjūtu un apziņu vaināgo un reizē ar to arī dod jaunus impulsus šīs vienības dzīvajam spēkam viens kopīgs ideāls un vienota griba uz to. Un vienības izjūtai vajaga būt tādai, ka še varam runāt par būtisku vienību. Bez kā-

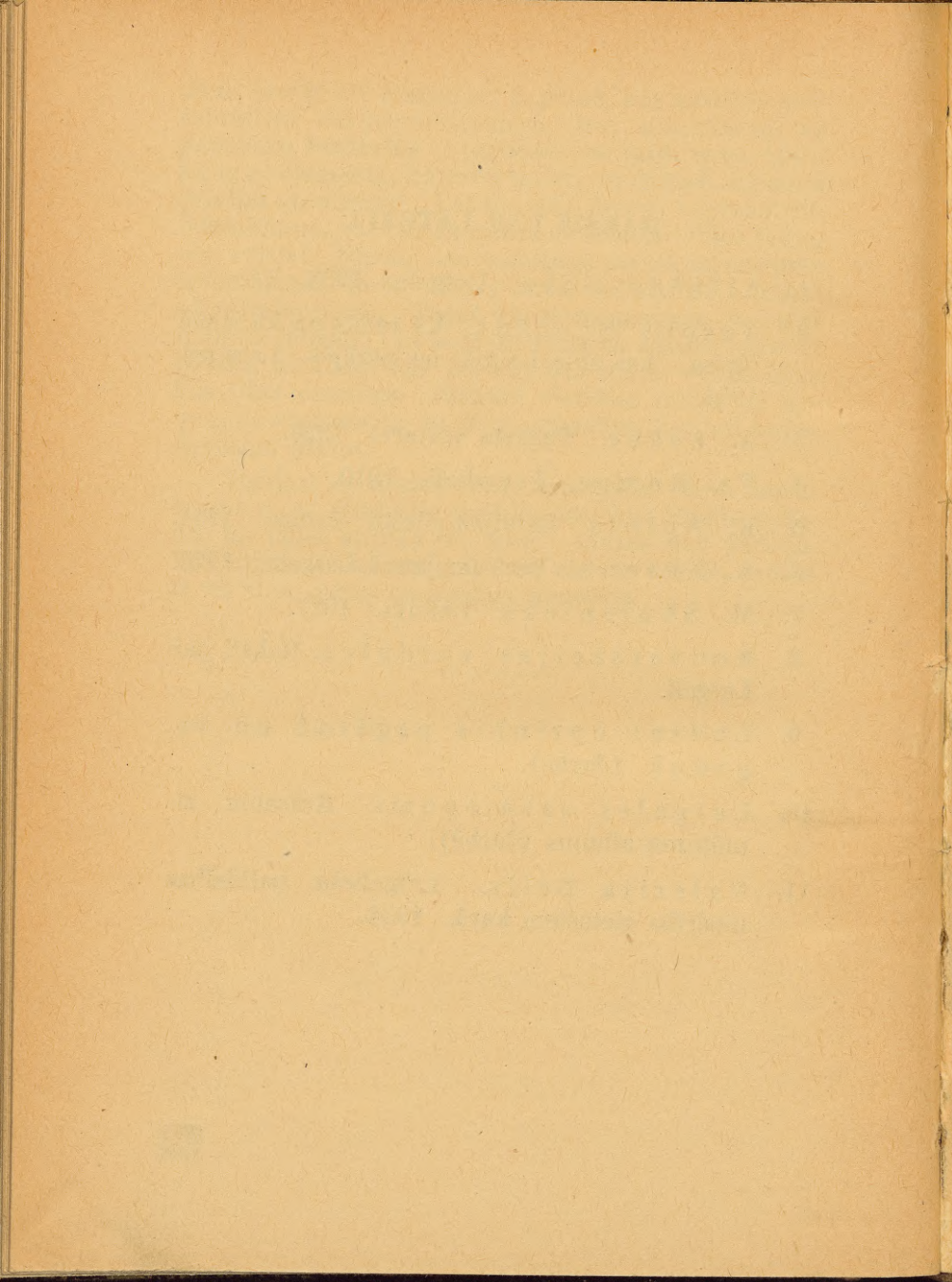
diem sevišķiem atskatiem pagātnē, bez kādiem prātojumiem un pierādījumiem, bez atsaukšanās uz praktisko lietderību — latvietis lai izjūt savu tautu kā savu elementu, kā savu miesu un dvēseli, kā savu dzīvību un dievību. Lai to izjūt, nemaz neprasot salīdzinājuma, vai cits kas pasaulē labāks. Cita tauta, cita valsts? Nē, tas nav vajadzīgs un tas nav nemaz iedomājams, jo to varētu savai mīlestībai iztulkot kā apvainojumu. Tāpat kā bērns neprasa, vai cita māte ir labāka; jo katram bērnam savējā māte ir labākā, un tikai viņa var būt īsta māte; visas citas būs tikai pamātes. Būtiska vienības izjūta lai apņem kā atmosfaira, ko gan nemanām, bet bez kuŗas nevaram dzīvot.

Beidzot — mums vēl ir viens, kas vieno tautu: v a d o n i s. Kad bija partijas, tad bija daudz vadoņu, un tauta apjuka un teica: mums nav vadoņa. Bet tagad — vadoņa gribā un vadoņa ideālā, mums ir vēl viens jauns un spēcīgs vienotājs.

RAKSTI PAR LATGALI.

1. Alfrēds Goba. Latgale. 1933.
2. Antons Svarāns. Kā radās un kā izzūd plaisa, kas šķīr Latgali no pārējās Latvijas. 1934.
3. A. Švābe. Pagasta vēsture. 1926.
4. Fr. Kemps. Latgalieši. 1910.
5. K. Apīnis. Latvijas pilsētu vēsture. 1931.
6. A. Svenne. Vecā un jaunā Latgale. 1923.
7. M. Skujenieks. Latvija. 1927.
8. Konversācijas vārdnīca. Raksti par Latgali.
9. Ludzas apriņķis pagātnē un tagadnē (darbā).
10. Latgales sasniegumi. Krāsainu zīmējumu albums (darbā).
11. Valerija Seils. Latgaliešu palīdzības biedrība cietušiem karā. 1934.

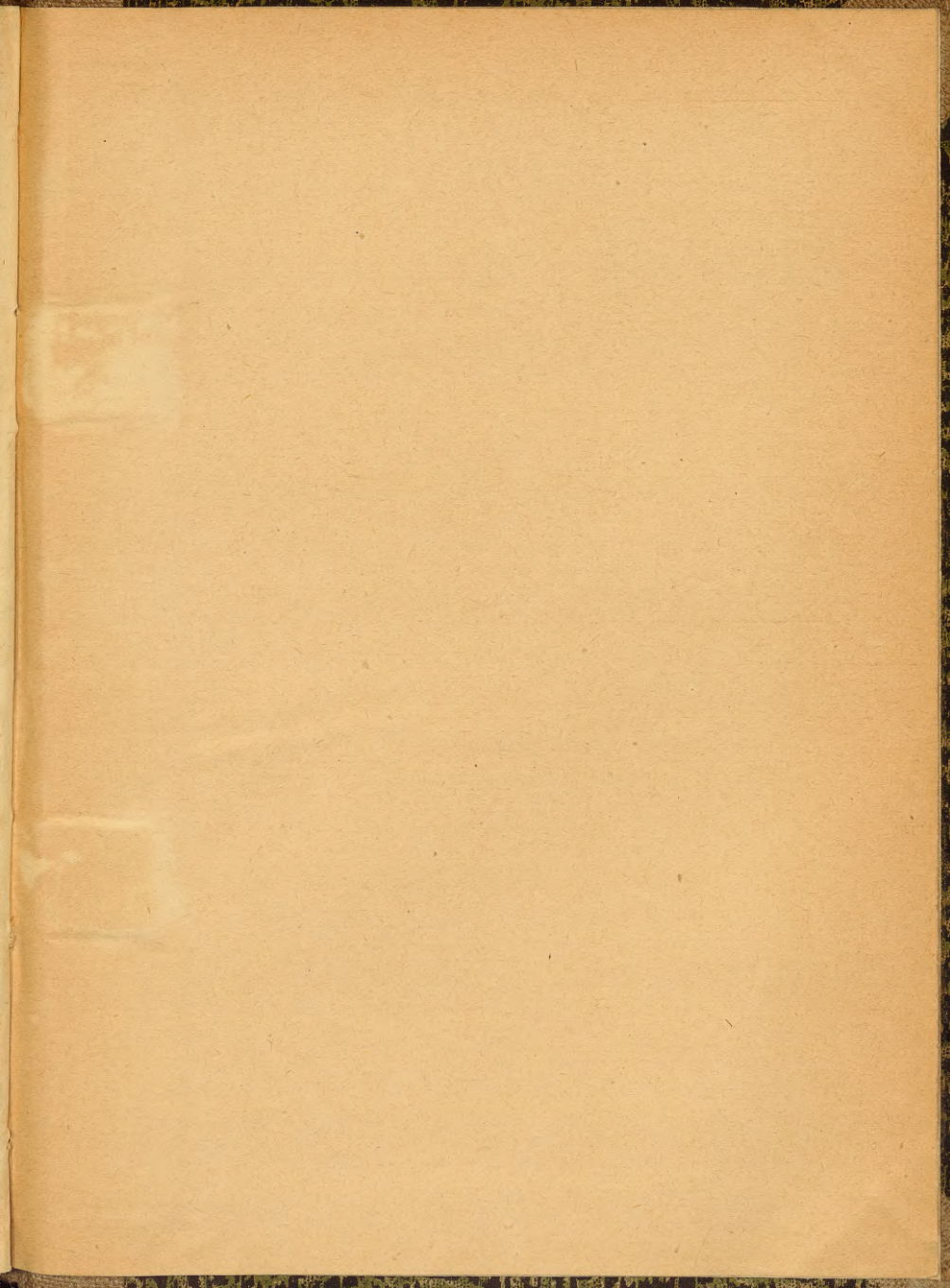

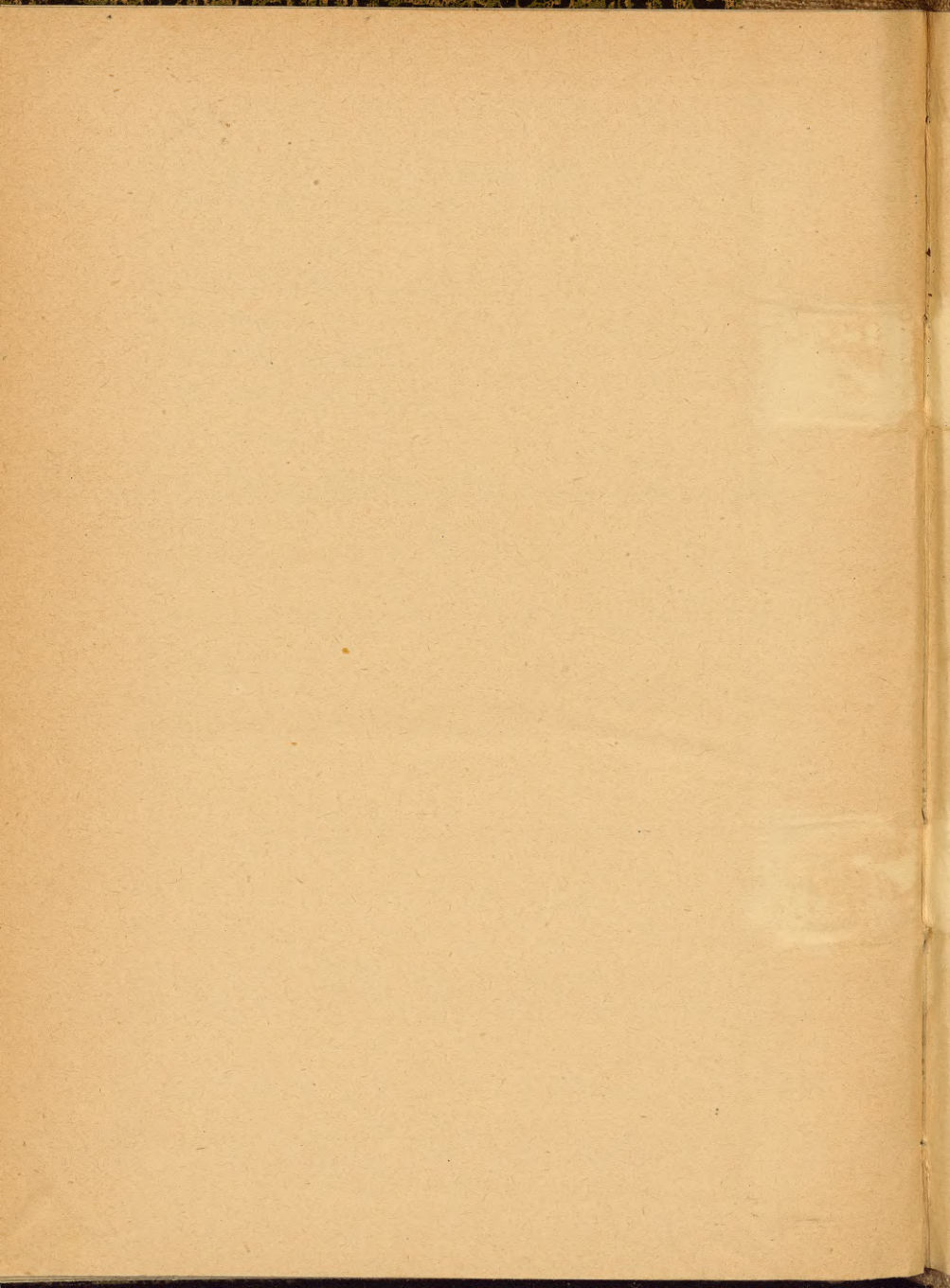

SATURS.

	Lpp.
I. Latvijas apvienošanas gaita	5
II. Rēzeknes kongress	11
III. Latgales sasniegumi Latvijas valsts laikā 25	
1. Kam pieder Latgales zeme?	25
2. Lielā zemes reforma	27
3. Sādžu sadalīšana viensētās	28
4. Lauksaimniecība	29
5. Lauksaimniecības ēkas	31
6. Jaunsaimnieki	32
7. Piansaimnieku sabiedrības	33
8. Sabiedriski pasākumi lauksaimniecībā .	34
9. Eksports	34
10. Peļņā gājēji	35
11. Rūpniecība	36
12. Krājaizdevu sabiedrības	37
13. Veselības kopšanas iestādes	37
14. Satiksmē	38
15. Latviešu skaita pieaugums Latgales pil- sētās	39
16. Tirdzniecība	40
17. Baznīca	41
18. Skola	42
19. Lasītpratēji	43

20. Augstāka izglītība un augstāki amati	.44
21. Grāmatas un raksti	.46
22. Latviešu rakstu valodas prašana	.47
23. Tautas gara mantas Latgalē	.48
24. Bibliotēkas	.49
25. Sabiedriskā dzīve	.50
26. Teātris	.51
27. Citas mākslas	.52
28. Tautiskā apziņa	.52
29. Izredzes	.53
IV. Tautas vienības izjūta	.55

[2,50]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306117145

[ser. 1]